

Raport
privind Drepturile Omului
în Regiunea Transnistreană
a Republicii Moldova

de Thomas Hammarberg
Expert Superior

14 februarie 2013

NOTĂ EXPLICATIVĂ PRIVIND TERMINOLOGIA ȘI LIMBAJUL

Acest raport se axează doar pe probleme ce țin de drepturile omului. Terminologia și limbajul acestuia nu implică nicio poziție politică.

Teritoriul transnistrean nu este recunoscut ca stat independent de către comunitatea internațională, părerea unanimă a căreia, este faptul, că ea constituie parte a Republicii Moldova. În consecință, expertul a făcut referire la factorii de decizie din acest teritoriu ca autorități *de facto*.

Utilizarea în acest raport a unor termeni ca "Legislație", "Constituție", "Președinte", "Ministru", "Procuror" și "Soviet Suprem" nu este un indicator pentru recunoașterea *de jure* a acestor acte normative, autorități sau instituții *de facto*. Acești termeni sunt utilizați exclusiv pentru comoditatea cititorului și pentru a oferi o identificare cât mai exactă posibil a documentelor, a *de facto* autorităților, funcționarilor de stat și a instituțiilor specifice.

Numele de locuri și alți termeni topografici diferă în limbile din acest teritoriu. Raportul folosește termenii percepuți de expert ca fiind utilizați cel mai frecvent în zonă. Anexa oferă o relatare mai completă a locurilor vizitate.

În unele cazuri, expertul a folosit termenii "malul stâng" și "malul drept" pentru a indica teritoriul controlat de *de facto* autoritățile transnistrene și, respectiv, de Guvernul Republicii Moldova.

Opiniile exprimate în acest raport aparțin exclusiv autorului și nu reflectă neapărat pozițiile oficiale ale vreunei agenții, organ sau departament al Organizației Națiunilor Unite.

Versiunea originală a acestui raport este în limba engleză. Sunt disponibile traduceri oficiale în limbile moldovenească și rusă. În caz de variații, versiunea în limba engleză trebuie să fie prioritară.

CUPRINS

REZUMAT EXECUTIV	6
Obligațiile legale și angajamentele în domeniul drepturilor omului	6
Prevenirea torturii	7
Rolul procurorului	7
Prevenirea corupției și asigurarea integrității sistemului judiciar.....	8
Întemnițarea.....	8
Situația în închisori.....	9
Locuințe, proprietate și drepturi de proprietate asupra terenurilor	9
Îngrijirea sănătății.....	9
Violența domestică	10
Traficul de ființe umane	10
Drepturile copiilor cu dizabilități	10
Drepturile persoanelor adulte cu dizabilități	11
Persoanele în vârstă.....	11
Minorități.....	11
Dreptul la educație.....	11
Libertatea de religie și de credință.....	12
Crearea unei culturi a drepturilor omului și a responsabilității	12
Măsuri pentru implementare sistematică.....	12
INTRODUCERE	14
Context	14
Metodologie.....	14
LEGISLAȚIA	15
Constituția	15
Atitudinea față de tratatele internaționale.....	16
Alte legi de importanță deosebită pentru domeniul drepturilor omului	16
Pedeapsa cu moartea	16
Comentarii	17
APLICAREA LEGII	17

Structuri de aplicare a legii.....	17
Tortura și abuzurile comise de colaboratorii organelor de aplicare a legii.....	17
Vizita de rutină la un comisariat de poliție.....	18
Comentarii.....	18
CERCETAREA ȘI URMĂRIREA PENALĂ.....	19
Rolul Comitetului de anchetă și al procurorului.....	19
Comentarii.....	19
SISTEMUL JUDICIAR.....	20
Sistemul judecătoresc.....	20
Justiția juvenilă.....	21
Asistența juridică.....	22
Grațieri și amnistii.....	22
Comentarii.....	22
IZOLATOARELE ȘI INSTITUȚIILE PENITENCIARE.....	23
Informații de bază privind sistemul penitenciar.....	23
Detenția preventivă.....	23
Penitenciare pentru minori.....	23
Instituțiile penitenciare din Tiraspol și Glinnoe.....	24
Situația privind sănătatea în închisori.....	25
Comentarii.....	26
LOCUIȚELE, PROPRIETATE ȘI DREPTURILE DE PROPRIETATE ASUPRA TERENURILOR.....	27
Drepturile chiriașilor.....	27
Drepturile de proprietate asupra terenurilor.....	27
Comentarii.....	28
DREPTUL LA SĂNĂTATE.....	28
Statistici de bază și prezentare generală.....	28
Cooperarea privind problemele de sănătate.....	29
HIV/SIDA.....	29
Tuberculoza.....	30
Tratamentul coercitiv.....	30
Comentarii.....	31
DREPTURILE FEMEII ȘI EGALITATEA DE GEN.....	31

Informații și atitudini privind egalitatea	31
Violența domestică	32
Traficul de ființe umane	32
Comentarii	33
DREPTURILE COPILULUI	34
Standardele internaționale	34
Copiii cu dizabilități și alți copii vulnerabili	34
Consecințele emigrației	35
Progres prin cooperare.....	36
Comentarii	36
DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI.....	37
Standardele internaționale	37
Îngrijirea instituțională a persoanelor cu dizabilități	37
Comentarii	38
DREPTURILE PERSOANELOR ÎN VÂRSTĂ.....	38
Unele date.....	38
Comentarii	39
DREPTURILE DIFERITELOR GRUPURI DE POPULAȚIE.....	39
Politica generală privind grupurile de populație, inclusiv minoritățile	39
Naționalități și minorități etnice sau lingvistice	39
Drepturile persoanelor de etnie romă	40
Comentarii	40
DREPTUL LA EDUCAȚIE	40
Politica educațională.....	40
Școlile de stat.....	41
Școlile moldovenești cu predare în grafie latină	41
Comentarii	42
LIBERTATEA DE RELIGIE, CONȘTIINȚĂ ȘI CREDINȚĂ	42
Legi privind religiile.....	42
Grupurile religioase minoritare	42
Comentarii	44

ALTE MĂSURI DE IMPLEMENTARE SISTEMATICĂ	44
Planificarea pentru implementarea drepturilor omului.....	44
Colectarea și prelucrarea datelor relevante.....	44
Educația privind drepturile omului și formarea personalului	45
Activitatea Ombudsmanului.....	45
Mecanisme de depunere a plângerilor și proceduri care să asigure responsabilizarea	45
Cooperarea cu grupurile societății civile	46
CONCLUZII ȘI REZUMATUL RECOMANDĂRILOR.....	47
Concluzii	47
Recomandări.....	48
Anexă: Activitățile expertului, inclusiv vizite și întâlniri.....	54

REZUMAT EXECUTIV

Unul din scopurile raportării cu privire la drepturile omului este, de obicei, identificarea deficiențelor și problemelor care ar trebui să fie soluționate. Acest raport nu este o excepție; el este critic, dar are intenția de a încuraja măsurile de remediere. La sfârșitul acestui document, expertul a enumerat câteva dintre recomandările sale concrete. El a oferit, de asemenea, sugestii cu privire la contribuția pe care agențiile internaționale ar putea s-o aducă pentru promovarea drepturilor omului pentru persoanele în Transnistria.

Activitatea expertului s-a concentrat exclusiv pe situația din Transnistria. Deși evoluțiile de acolo sunt în mai multe privințe dependente de situația de pe malul drept, sarcina sa nu a presupus analiza acestei legături sau realizarea de comparații între cele două părți. Expertul nu a fost implicat în procesul de negociere politică pentru reglementarea conflictului transnistrean în formatul 5 +2.

Expertul a beneficiat de asistență din partea Consilierului ONU pentru Drepturile Omului, a Biroului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR) și a Coordonatorului Rezident al ONU în Republica Moldova. El s-a ghidat de standardele internaționale convenite în domeniul drepturilor omului și de principiul că fiecare ființă umană trebuie să fie în măsură să se bucure de aceste drepturi, indiferent de locul în care trăiește.

El a vizitat Transnistria în trei misiuni separate în mai, septembrie și noiembrie 2012. El s-a întâlnit cu decidenții politici cheie din cadrul autorităților *de facto*, funcționarii de stat din cadrul sistemului judiciar, ai procuraturii, ai organelor de aplicare a legii, precum și cu reprezentanți din cadrul sistemelor de învățământ, de asistență socială și de sănătate. El a vizitat o serie de instituții în care sunt plasați deținuți, persoane cu dizabilități și copii fără părinți sau care provin din familii disfuncționale.

El a avut întâlniri repetate cu reprezentanți ai societății civile.

El s-a consultat în mod regulat cu reprezentanții Guvernului Republicii Moldova.

De asemenea, el s-a întâlnit cu diplomați și cu alți reprezentanți ai statelor membre ale comunității internaționale cu sediul în Republica Moldova.

Conducerea transnistreană a cooperat pe deplin cu expertul și s-a asigurat că el poate organiza întâlniri cu persoanele cu care a cerut să se vadă și că poate vizita instituțiile relevante pentru misiunea sa. La sfârșitul fiecărei vizite s-a organizat o întâlnire cu conducerea transnistreană în timpul căreia expertul a prezentat observațiile sale preliminare. Au fost întreprinși pași pozitivi în curând după aceea, inclusiv eliberări ulterioare ale deținuților sau reduceri ale pedepselor acestora. Alte inițiative erau deja în desfășurare.

În timpul vizitelor sale în teritoriu, expertul a remarcat faptul că noua conducere a creat așteptări pentru o societate mai deschisă, cu un sistem funcțional de justiție, mai puțină corupție și mai multă grijă pentru persoanele vulnerabile. În același timp, interlocutorii săi păreau să recunoască faptul că problemele sunt adânc înrădăcinate și că vor necesita eforturi susținute și de lungă durată pentru a fi soluționate în mod eficient.

Deși expertul a vizitat un număr mare de instituții diferite și s-a consultat cu o gamă largă de grupuri și de părți interesate, el este conștient de faptul că prezentul raport nu poate fi considerat ca un ultim cuvânt privind toate problemele din domeniul drepturilor omului din regiunea transnistreană. Este pur și simplu imposibil să obții o înțelegere completă a acestor probleme complexe în urma câtorva vizite într-o perioadă limitată de timp. Cu toate acestea, se speră că raportul și recomandările pe care le include acesta vor încuraja o discuție serioasă care vizează implementarea standardelor din domeniul drepturilor omului.

Obligațiile legale și angajamentele în domeniul drepturilor omului¹

Constituția transnistreană conține o listă a drepturilor omului recunoscute pe plan internațional. Pe lângă legislația internațională cutumiară care obligă autoritățile *de facto* să susțină normele fundamentale în domeniul drepturilor omului, autoritățile *de facto* s-au angajat unilateral, de asemenea, să respecte unele dintre tratatele internaționale

---

¹ Utilizarea unor astfel de termeni ca "Legislație", "Constituție", "Președinte", "Ministru", "Procuror" și "Soviet Suprem" nu este un indicator pentru recunoașterea *de jure* a acestor acte normative, autorități sau instituții *de facto*.

importante, inclusiv cele două Convenții ONU privind drepturile omului,² Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Convenția cu privire la Drepturile Copilului.

Expertul a observat că toată legislația era în deplină concordanță cu aceste și alte elemente ale legislației internaționale privind drepturile omului și recomandă, prin urmare, o revizuire a legislației generale, pentru a soluționa aceste probleme.

De asemenea, s-a constatat că, în mare parte, persoanele nu păreau să fie foarte familiarizate cu prevederile privind drepturile omului din Constituție și alte câteva legi, fapt care indică necesitatea de a face legislația mai accesibilă pentru public și de a o prezenta în forme mai ușor de înțeles.

Prevenirea torturii

Expertul a primit plângeri cu privire la rele tratamente și chiar tortură a persoanelor aflate în mâinile colaboratorilor din serviciul de securitate. Deși au fost întreprinse unele măsuri pozitive pentru a opri un astfel de abuz de putere - de exemplu, prin instalarea de camere video în încăperile unde are loc interogarea - este clar că mai sunt multe de făcut pentru a preveni orice predispoziție pentru asemenea încălcări.

Trebuie să existe toleranță zero în ceea ce privește tortura și alte metode violente sau de constrângere. Însuși termenul "tortură" ar trebui să fie definit în legislație.

Acțiunile preventive ar include proceduri de recrutare pentru postul de polițist care să excludă candidații nepotrivii; un cod de conduită etică pentru care să se acorde cea mai înaltă prioritate în pregătirea profesională; instruire continuă la locul de muncă cu privire la modul de gestionare a situațiilor tensionate; și o conducere sensibilă la nevoile societății în general.

Atunci când se constată că dovezi obținute prin tortură sunt introduse în instanță, judecătorul are obligația să suspende procesul; probele obținute prin mijloace violente trebuie să fie considerate ca fiind inadmisibile.

Persoanele responsabile de tortură trebuie să fie supuse sancțiunilor disciplinare și pedepsite. Orice colaborator al serviciilor supus unor învinuiri credibile de tortură trebuie imediat suspendat din funcție până la efectuarea unei anchete. Trebuie să existe o monitorizare eficientă a celulelor de arest printr-o instituție care este pregătită și echipată pentru a primi plângeri. Acest lucru, la rândul său, va necesita un sistem credibil de protecție a martorilor.

Rolul procurorului

Noua conducere a inițiat o reorganizare a funcțiilor de cercetare și urmărire penală în sistemul de justiție - prin crearea unui Comitet de anchetă. Scopul pare a fi de a profesionaliza investigațiile în cauzele penale și de a defini un rol mai puțin atotcuprinzător pentru procuror.

Decizia privind această schimbare a fost luată rapid și expertul a observat o oarecare confuzie cu privire la consecințele acesteia, în special în ceea ce privește funcția de supraveghere a procurorului.

Independența și imparțialitatea funcțiilor de urmărire penală este esențială pentru a garanta drepturile omului în administrarea justiției. În acest sens, expertul face trimitere la Manualul OHCHR privind Drepturile omului pentru judecători, procurori și avocați. Expertul mai face trimitere și la Opiniile Comisiei de la Veneția care accentuează importanța clarității privind rolul Procurorului. Principiul "egalității părților" este o caracteristică esențială a unui proces echitabil și este o expresie a echilibrului care trebuie să existe între acuzare și apărare. Este extrem de important ca acest principiu să fie protejat³; în cadrul proceselor, procurorul ar trebui să acționeze doar ca o parte a procesului. De exemplu, deciziile privind redeschiderea procedurii ar trebui să fie luate de către instanța de judecată.

---

² Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

³ Pentru mai multe informații privind egalitatea părților a se vedea Biroul Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), Drepturile omului în administrarea justiției: manual privind drepturile omului pentru judecători, procurori și avocați, p. 258 (<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9Titleen.pdf>).

Prevenirea corupției și asigurarea integrității sistemului judiciar

Edificarea unui sistem judiciar competent, necorupt și independent este o provocare uriașă în orice sistem. Cu toate acestea, este un drept indispensabil al omului de a avea acces la instanțe independente și imparțiale.

Judecătorul are un rol esențial în protejarea principiului "egalității părților" ca parte intrinsecă a dreptului la un proces echitabil. Expertul a examinat plângeri potrivit cărora, în general, apărarea este dezavantajată în comparație cu urmărirea penală. Un alt tip de plângeri au fost cele potrivit cărora persoanele au fost aduse în fața instanței în baza unor dovezi fabricate. Încrederea în imparțialitatea și competența sistemului judiciar părea să nu fie la un nivel ridicat, iar suspiciunile de corupție era larg răspândite.

Pot fi întreprinse o serie de măsuri pentru a spori încrederea în sistemul judiciar. Procedurile de recrutare a judecătorilor trebuie să fie imparțiale; ele ar trebui să recompenseze competențele profesionale și standardele morale înalte. Orice suspiciune de comportament corupt și alte încălcări ale încrederii ar trebui să fie investigate, iar comportamentul neconform pedepsit printr-un mecanism disciplinar credibil și competent și, în cazul în care se justifică, sancțiuni penale.

Prestigiul judecătorilor în societate va depinde, desigur, în mare măsură de competența lor, cunoștințele lor privind legile și jurisprudența, precum și familiarizarea cu problemele existente în societate. Instruirea actualizată ar fi o modalitate pentru a face față acestei necesități.

Întemnițarea

Expertul a vizitat diferite instituții penitenciare și a concluzionat că sistemul ar trebui să fie complet reformat. Un prim pas ar fi acela de a se asigura că numărul de deținuți este în continuare redus.

Standardele juridice internaționale pentru protecția persoanelor private de libertate trebuie să fie respectate, la fel ca și principiile de bază care reglementează detenția și întemnițarea.⁴ Prezumția de nevinovăție este un principiu esențial al justiției; un suspect ar trebui să fie considerat ca fiind nevinovat până când vinovăția sa este dovedită prin proceduri adecvate.

La detenția preventivă ar trebui să se recurgă numai în ultimă instanță, atunci când aceasta este necesară pentru a asigura o investigație adecvată și pentru a preveni sustragerea de la răspundere a suspectului în cazul în care există un risc concret și evident pentru acest lucru. Legea permite eliberarea pe cauțiune și acest lucru a fost încercat în câteva cazuri - această abordare este pozitivă și ar trebui să fie dezvoltată în continuare.

Expertului i s-a spus că schimbările din Codul penal vor duce la eliberări ulterioare. Ar trebui să fie luate măsuri suplimentare pentru a se asigura că pedepsele sunt rezonabile în raport cu gravitatea infracțiunii. De exemplu, pedepsele sunt prea severe în cazurile de posesie și consum de substanțe narcotice ușoare, în special cannabis. Comercializarea și vânzarea drogurilor mai grave sunt cele care constituie o adevărată amenințare pentru societate.

Angajamentul de a dezvolta pedepse care să nu prevadă privarea de libertate ar constitui, dacă ar fi implementate, un pas pozitiv.

Expertul a vizitat o instituție mare cu minori condamnați. El recomandă o revizuire a sistemului justiției juvenile pentru a asigura respectarea drepturilor copilului lipsit de libertate, în spiritul Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului.

Există obligații specifice în dreptul internațional în abordarea justiției juvenile, drept o întrebare distinctă. Acest lucru ar duce în mod inevitabil la o politică ce ar folosi încarcerarea numai ca măsură de ultimă instanță și, în schimb, accentul va fi pus pe reabilitarea socială. În conformitate cu legislația internațională privind drepturile omului, obiectivul general al sistemului justiției juvenile trebuie să fie de a promova reabilitarea copilului și reintegrarea socială a acestuia.

---

⁴ Ibid, p. 315.

Situația în închisori

Rata mare de recidivă din prezent este un semn că politica de încarcerare este contra-productivă. Condițiile din instituțiile penitenciare trebuie să fie îmbunătățite în conformitate cu standardele legale internaționale pentru protecția persoanelor private de libertate și principiile de bază care reglementează detenția și întemnițarea.⁵

Măsurile inumane disciplinare ar trebui să fie eliminate, iar personalul închisorii recrutat și instruit pentru a face față cu demnitate și corectitudine problemelor de zi cu zi.

Serviciul de îngrijire a sănătății în penitenciare ar trebuie să fie, de asemenea, îmbunătățit și competența Ministerului transnistrean al Sănătății să fie mai bine utilizată în astfel de eforturi. Situația privind tuberculoza (TBC) și infecția cu HIV este foarte îngrijorătoare.

Ar trebui să fie dezvoltată o abordare mai sistematică pentru a pregăti deținuții pentru o viață în societate după eliberare. Acest lucru, la rândul său, vorbește despre necesitatea unei alte abordări a dreptului deținuților de a rămâne în contact în mod regulat cu membrii familiei în timp ce se află în arest.

De asemenea, asistența socială pentru reabilitare, inclusiv angajarea în câmpul muncii, pentru cei eliberați nu este bine dezvoltată, în timp ce, pe de altă parte, controlul de securitate este intruziv.

A fost desemnat un procuror pentru a monitoriza situația din închisori și centrele de arest preventiv. În timpul vizitelor sale, acesta urmează să strângă plângerile verbale sau scrise de la deținuți. De asemenea, ombudsmanul desfășoară un program de inspecție. Impresia expertului este că aceste funcții de monitorizare trebuie să fie consolidate, iar plângerile din partea deținuților să fi luate mai în serios decât până acum.

Locuințe, proprietate și drepturi de proprietate asupra terenurilor

Tranziția de la economia planificată de stat la economia de piață, cu privatizări, nu a fost însoțită, în toate cazurile, de evoluții juridice care să protejeze interesul persoanelor vulnerabile. Unele practici de corupție au cauzat probleme mai profunde în acest context.

Expertul a fost informat despre greșelile comise atunci când au fost distribuite pământurile colhozurilor și foștii colhoznici au pierdut anumite drepturi la loturile de teren asupra cărora au avut inițial certificate care recunoșteau dreptul lor de posesori. Într-un alt caz, muncitorii din fabrici cărora li se ofereau înainte locuințe prin intermediul companiei de stat au ajuns în situația în care acest aranjament este subminat după privatizare și au pierdut drepturile lor la locuință.

Procedurile judiciare nu au dus la soluții satisfăcătoare în aceste cazuri. Conducerea politică a spus expertului că încearcă să protejeze interesele celor care au căzut victime acestor decizii executive. Este important ca acest lucru să dea rezultate.

Îngrijirea sănătății

Provocările din sectorul sănătății sunt imense. Acestea includ instruirea cadrelor medicale la toate nivelurile și modernizarea tehnologiei informației și a echipamentului. Schimburile suplimentare de experiență și de sisteme din străinătate ar fi de ajutor în astfel de eforturi. Faptul că a fost stabilită o cooperare pozitivă cu colegii de pe malul drept și cu agențiile internaționale - inclusiv OMS, UNICEF și UNFPA - este un lucru pozitiv.

Starea de sănătate a copiilor trebuie să fie o prioritate, incluzând eforturi suplimentare pentru a reduce rata mortalității infantile. Trebuie să fie aplicate în practică planurile de îmbunătățire a serviciilor perinatale și asigurarea accesului deplin la imunizare. Pandemia HIV necesită măsuri de informare pentru prevenirea infecțiilor ulterioare; medicație adecvată pentru cei care sunt HIV pozitivi; acces la teste de sânge anonime și voluntare, precum și campanii de sensibilizare pentru a preveni atitudinile discriminatorii.

Capacitatea de a diagnostica rapid infecția TBC este crucială în lupta împotriva acestei epidemii. Sunt necesare eforturi pentru a evita orice caz de tratament întrerupt. Cei cu infecție multidrog rezistentă (MDR) trebuie să aibă acces la medicamentele necesare, iar metodele de tratament trebuie să fie corespunzătoare, aplicate în mod competent și bazate pe respectarea drepturilor omului.

---

⁵ Ibid, p. 315.

Expertul a abordat, de asemenea, problema tratamentului medical coercitiv și sugerează o revizuire a practicilor actuale, în conformitate cu standardele internaționale.

Violența domestică

Ca și în majoritatea societăților, pe malul stâng, violența domestică este o problemă parțial ascunsă, dar foarte gravă. Pentru a combate în mod eficient astfel de încălcări este necesară elaborarea unui program cuprinzător, bazat pe toleranța zero pentru toate formele de violență inter-personală. Acest lucru trebuie să fie reflectat într-o lege specială.

Pentru a detecta semnele unui asemenea tip de violență la o etapă incipientă, ar trebui să existe o politică precisă potrivit căreia lucrătorii sociali, personalul medical, cadrele didactice și alți profesioniști care dețin un post oficial să raporteze suspiciunile de abuz fizic și, de asemenea, hărțuire psihologică sau emoțională.

Polițiștii trebuie să fie instruiți cu privire la felul în care să reacționeze la cazurile de violență domestică. Expertul a primit informații precum că poliția a refuzat să înregistreze asemenea plângeri cu argumentul că mărturiile respective sunt, de obicei, retrase ulterior.

Sistemul liniilor telefonice de asistență este util și trebuie să fie dezvoltat în continuare, precum și disponibilitatea adăposturilor pentru victimele violenței domestice, în special femei. Acestea ar trebui să aibă capacitatea de a primi o victimă imediat și să fie echipate pentru a adăposti și copiii victimei.

Campania împotriva violenței domestice ar trebui să abordeze toate tipurile de abuz fizic în familie - inclusiv față de copii și bătrâni - precum și în diverse instituții, cum ar fi școli și cămine pentru bătrâni.

Traficul de ființe umane

Traficul de ființe umane este o problemă gravă; măsurilor împotriva acestei forme de sclavie ar trebui să i se acorde prioritate. Ridicarea gradului de conștientizare este unul din pași. O analiză clară a *radix causa* și a factorilor care contribuie la această situație trebuie să fie parte a eforturilor reînnoite de combatere a traficului de persoane.

Rolul Comisiei Interdepartamentale înființate în Transnistria ar trebui să fie revizuit, iar mandatului acesteia să i se acorde putere suplimentară. Activitatea inițiată deja de reformare a structurii de aplicare a legii pentru contracararea traficului de ființe umane poate beneficia în continuare de schimburile internaționale, inclusiv cu autoritățile de la Chișinău, precum și cu altele din vecinătate.

Contribuții esențiale au fost oferite deja de structurile internaționale, nu în ultimul rând, de către OIM, care a dezvoltat o relație constructivă de lucru cu un grup de ONG-uri implicate.

Drepturile copiilor cu dizabilități

În 2013, va fi înființat un minister aparte pentru afaceri sociale. Una dintre sarcinile importante ale acestuia se va referi la protecția persoanelor vulnerabile, familiile disfuncționale, orfani și persoane cu dizabilități.

Un element-cheie ar trebui să fie dreptul copilului la *un mediu familial* ori de câte ori este posibil. Acest lucru necesită sprijin pentru familiile aflate în criză sau în situații de risc. Lucrătorii sociali, cadrele didactice și alții au în aceste situații un rol important, atât cât privește identificarea problemelor cât și asistarea în găsirea soluțiilor pentru acestea.

Pentru a proteja dreptul copiilor cu dizabilități de a trăi împreună cu familia este necesară încurajarea și consilierea părinților cu privire la modul în care să facă față acestei situații. Posibilitatea de îngrijire pe timpul zilei a unor astfel de copii ar face, în unele cazuri, viața mai ușoară pentru părinți, în special în cazul familiilor monoparentale.

Ar trebui să existe o evaluare profesională a capacității și a potențialului de ordin cognitiv și locomotor pentru copiii cu dizabilități. Acest lucru ar fi baza pentru planurile de tratament individual pentru a stabili și monitoriza progresul privind dezvoltarea motrică și intelectuală.

Ar trebui să fie luate măsuri pentru a face posibilă frecventarea școlilor obișnuite, în măsura în care acest lucru este posibil, pentru copiii cu dizabilități.

Instituționalizarea unora dintre copii rezultă din condiții traumatizante, dat fiind faptul că părinții lor nu au reușit să le ofere un mediu de îngrijire din cauza unor factori ca dependența de droguri, alcoolism, violență domestică sau alte probleme sociale profunde. Acest lucru necesită o abordare vigilentă pentru a preveni un asemenea tip de probleme sociale pentru a-i proteja pe copii. Din păcate, aceasta este o luptă care nu dă rezultate rapide.

Trebuie să fie elaborat un plan serios de dezinstituționalizare, inclusiv o strategie de dezvoltare a unui sistem de asistență parentală profesionistă. Este important ca acesta să includă criterii stricte pentru selectarea, formarea și consilierea familiilor adoptive pentru a oferi protecție copiilor. Experiența internațională a demonstrat că astfel de sisteme trebuie să fie dezvoltate cu precauție.

Drepturile persoanelor adulte cu dizabilități

Este esențial să fie adusă la cunoștință publicului necesitatea de a respecta drepturile persoanelor cu dizabilități. Casele noi și, în special, clădirile oficiale, ar trebui să fie construite în așa fel încât să existe acces pentru scaunele cu rotile. Persoanele cu dificultăți de auz și de vedere ar trebui să aibă acces la echipamentul necesar pentru a depăși astfel de dificultăți. Alte măsuri ar trebui, de asemenea, să fie luate pentru ca toată lumea să poată comunica și beneficia de mass-media, educație și activități de petrecere a timpului liber.

Expertul a vizitat două mari instituții neuro-psihiatrice, una pentru femei și băieți, și o a doua pentru bărbați. Deși condițiile materiale erau, în general, satisfăcătoare, iar personalul părea să aibă grijă de deținuți, expertul a trebuit să conchidă că a venit momentul să revizuiască întreaga abordare a acestor instituții. El a vizitat, de asemenea, spitalul de psihiatrie din Vihvatinți. Cadrul de referință pentru o nouă politică în acest domeniu ar trebui să fie Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), cu principiile și standardele sale importante. Trebuie să fie elaborat un plan pentru închiderea instituțiilor de tip vechi. Trebuie încurajat traiul în comunitate, fie împreună cu familiile, fie în locuințe pentru grupuri mici, cu un oarecare ajutor din partea, de preferință, autorităților locale și a grupurilor societății civile. În loc să priveze în totalitate persoanele de capacitatea lor juridică, trebuie să fie elaborată o abordare prin care să fie furnizată îngrijire, asistența imparțială în conformitate cu Convenția (CRPD).

Pentru persoanele cu dizabilități pare să fie nevoie de un fel de avocat general sau ombudsman, cu resursele și competențele necesare pentru a realiza în mod independent activitatea în teritoriu pentru a asculta plângerile care altfel nu ar fi ascultate sau chiar formulate. Aceasta ar putea fi o funcție pentru un birou consolidat al Avocatului Poporului sau să fie repartizată unui nou mecanism special.

Persoanele în vârstă

Multe persoane în vârstă trăiesc în sărăcie, deși există cămine speciale pentru persoanele în vârstă în fiecare centru administrativ și o atenție specială este acordată veteranilor.

Deoarece o parte a persoanelor de vârstă mijlocie au plecat în alte țări ca lucrători migranți, persoanele mai în vârstă au fost lăsate să aibă grijă de nepoți. Unele dintre aceste persoane în vârstă au dificultăți în a face față acestei situații din cauza lipsei de resurse fizice și economice.

Minorități

Accentul pe echilibrul între cele trei mari grupuri de populație ar putea pune în umbră necesitatea protecției minorităților etnice, lingvistice și religioase și a intereselor acestora. Înființarea unei comisii reprezentative, cu membri din rândul minorităților ar putea să le ofere un canal eficient spre decidenții cheie și discuțiile publice. Adoptarea unei legi anti-discriminare cuprinzătoare ar fi, de asemenea, recomandată, pentru a oferi posibilități de căi de atac atunci când se produc cazuri de discriminare.

Dreptul la educație

Două probleme legate de educație au fost discutate în formatul politic 5+2: recunoașterea atestărilor școlare și a diplomelor universitare și situația școlilor moldovenești cu predare în grafia latină. Deși nu era parte la aceste

discuții, expertul a discutat cu privire la aceste aspecte în Transnistria. El speră că vor fi căutate și găsite soluții în interesul drepturilor celor care sunt direct vizajați, elevi și studenți. Persoanele trebuie, în măsura în care este posibil, să fie protejate de consecințele negative ale situației politice actuale.

În ceea ce privește școlile cu predare în grafia latină, el a recomandat autorităților transnistrene să rezolve problemele legate de chiriile pentru sedii (așa cum s-a convenit deja), precum și de a găsi soluții cu privire la alte probleme de proprietate nerezolvate, inclusiv întoarcerea celor două școli care au fost mutate anterior. Problema "acordării de licențe" școlilor ar putea fi, de asemenea, rezolvată - într-un mod care nu ar submina independența lor. Elementul cheie trebuie să fie respectarea celor mai bune interese ale copiilor în cauză.

Libertatea de religie și de credință

Constituția Transnistreană prevede că Transnistria este un stat laic și că toată lumea are dreptul de a profesa orice religie - sau de a nu profesa niciuna. Se pare că spiritul acestui principiu a fost pierdut și că unele grupuri, altele decât biserica ortodoxă, sunt percepute ca fiind "secte".

Procedurile de înregistrare a organizațiilor religioase trebuie să fie revizuite. Înregistrarea - în cazul în care este, în genere, considerată ca fiind necesară - ar trebui să fie rapidă, să nu fie în mod nejustificat birocratică și să nu fie discriminatorie. Perioada de probă necesară trebuie să fie eliminată și nu trebuie să existe vreo distincție între cei înregistrați și cei neînregistrați în ceea ce privește posibilitatea acestora de a-și exercita drepturile fundamentale ale omului.

Legea cu privire la serviciul militar obligatoriu trebuie să fie amendată pentru a permite o alternativă civilă pentru cei a căror conștiință sau convingeri îi împiedică să se implice în activități militare.

Crearea unei culturi a drepturilor omului și a responsabilității

Constituția transnistreană prevede un sistem de echilibru între puterea executivă, legislativă și cea judiciară. Principiul echilibrului instituțional este important pentru crearea unei culturi a drepturilor omului.

Un aspect este asigurarea posibilității pentru oricine din societate să se plângă și să critice. Rolul unui ombudsman independent care dispune de resursele necesare este esențială în acest context.

Ar trebui să existe în toate instituțiile publice, nu numai în închisori, un sistem de depunere a plângerilor (de asemenea, în formă confidențială) și să li se acorde atenția cuvenită. Depunerea plângerilor ar trebui să se facă în siguranță - persoanele care depun plângerile și martorii trebuie să beneficieze de protecție și încurajare.

Fenomenele de corupție și impunitate trebuie să fie combătute ca fiind antitetice drepturilor omului. Expertul a avut întrevederi cu oameni care i s-au plâns de practicile corupte, inclusiv în cadrul structurilor de aplicare a legii. Mita în aceste structuri subminează principiul egalității în fața legii.

Principiul responsabilității este un alt pilon într-o societate bazată pe drepturi. Oamenii aflați în posturi de conducere nu ar trebui să fie protejați de control. Infracțiunile, oricine le-a comis, trebuie să fie examinate în cadrul sistemului judiciar pentru ca făptașii să fie pedepsiți. Alte acte de comportament inadecvat, greșeli birocratice sau încălcări ale încrederii trebuie să fie, de asemenea, soluționate pentru o corectare corespunzătoare.

Măsuri pentru implementare sistematică

Este necesară planificarea reformelor pentru domeniul drepturilor omului. Expertul recomandă autorităților *de facto* să inițieze un studiu de referință pentru a identifica problemele-cheie, ca un prim pas pentru a produce un plan de acțiuni cuprinzător pentru implementarea drepturilor omului.

Procesul trebuie să fie transparent și să beneficieze de un dialog cu grupurile societății civile. În timpul implementării astfel de planuri pentru drepturile omului ar trebui să fie revizuite în mod regulat următoarele: progresul observat și obstacolele eliminate.

Pentru a dezvolta o administrație care promovează reformele strategice în domeniul drepturilor omului, este, de asemenea, necesar să se dispună de un sistem de colectare, organizare și diseminare a datelor relevante și fiabile, realizate în conformitate cu instrucțiunile internaționale relevante. Trebuie să fie realizate: un recensământ la

nivelul întregii populații, un sondaj privind bugetul unei gospodării casnice și statistici defalcate în funcție de gen și vârstă. Expertul recomandă cooperarea internațională în acest domeniu.

Implementarea reformelor în domeniul drepturilor omului trebuie să fie monitorizată; progresul trebuie să fie notat, iar obstacolele definite și eliminate. Este esențială menținerea unui dialog deschis cu organizațiile societății civile.

Gradul înalt de conștientizare în rândul populației a drepturilor pe care le are este esențial pentru progres, lucru care necesită educație în domeniul drepturilor omului în școli, organizații publice și mass-media.

INTRODUCERE

Context

Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului Navanethem Pillay a vizitat Republica Moldova în noiembrie 2011. În timpul întâlnirilor pe care le-a avut cu Guvernul Republicii Moldova, autoritățile *de facto* ale Transnistriei și reprezentanții societății civile, ea a subliniat necesitatea acordării în continuare a unei atenții deosebite situației drepturilor omului în Transnistria. La finalul misiunii sale, Înaltul Comisar Pillay a declarat:

"Ca parte a vizitei mele în Republica Moldova, ieri, am vizitat regiunea transnistreană și am avut întâlniri cu autoritățile de facto. Am discutat o gamă largă de probleme privind domeniul drepturilor omului. Acestea au inclus probleme care au fost abordate în vizitele ulterioare de către trei experți independenți ONU, și anume, Raportorul Special pentru tortură, Raportorul Special privind violența împotriva femeilor și - cel mai recent - Raportorul Special privind libertatea de religie sau credință. ...

Am reiterat punctul meu de vedere - exprimat în declarația mea de deschidere a ultimei sesiuni a Consiliului pentru Drepturile Omului la 12 septembrie - precum că trebuie să fie acordată o atenție sporită situației drepturilor omului în zonele care, din diverse motive, sunt controlate de către autoritățile de facto. Acest lucru înseamnă că nu trebuie să existe lacune de protecție a drepturilor omului, precum și faptul că mandatul meu general, oferit în temeiul Rezoluției Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite 48/141, vizează protejarea tuturor drepturilor omului pentru toți. Prin urmare, trebuie să am acces și să lucrez cu toți cei care dețin controlul eficient al unui teritoriu, pentru a ajunge la oamenii care au nevoie de ajutor, pentru că protejarea drepturilor omului - în special pentru cei mai vulnerabili - este prioritatea mea.

Aș dori să subliniez faptul că activitatea biroului meu împreună cu autoritățile de facto pe probleme ce țin de domeniul drepturilor omului nu le legitimizează. Prezența mea la Tiraspol reiterează responsabilitatea, dacă nu chiar obligația, autorităților de facto de a respecta drepturile omului și necesitatea ca acestea să coopereze cu toate mecanismele internaționale și regionale relevante din domeniul drepturilor omului."

Pentru a urmări aceste angajamente - și, ca urmare a interesului și solicitărilor venite atât din partea Guvernului Republicii Moldova cât și a autorităților *de facto* din Transnistria, Organizația Națiunilor Unite l-a angajat pe Thomas Hammarberg în calitate de Expert Principal privind drepturile omului în Transnistria în mai 2012.⁶ Opiniile exprimate în acest raport aparțin exclusiv autorului și nu reflectă neapărat pozițiile vreunei agenții sau ale vreunui organ al Organizației Națiunilor Unite.

Metodologie

Expertul a lucrat în baza unui mandat din partea Organizației Națiunilor Unite și a beneficiat de asistență din partea Consilierului ONU pentru Drepturile Omului, a OHCHR și a Coordonatorului Rezident al ONU în Republica Moldova.

El s-a ghidat de standardele internaționale convenite în domeniul drepturilor omului și de principiul că *fiecare* ființă umană trebuie să fie în măsură să se bucure de aceste drepturi, indiferent de locul în care trăiește.

El nu a adoptat o poziție cu privire la viitorul statut politic sau diplomatic al Transnistriei și eforturile sale au fost separate de discuțiile în formatul 5 +2. El s-a concentrat exclusiv pe situația din Transnistria. Nu a fost parte a misiunii sale realizarea de comparații cu situații de pe malul drept sau din vecinătatea extinsă.

---

⁶ Thomas Hammarberg a fost comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei (2006-2012); Secretarul General al Centrului Internațional Palme (2002-2005); Ambasadorul guvernului suedez pentru afaceri umanitare (1994-2002); Consilier regional pentru Europa, Asia Centrală și Caucaz pentru Înaltul Comisar ONU pentru Drepturile Omului (2001-2003); Reprezentant special pentru drepturile omului în Cambodgia (1996-2000); Membru al Comitetului ONU pentru drepturile copilului (1991-1996); Secretar General al Salvați Copiii Suedia (1986-1992); și Secretar General al Amnesty International (1980-1986).

Expertul a stabilit un dialog cu funcționarii de stat relevanți din Transnistria. El a avut întâlniri cu reprezentanți ai grupurilor societății civile și s-a întâlnit, de asemenea, cu persoane care au prezentat probleme din domeniul drepturilor omului care îi vizau pe ele însele, pe membrii familiei lor sau pe alte persoane.

Împreună cu consilierul ONU pentru Drepturile Omului, el a vizitat penitenciare; alte locuri de detenție; case colective pentru orfani și copii cu dizabilități; instituții pentru adulți cu probleme de sănătate mintală sau dizabilități fizice. Au avut loc reuniuni cu reprezentanții minorităților; au fost vizitate școli cu predare în diferite limbi. O prezentare mai detaliată cu privire la diversele vizite și întâlniri este oferită în anexa la raport.

Expertul a încercat să viziteze cât mai multe și mai diverse tipuri de instituții posibil, precum și să se consulte cu o gamă cât mai largă posibil de grupuri și părți interesate. El crede că a ajuns la o înțelegere a aspectelor mai largi ale situației per ansamblu, precum și a multora dintre particularitățile problemelor ce țin de domeniul drepturilor omului în Transnistria. Cu toate acestea, prezentul document nu trebuie să fie considerat ca fiind ultimul cuvânt privind toate problemele din domeniul drepturilor omului în Transnistria. Problemele sunt complexe și este necesar un efort susținut și pe termen lung pentru a înțelege, a aborda și a corecta problemele din domeniul drepturilor omului în Transnistria, la fel ca în toate societățile.

El i-a informat pe reprezentanții Guvernului Republicii Moldova cu privire la eforturile sale și a avut întâlniri cu mai mulți ambasadori staționați în Chișinău. A fost stabilită o cooperare strânsă cu organizațiile internaționale *in situ*.

Pe lângă Consilierul ONU în domeniul Drepturilor Omului, Consilierul privind Drepturile Omului și OHCHR, expertul a fost generos ajutat cu sfaturi de către alte agenții ONU, cum ar fi PNUD, UNICEF, OMS și UNAIDS, precum și de către OIM. Uniunea Europeană, Consiliul Europei și oficiul OSCE la Tiraspol, toate au pus expertiza lor la dispoziția expertului pentru activitatea acestuia.

LEGISLAȚIA

Constituția

Constituția transnistreană a fost adoptată printr-un referendum în 1995 și modificată în 2000. Aceasta include o listă extinsă a prevederilor democratice și a drepturilor omului specifice care trebuie să fie protejate.

Constituția stipulează că puterea de stat este împărțită între organele legislative, executive și judecătorești - fiecare independentă unul de celălalt. Autonomia locală este recunoscută și trebuie să fie asigurată. Relațiile dintre comunitățile sociale, naționale și altele trebuie să fie reglementate în baza egalității și respectării drepturilor și intereselor lor.

Nu există nicio religie de stat și asociațiile religioase sunt separate de stat și egale în fața legii. Limbile oficiale cu statut egal sunt moldovenească, rusă și ucraineană.

Clauza de non-discriminare are această formulare: "Fiecare individ are drepturi și libertăți egale și este egal în fața legii, fără deosebire de gen, rasă, naționalitate, limbă, religie, origine socială, opinii, statut personal și social".

Setul de drepturi civile fundamentale prevăzute în Constituție: dreptul la viață (deși pedeapsa cu moartea este permisă în mod excepțional, "până când aceasta este abolită" ca răspuns la crime grave împotriva vieții); dreptul la libertate și siguranță a persoanei, precum și dreptul la protecție împotriva torturii, tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane și degradante.

Principiile referitoare la justiția penală în Constituția Transnistreană prevăd faptul că un deținut are dreptul la un control jurisdicțional al legalității reținerii sau al arestării. O persoană acuzată trebuie să fie considerată ca fiind nevinovată până la probarea vinovăției sale și condamnării în procedurile stabilite de lege și intrarea în vigoare juridică a verdictului. Un acuzat nu este obligat să își dovedească nevinovăția. Nimeni nu trebuie să depună mărturie împotriva sa sau a rudelor sale apropiate. Probele obținute printr-o încălcare a legislației nu au nicio valoare juridică.

Prevederile privind libertatea de exprimare includ libertatea de gândire, de exprimare și de opinie. Orice persoană are dreptul, în orice mod legal, de a căuta, de a primi și de a răspândi informații. "Mass-media nu este supusă cenzurii".

Libertatea de întrunire se numără printre drepturile constituționale și include dreptul de a organiza mitinguri, demonstrații, procesiuni pe stradă și pichetări care nu încalcă legea și ordinea.

Drepturile sociale și economice sunt, de asemenea, consfințite în Constituție: dreptul la un nivel de trai decent; dreptul la asistență medicală; dreptul la securitate socială pentru persoanele în vârstă, dreptul la educație; dreptul la proprietate și locuințe; dreptul la un mediu sănătos și dreptul la condiții decente de muncă.

Într-o formulare care are ca scop evident acoperirea lacunelor posibile, Constituția prevede că lista drepturilor și libertăților din text nu ar trebui să fie interpretată ca o negare sau derogare de la alte drepturi și libertăți universal recunoscute.

Cu alte cuvinte, textul constituțional este extensiv în lista sa de drepturi civile, politice, economice, sociale și culturale. De asemenea, formulările sunt în mare parte în concordanță cu tratatele internaționale privind drepturile omului.

Cu toate acestea, există unele neconcordanțe și un limbaj vag - în special, în ceea ce privește limitările câtorva drepturi specifice - care ar putea fi interpretate ca fiind în contradicție cu standardele internaționale.

Rolul și impactul prevederilor constituționale privind drepturile omului în legislație și practică - dacă sunt respectate *în realitate* - vor fi discutate mai târziu în acest raport.

Atitudinea față de tratatele internaționale

Dat fiind faptul că Transnistria nu este recunoscută pe plan internațional ca stat, ea nu poate fi parte la tratatele internaționale privind drepturile omului. Acest lucru însă, nu împiedică autoritățile *de facto* să aplice standarde care sunt în concordanță cu normele internaționale.

Expertul a fost informat că s-a decis într-adevăr asupra unei recunoașteri unilaterale a unora dintre convențiile ONU și ale Consiliului Europei prin deciziile Sovietului Suprem. Tratatele menționate în acest context au fost Convenția ONU privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Logica acestei situații ar fi că autoritățile *de facto* consideră aceste tratate ca fiind parte a legislației lor. Cu toate acestea, este impresia expertului că normele acestor convenții joacă un rol limitat în sistemul judiciar. Și ele nici nu par să fi inspirat în vreun fel procesul de legislație.

Alte legi de importanță deosebită pentru domeniul drepturilor omului

Au existat unele revizuirii atât ale Codului penal cât și ale Codului de procedură penală, cu rezultatul că sentințele au fost reduse pentru un număr de infracțiuni și că au fost oferite alternative la pedeapsa cu închisoarea.

Într-o convorbire cu expertul, președintele transnistrean a declarat că intenția a fost de a face o distincție mai clară între infracțiunile grave și cele mai puțin grave. Infracțiunile care să fie pedepsite mai consistent ar fi omorul, traficul de ființe umane, violul și traficul de droguri. Pe de altă parte, infracțiunile minore ar fi tratate cu măsuri mai îngăduitoare, inclusiv prin sancțiuni neprivative de libertate.

Unele libertăți fundamentale sunt reglementate în legislația specifică, pe lângă faptul că sunt enumerate în Constituție. Există o lege cu privire la asociațiile obștești, o lege cu privire la libertatea de conștiință și asociere religioasă, precum și o lege privind întrunirile.

Din nou, multe dintre formulările din aceste acte legislative sunt în concordanță cu normele internaționale. Cu toate acestea, există, de asemenea, unele incoerențe care trebuie să fie soluționate. Un exemplu este faptul că un grup religios, chiar și atunci când este înregistrat inițial, trebuie să aștepte timp de zece ani înainte de a putea acționa în mod deschis și de a comunica în mod public.

În general, legile acestea și altele nu pot fi ușor accesate sau înțelese. Baza de date privind textele juridice nu este încă bine dezvoltată și limbajul utilizat nu este prietenos cititorilor.

Pedeapsa cu moartea

Pedeapsa capitală este abolită *de facto* în Transnistria, printr-un decret executiv emis în 1999. În preambulul documentului acestui decret existau referiri la recomandările Adunării Parlamentare a Consiliului Europei; la

principiile umanismului și la dreptul inalienabil al omului la viață; și la articolul 19 din Constituție care menționează această pedeapsă ca o măsură temporară și exclusivă .

Cu toate acestea, posibilitatea aplicării pedepsei cu moartea este încă menționată în articolul 58 din Codul penal ca pedeapsă pentru infracțiuni grave contra vieții. Se prevede că femeile, minorii și bărbați peste vârsta de 65 de ani nu pot fi pedepsiți cu moartea. În plus, articolul prevede că dacă este acordată grațierea, sentința ar putea fi schimbată într-o sentință pe viață sau privare de libertate pentru o perioadă de 25 de ani.

În practică, totuși, decretul cu caracter de moratoriu are prioritate asupra Codului penal și sancțiunea cea mai severă în prezent este închisoare pe viață. Expertul a primit informații detaliate privind două cazuri de deținuți care au fost condamnați la moarte înainte ca decretul să fie emis, iar acum sunt condamnați la închisoare pe viață.

Comentarii

Constituția pare a semnala o intenție de a respecta pe deplin tratatele internaționale privind drepturile omului. Declarația unilaterală de acceptare a unora dintre aceste acorduri pare să sublinieze această ambiție. Acest lucru necesită o urmărire întocmai serioasă.

Expertul recomandă o revizuire a legislației generale pentru a elimina alineatele din legile care nu sunt conforme cu legislația internațională folosind ca referință convențiile relevante ale ONU și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, împreună cu jurisprudența conexă furnizată de organele tratelor privind drepturile omului, procedurile speciale ale Organizației Națiunilor Unite și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Moratoriul privind pedeapsa cu moartea ar trebui să fie monitorizat până la abolirea formală a acestei pedepse.

Ar trebui să fie elaborat un program pentru a se asigura că legislația este accesibilă pentru oamenii obișnuiți.

APLICAREA LEGII

Structuri de aplicare a legii

Ministerul transnistrean de Interne este responsabil de forțele de poliție obișnuite. Polițiștii sunt responsabili de protecția și promovarea legii și a ordinii la nivelul de bază. Ei trebuie să asiste noul Comitet de anchetă și procurorul în munca lor pentru a asigura implementarea legislației penale și civile. Printre alte sarcini, acestea trebuie să monitorizeze pentru o perioadă de timp comportamentul persoanelor eliberate din închisoare.

Serviciile de securitate (KGB) au în mod tradițional o poziție puternică în societatea transnistreană. Ele au un statut independent și se subordonează direct Președintelui, deși procurorul are, potrivit legii, o anumită autoritate de supraveghere în legătură cu aceste servicii. Ocazional, ei raportează, de asemenea, Sovietului Suprem.

Expertul a avut o întrevedere cu conducerea KGB-ului transnistrean în noiembrie. I s-a comunicat faptul că gestul de creare a Comitetului de investigații a însemnat că serviciile nu mai erau implicate în ancheta penală. Comitetul a preluat peste cinci membri ai KGB în calitate de anchetatori. În rest, situația a rămas neschimbată pentru serviciile de securitate.

Ofițerii KGB pot reține pe cineva temporar pentru o perioadă de până la șapte ore, dar nu pot lua o decizie cu privire la arestul formal. Pentru detenții pe o perioadă mai lungă, KGB-ul ar trebui să aducă suspectul la poliție.

Expertului i s-a spus că serviciile sunt responsabile pentru unele sarcini specifice primite ca instrucțiuni de la președinte, cum ar fi controlul de frontieră, al migrației ilegale, al contrabandei și al traficului de ființe umane. Autoritățile transnistrene de frontieră *de facto* sunt conduse de către KGB. Serviciile de securitate se ocupă, de asemenea, de fraudă la scară largă și de corupție.

Reprezentanții grupurilor societății civile i-au spus expertului că ei au fost sub supravegherea KGB-ului, dar că această supraveghere a devenit mai puțin intruzivă și vizibilă în ultimul timp.

Tortura și abuzurile comise de colaboratorii organelor de aplicare a legii

Constituția transnistreană prevede că nimeni nu poate fi "supus torturii, tratamentelor sau pedepselor cu cruzime, inumane și degradante". Codul Penal nu prezintă nicio definiție a torturii, dar criminalizează "chinul", care, combinat cu tortura, este pedepsit cu șapte ani de închisoare. Codul de procedură penală susține principiul că dovezile obținute prin mijloace violente nu trebuie să fie admisibile. Acest principiu potrivit căruia o declarație

care se stabilește că a fost făcută ca urmare a torturii sau a altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante nu poate fi invocată ca probă împotriva persoanei în cauză sau împotriva oricărei alte persoane, în orice procedură, este, de asemenea, recunoscut de Declarația Organizației Națiunilor Unite privind protecția tuturor persoanelor împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante.

Raportorul Special al ONU privind tortura și alte tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane și degradante a vizitat Transnistria în iulie 2008 ca parte a unei vizite în Republica Moldova. În ceea ce privește tratamentul persoanelor aflate în arestul poliției, acesta a raportat mai târziu că a primit "plângeri credibile și consistente de rele tratamente și tortură, mai ales în timpul interogării. Metodele de tortură includ bătăi severe cu pumnii și bastoane din cauciuc, inclusiv pe tălpi și rinichi, electroșocuri, ace introduse sub unghii".

Expertul a primit unele declarații credibile similare și a fost informat de către procurorul transnistrean de la acea vreme că au fost inițiate proceduri împotriva a zece polițiști pentru utilizarea forței în timpul interogatoriului. Cu toate acestea, mai existau polițiști care au comis astfel de crime în trecut și care se aflau încă la datorie.

Vizita de rutină la un comisariat de poliție

Expertul a vizitat sediul poliției din Bender, inclusiv celulele izolatorului de la această secție în care la acea vreme erau deținute zece persoane. Tendința în cursul anului 2012, i s-a spus, a fost că numărul de persoane arestate în acest raion s-a redus cu o treime față de anul precedent. Cele mai frecvente cauze pentru arestare au fost violența împotriva persoanelor sau a proprietății și infracțiuni legate de droguri.

În celulă nu pătrundea lumina zilei și lipsea până și cea mai mică ventilare. Chiar dacă persoanele ar trebui să stea în astfel de celule doar pentru o perioadă maximă de timp de 72 de ore - și în mod excepțional pentru o perioadă de până la zece zile, dacă așa decide instanța de judecată - condițiile trebuie să fie umane. Există standarde internaționale pentru tratamentul persoanelor care fac obiectul anchetei. Ceea ce constituie un tratament uman este specificat prin intermediul standardelor internaționale, cum ar fi Normele minime standard pentru tratamentul deținuților și Corpul de Principii pentru Protecția Tuturor Persoanelor sub Orice Formă de Detenție sau Întemnițare. În plus, orice tratament al unor persoane în așteptarea procesului trebuie să se bazeze pe principiul că acestea urmează să fie considerate, în principiu, nevinovate până când vinovăția lor este dovedită în instanță.

Comentarii

Actorii politici cheie păreau să recunoască faptul că problemele indicate de Raportorul special al ONU privind tortura erau importante. Au fost luate unele măsuri pozitive, de asemenea, în mod evident pentru a îmbunătăți situația. De exemplu, expertul a primit informații precum că, în prezent, au fost instalate camere video în încăperile unde are loc interogarea.

Cu toate acestea, persoanele care au fost reținute de poliție, precum și foști și actuali deținuți din instituțiile penitenciare i-au spus expertului că a fost aplicată forța în timpul interogatoriilor. Într-adevăr, a devenit clar pentru expert că un asemenea tip de metode au fost într-adevăr practicate chiar și în ultima perioadă.

Unul dintre motivele prezentate expertului în ceea ce privește instituirea unui Comitet de anchetă separat a fost profesionalizarea muncii poliției. Un aspect al acestei realități trebuie să fie încetarea definitivă a oricărei torturi și a relelor tratamente privind persoanele arestate.

Acest lucru va necesita proceduri de recrutare care exclud candidații nepotrivii; un cod de conduită etică pentru care să se acorde cea mai mare prioritate în formarea profesională a polițiștilor; instruire continuă la locul de muncă cu privire la modul de gestionare a situațiilor tensionate și o conducere sensibilă la nevoile societății, în general.

Autoritățile politice și poliția trebuie să promoveze toleranța zero în ceea ce privește tortura și alte metode violente. Însuși termenul "tortură" ar trebui să fie definit în legislație, așa cum ar trebui să se întâmple și cu termenul internațional aferent acestuia de "tratament degradant".

Atunci când un caz de tortură este expus, este deosebit de important faptul ca vinovații să fie pedepsiți în mod corespunzător, inclusiv prin eliminarea promptă din rândurile poliției.

Trebuie să existe o monitorizare eficientă a celulelor de arest printr-o instituție care este pregătită și echipată pentru a primi plângeri. Acest lucru, la rândul său, va necesita un sistem credibil de protecție a martorilor. O vizită întreprinsă de către reprezentanții Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii (SPT) și/sau de către Comitetului pentru Prevenirea Torturii (CPT) al Consiliului Europei ar fi utilă.

CERCETAREA ȘI URMĂRIREA PENALĂ

Rolul Comitetului de anchetă și al procurorului

În 2012, a fost demarat procesul de reorganizare a biroului Procurorului General. A fost creat un Comitet de anchetă pe baza unei mari părți a biroului, precum și a unităților din domeniul aplicării legii, inclusiv serviciile de securitate, KGB și autoritatea vamală.

Legea cu privire la Procuratura Generală, Codul penal și Codul de procedură penală au fost modificate și a fost adoptată o nouă lege privind un Comitet de anchetă. Cu toate acestea, la momentul vizitelor efectuate de către expert, nu s-a produs nicio schimbare în Constituția în care articolele actuale 91-92 descriu rolul procurorului ca fiind mai mare decât cel prevăzut în prezent.

Scopul principal al schimbărilor pare să fi fost îmbunătățirea eficienței și a integrității anchetelor penale și, în același timp, limitarea mandatului și a autorității anterioare, foarte largi, a Procurorului General.

Expertului i s-a spus că noua ordine presupune că Comitetul de anchetă va prezenta acuzații și va participa la procedurile judiciare în *cauzele penale*, în timp ce procurorul va avea acest rol în *cauze civile*, inclusiv în probleme legate de dreptul la locuință și la muncă, dar, de asemenea, în cauze penale care îi vizează pe minori.

Deși expertul a discutat această schimbare cu decidenții cheie, nu este clar cu exactitate modul în care aceasta ar afecta sistemul de justiție și modul în care funcția de supraveghere ar fi exercitată. S-a afirmat că acesta a fost un proces în cadrul căruia s-ar putea foarte bine produce unele ajustări efectuate pe baza experiențelor inițiale.

Articolele din Constituție cu privire la rolul procurorului se bazează pe conceptul unei puternice "*Prokuraturi*" din fosta Uniune Sovietică - o instituție cu autoritate largă pentru a supraveghea funcționarea a, practic, tuturor celorlalte instituții din societate. Constituția spune că Procurorul General "va supraveghea respectarea precisă și uniformă de către organele judiciare, ministere și departamente, organele locale ale puterii, organele de auto-guvernare, întreprinderi, organizații și instituții, asociații publice, funcționari și cetățeni a Constituției și a legilor."

Potrivit Constituției, Procurorul general de stat trebuie să fie independent de organele puterii de stat, dar să răspundă în fața Sovietului Suprem și a președintelui. Numirea se va face pe baza unei nominalizări de către președinte și a unei alegeri finale de către Sovietul Suprem.

Autoritatea acestei instituții este menționată în legea specială privind oficiul Procurorului, care prevede, *inter alia*, faptul că cererile acestuia către instituțiile supervizate de oficiu sunt obligatorii și vor fi supuse executării necondiționate. Aceasta include obligația de a furniza toate tipurile de informații și documente pe care procurorul le-ar putea solicita. În același timp, procurorul nu este obligat să furnizeze vreo explicație cu privire la problemele de fond colectate sau să facă dosarele disponibile pentru inspecție.

O funcție care s-a declarat că a rămas în seama Procurorului General după reorganizare a fost aceea de a primi și de a acționa cu privire la plângerile recepționate din partea populației, inclusiv privind abuzurile comise de colaboratori ai organelor de aplicare a legii. Deoarece aceasta este, de asemenea, o funcție a ombudsmanului, cele două instituții urmau să-și coordoneze activitatea lor și să împărtășească informații pentru a evita suprapunerea sau contradicțiile în cursul activității lor.

Comentarii

OHCHR, împreună cu Asociația Internațională a Barourilor, a subliniat necesitatea existenței autorităților de urmărire penală puternice, independente și imparțiale pentru asigurarea standardelor drepturilor omului în administrarea justiției și a elaborat traininguri și materiale de referință în acest sens. Materialele de referință conțin, de asemenea, un ghid specific privind rolul procurorilor, elaborate și adoptate de către Națiunile Unite.⁷ În plus, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) - legată de Consiliul Europei - a discutat în termeni generali rolul procurorului în activitatea acestuia de promovare a independenței sistemului judiciar.⁸ Comisia de la Veneția a recunoscut faptul că sistemele sunt diferite în țările europene, deși există anumite principii care ar trebui respectate pretutindeni.

⁷ Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), Drepturile omului în administrarea justiției: manual privind drepturile omului pentru judecători, procurori și avocați.

⁸ CDL-AD (2010-040)

Comisia de la Veneția a afirmat că există un pericol în sistemele de tip *Prokuratura* precum că un serviciu de urmărire penală supraputernic devine o a patra putere (pe lângă cea executivă, legislativă și judiciară), fără răspundere. Aceasta a prezentat argumente pentru limitarea îndatoririlor procuraturii la competențe ce țin de *urmărire penală*. De asemenea, în ceea ce privește domeniul justiției penale, este necesar să se clarifice faptul că procurorul nu ar trebui să fie în măsură să respingă sau să supravegheze deciziile luate de către judecători. În interesul principiului "egalității părților", procurorul nu poate acționa decât ca o singură parte la proces.

Deciziile privind redeschiderea procedurii ar trebui să fie luate de către instanța de judecată, în timp ce procurorul nu ar trebui să aibă nicio putere în plus de a ataca hotărârea unei instanțe față de un oricare alt litigant. Ultimul cuvânt aparține instanței. În câteva state europene procurorul are și alte funcții decât cele de urmărire penală și apărarea interesului public în sistemul de justiție penală. Comisia de la Veneția a apreciat că astfel de puteri sunt legitime numai dacă sunt respectate anumite criterii, printre care principiile de separare a puterilor, imparțialitate, subsidiaritate și excepționalitate.

Alte funcții trebuie, potrivit Adunării Parlamentare a Consiliului Europei⁹, să fie îndeplinite de către alte organe: care ar trebui să fie separate, corespunzător amplasate și eficiente.

În avizul său privind un proiect de lege referitor la serviciul de urmărire penală în Republica Moldova¹⁰, Comisia de la Veneția a comentat puterea procurorului de a "iniția proceduri civile pentru a asigura protecția drepturilor, libertăților și intereselor minorilor, persoanelor în vârstă sau a celor cu dizabilități, sau a persoanelor care datorită stării lor de sănătate sunt în imposibilitatea de a intenta o acțiune în instanță".

Comisia de la Veneția a constatat că "[d]at fiind faptul că principala sarcină a procurorului este de a reprezenta interesul de stat și general, se poate pune întrebarea dacă procurorul este în mod necesar persoana cea mai potrivită pentru a îndeplini această funcție".

În alte avize privind aceeași problemă, Comisia de la Veneția menționează rolul unui ombudsman ca o alternativă potrivită în astfel de cazuri. S-a făcut, de asemenea, referire la modelul finlandez al Cancelarului Justiției. Noul rol, mai limitat, al procurorului în Transnistria nu face să apară problema rolului birourilor independente, cum ar fi cel al ombudsmanului. Aceasta este o chestiune ce ține de echilibrul instituțional în cadrul sistemului, dar, de asemenea, și de resursele necesare pentru a dezvolta o apărare eficientă, independentă a drepturilor omului.

SISTEMUL JUDICIAR

Sistemul judecătoresc

Schimbările cu privire la rolul procurorului și crearea Comitetului de anchetă ar avea un impact și asupra funcționării sistemului judiciar. În cazul în care acestea ar fi în mod corect implementate, ar fi clar că procurorul nu ar avea un rol de supraveghere sau de control în ceea ce privește funcționarea instanțelor.

În urma interacțiunii sale cu Președintele Curții Supreme, expertul a remarcat accentul pus pe necesitatea de a proteja independența sistemului judecătoresc. Acest lucru, la rândul său, va necesita un anumit nivel de competență în rândul funcționarilor de stat din sistem.

Există 54 de judecători la curțile cu rol de primă instanță. Cele șapte instanțe regionale sau municipale se ocupă de toate tipurile de cazuri: penale, civile și administrative. Ele examinează mai mult de 50.000 de cazuri pe an (circa 20.000 dintre care sunt civile).

În cauzele civile, în primul rând în ceea ce privește litigiile economice, cel mai înalt organ judiciar este Curtea de Arbitraj. În alte cazuri, ultima instanță este Curtea Supremă de Justiție. Doar câteva dintre verdicte sunt atacate și preluate de către Curtea Supremă de Justiție - și sentințele sunt rareori schimbate.

Curtea Constituțională are același nivel ierarhic ca și Curtea Supremă de Justiție. Rolul ei este de a verifica compatibilitatea interpretărilor juridice cu Constituția.

Rolul special al Curții Supreme este de a supraveghea activitățile celorlalte instanțe judecătorești. Ea poate lua inițiativa de a prezenta un caz completului de judecători pentru a asigura coerența și conformitatea condamnării. Ea are, de asemenea, posibilitatea de a examina cazuri ca o curte de primă instanță. Deciziile ei sunt definitive și nu pot fi atacate.

---

⁹ Recomandarea 1604 (2003)

¹⁰ CDL-AD (2008)019

Există un consiliu de judecători superiori responsabili de asigurarea competenței și a performanței corespunzătoare în cadrul sistemului judecătoresc. El poate demite judecătorii pentru lipsa de profesionalism sau pentru comportament inadecvat; acest lucru s-a întâmplat, potrivit informațiilor, în trei cazuri în ultimii trei ani. Consiliul alege, de asemenea, judecători noi atunci când există posturi vacante, după care președintele semnează certificatul de numire.

Expertul s-a confruntat cu plângeri numeroase și destul de consistente privind funcționarea sistemului judecătoresc. Se vorbea despre faptul că acuzațiile într-o serie de cazuri au fost "fabricate"; că s-a recurs la proceduri pentru a intimida persoanele; că avocații apărării au fost pasivi, că oamenii cu bani sau contacte au beneficiat de "ajutor de sus" în comparație cu oamenii obișnuiți și că martorii și-au schimbat mărturiile din cauza amenințărilor sau după ce au fost mituiți - și că astfel de tendințe au sabotat procesele.

Este foarte dificil pentru un străin să evalueze baza pentru astfel de acuzații, dar o serie de factori l-au făcut pe expert reticent în a le ignora. Ele erau uimitor de frecvente, la acestea făcându-se aluzii chiar de câțiva dintre actorii de înalt nivel din cadrul sistemului.

Justiția juvenilă

Nu există un sistem separat de justiție pentru minori în Transnistria; nici instanțe specializate pentru minori sau judecători, procurori, avocați și polițiști desemnați anume pentru cauzele în care sunt implicați minori. Copiii aflați în conflict cu legea se confruntă cu aceleași proceduri ca și adulții și, prin urmare, procesul poate fi unul îndelungat.

Atunci când un copil suspectat că ar fi comis o infracțiune este interogat, lui/ei ar trebui, în conformitate cu Codul penal, să i se atribuie în mod gratuit un avocat al apărării. În plus, prezența unui profesor pentru un copil cu vârsta de sub 16 ani în timpul interogatoriului este obligatorie. Un suspect cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani ar putea fi, de asemenea, interogat în prezența unui profesor.

Infracțiunile minore sunt gestionate de așa-numitul "Comitet pentru Protecția Minorilor".

Nu există nicio agenție care să aibă sarcina de a coordona eforturile de a preveni și de a acționa cu privire la criminalitatea juvenilă. Astăzi, responsabilitatea este împărțită între un număr de autorități: organele de aplicare a legii, un comitet pentru protecția minorilor și autorități responsabile de protecția socială, educație, bunăstarea copilului, sănătatea publică, ocuparea forței de muncă și politica în domeniul tineretului.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului, pe care autoritățile *de facto* s-au angajat să o susțină, solicită ca acei copii care sunt suspectați sau acuzați că ar fi comis o infracțiune sau sunt deja găsiți vinovați de comiterea acesteia să fie tratați într-o manieră consecventă cu promovarea sentimentului de demnitate și valoare a copilului, care să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora. Mai mult decât atât, ei trebuie tratați într-un mod în care să se țină cont de vârsta copilului și necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate. În general, în conformitate cu legislația internațională privind drepturile omului, scopul sistemului de justiție juvenilă trebuie să fie de a promova reabilitarea copilului și reintegrarea sa socială.

Investigațiile și interogările ar trebui să se desfășoare într-un mod care să ia în considerare vârsta copilului. Părinții și profesorii ar trebui să fie în măsură să ajute copilul în aceste situații. Până la o anumită vârstă, nu ar trebui deloc să se recurgă la proceduri, copilul ar trebui să fie considerat ca neavând nicio responsabilitate juridică.

Atunci când procedurile sunt inițiate, acestea ar trebui să fie absolut corecte, ușor de înțeles, scurte și fără întârziere. Detenția trebuie să fie evitată și să se recurgă la ea doar ca măsură de ultimă instanță și pentru cea mai scurtă perioadă posibilă.

Tratarea de către organele de aplicare a legii și a sistemului judiciar a copiilor în calitate de martori sau victime necesită, de asemenea, atenție. Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a elaborat, de asemenea, ghiduri utile privind justiția juvenilă¹¹ și Ghidul ONU pentru probleme de justiție implicând copii victime și martori și care abordează problemele în materie de victimă și martor în detaliu.¹²

¹¹ Comitetul ONU cu privire la Drepturile Copilului, Comentariul General nr. 10 (2007), Drepturile copiilor în justiția juvenilă.

¹² Ghidul ONU pentru probleme de justiție implicând copii victime și martori, Rezoluția ECOSOC 2005/20 din 20 iulie, 2005, disponibil online:

http://www.un.org/en/pseataforce/docs/guidelines_on_justice_in_matters_involving_child_victims_and.pdf

Un manual elaborat de UNICEF/UNODC privind implementarea ghidului este disponibil online:

http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/hb_justice_in_matters_professionals.pdf

Asistența juridică

Nu există un sistem general de asistență juridică în Transnistria. Cu toate acestea, o persoană reținută de poliție are dreptul la asistență din partea unui avocat și păstrează acest drept de-a lungul procedurilor judiciare. În cazul în care suspjecții nu își pot permite să angajeze un avocat, lor ar trebui, potrivit legii, să le fie oferit un avocat public ales din lista stabilită de către Asociația Barourilor. Acest drept este limitat la cazurile privind procedurile penale.

O nouă lege privind Asociația Barourilor este transmisă Sovietului Suprem; propunerea este de a fi înscris pe avocații privați și pe cei publici în cadrul aceleiași structuri.

Grațieri și amnistii

Comisia de grațiere este prezidată de către Procurorul General și are 12 membri, inclusiv reprezentanți ai Curții Supreme de Justiție, ai Sovietului Suprem și ai serviciilor de securitate.

Aceasta se întrunește lunar pentru a examina cererile. Cazurile de infracțiuni grave, cum ar fi omorul și traficul de droguri nu sunt luate în considerare. Expertului i s-a spus că aproximativ o cincime din cereri au fost prezentate președintelui pentru luarea unei decizii, dintre acestea rezultând mai mult de 200 de grațieri în cursul anului 2012.

Sovietul Suprem decide cu privire la amnistii. Un nou proiect de lege privind amnistia a fost prezentat Sovietului Suprem.

Comentarii

Construirea unui sistem judiciar competent, ne-corupt și independent este o provocare uriașă în orice sistem. Cu toate acestea, este un drept indispensabil al omului de a avea acces la instanțe independente și imparțiale.

Constituția transnistreană prevede că judecătorii nu pot fi membri ai partidelor politice sau să ia parte la activități politice. Este la fel de important ca sistemul judiciar să evite relațiile strânse cu companiile mari sau alte interese partizane organizate.

Procedurile de recrutare a judecătorilor trebuie să fie imparțiale și să recompenseze competențele profesionale și standardele morale înalte. Comportamentul corupt și alte încălcări ale încrederii ar trebui să fie investigate și pedepsite printr-un mecanism disciplinar credibil și competent. Un nivel salarial rezonabil va contracara, de asemenea, tentațiile de luare de mită.

Judecătorul are un rol esențial în protejarea principiul "egalității armelor". Expertul a examinat plângeri potrivit cărora, în general, apărarea este dezavantajată în raport cu urmărirea penală. Aceste percepții subminează credibilitatea sistemului și a sentimentului de justiție, per total.

Prestigiul judecătorilor în societate va depinde, desigur, în mare măsură, de competența lor, de cunoașterea de către ei a legilor și a jurisprudenței, precum și de familiarizarea lor cu problemele existente în societate. Actualizarea formării profesionale este o modalitate de a satisface această necesitate.

Formarea specială este necesară pentru judecătorii care sunt implicați în probleme ce țin de *justiția juvenilă*.

Organizația Națiunilor Unite a adoptat un set de principii de bază privind independența justiției care au fost unanim aprobate de Adunarea Generală în 1995. Aceste principii, reprezentând opiniile universal acceptate în acest domeniu de către statele membre ale ONU, stabilesc parametrii pentru asigurarea independenței și imparțialității judecătorilor, condiții de exploatare și de posesiune, libertatea de expresie și de asociere, precum și modalitățile de calificare, selecție și training. OHCHR și Asociația Internațională a Barourilor au elaborat în comun materiale de îndrumare detaliate cu privire la drepturile omului în administrarea justiției, care ar putea fi, de asemenea, utilizate pentru formarea profesioniștilor din domeniul juridic care lucrează în regiunea transnistreană.¹³

Expertul consideră că trebuie să fie realizată o evaluare privind situația actuală a minorilor aflați în detenție, care să includă, printre altele, perioada lor de ședere, mediul lor individual, precum și eforturile întreprinse pentru a-i asista să se reintegreze în societate.

---

¹³ Biroul Națiunilor Unite al Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), în colaborare cu Asociația Internațională a Barourilor, *Formarea Profesională Seria nr 9: Drepturile omului în administrarea justiției: manual privind drepturile omului pentru judecători, procurori și avocați*, Organizația Națiunilor Unite: New York și Geneva, 2003.

Un asemenea studiu ar putea servi ca bază pentru o revizuire a întregii abordări a criminalității juvenile. Expertul consideră că există o nevoie acută de a dezvolta programe de prevenire și alternative pentru pedeapsă instituțională.

IZOLATOARELE ȘI INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Informații de bază privind sistemul penitenciar

Sistemul penitenciar se află în prezent sub conducerea Ministerului Justiției transnistrean. Procurorul și avocatul parlamentar au autoritatea de a vizita și de a evalua condițiile din aceste instituții. Parlamentarii au efectuat, de asemenea, vizite.

Există o instituție de învățământ pentru condamnații minori în Camenca; coloniile penitenciare pentru deținuții de gen masculin, atât în Glinnoe (închisoarea nr 1.) cât și în Tiraspol (închisoarea nr.2); o altă instituție penitenciară în Tiraspol (nr. 3) în care sunt încarcerati (în secțiuni separate) deținuți de gen masculin, de gen feminin și condamnații aflați în arest preventiv. Aceste instituții au fost vizitate de către expert.

Expertul a fost informat că, începând cu 1 octombrie, în aceste instituții erau plasați 2.858 de deținuți, dintre care 2.224 au fost condamnați și 634 se aflau în arest preventiv. Acest lucru înseamnă că există aproximativ 500 de deținuți per fiecare 100.000 de persoane, una dintre cele mai mari cifre din Europa.

Numărul lor a scăzut în cursul anului 2012 de la un nivel chiar mai mare, ca urmare a eliberărilor prin reducerea pedepselor și a grațierilor acordate unui număr considerabil de prizonieri.

În plus, Codul de procedură penală a fost modificat în toamnă pentru a reduce numărul de persoane ținute în arest preventiv în timpul investigațiilor. Un alt amendament a dus la apariția de alternative pentru pedeapsa cu închisoarea, cum ar fi amenzile sau munca de corecție controlată în folosul comunității, pentru crimele mai puțin grave.

Detenția preventivă

Când expertul a vizitat izolatorul din penitenciarul nr. 3 din Tiraspol, acolo erau plasați 344 de deținuți. Unii dintre aceștia erau anchetați, înainte de a se ajunge în instanță; alții erau deja acuzați și au fost în instanță în calitate de pârâți la procedurile judiciare; și alții, iarăși, au contestat o sentință a curții cu rol de primă instanță.

Niciuna dintre aceste trei categorii nu aveau dreptul necondiționat de a primi vizitatori. Motivul invocat era că vizitele ar putea deranja investigațiile. Cu toate acestea, rudele pot primi, la cerere, permisiune de la anchetator sau judecător să efectueze o vizită, deși nu în privat.

Regula este că prelungirea perioadei de detenție poate fi decisă doar de către un judecător și perioada maximă de timp pentru ancheta preliminară este de nouă luni în cazul infracțiunilor minore și 18 luni în cazul infracțiunilor mai grave. Cu toate acestea, în cazul în care procedurile judiciare au început, perioada de detenție poate fi prelungită prin decizie de către instanța de judecată fără a se indica o limită de timp - instanța ar trebui să decidă cu privire la durata acestei perioade bazându-se pe caracterul rezonabil și pe proporția adecvată.

Aspectele avute în vedere atunci când se decide cu privire la arestarea preventivă sunt: gravitatea infracțiunilor investigate, riscul ca suspectul să se sustragă sau să influențeze ancheta, protecția martorilor și a potențialelor victime.

Expertul a vorbit cu deținuții care au petrecut în arest preventiv mai mult de 18 luni. O femeie care a contestat o sentință originală a fost deținută timp de patru ani. Cei doi copii mici ai ei au fost luați într-o casă de copii, iar ea nu a putut să îi vadă pe durata întregii perioade de detenție.

Expertului i s-a spus că perioada totală de detenție înainte și pe durata unui proces ar putea fi de șapte ani.

Penitenciare pentru minori

Expertul a vizitat Penitenciarul pentru minori Camenca, o închisoare pentru minorii cu vârste cuprinse între 14 și 18 de ani. În acel moment, acolo se aflau 30 de băieți (fetele sunt ținute în închisoarea pentru femei din Tiraspol).

Majoritatea au fost condamnați pentru furt, în timp ce unii au fost condamnați pentru infracțiuni mai grave, cum ar fi omor, ultraj sau viol. Sentințele variaau de la șase luni la zece ani sau mai mult.

Nu era nicio supraaglomerare dat fiind faptul că instituția a fost planificată pentru 120 de deținuți. Condițiile materiale păreau să fie rezonabile. Erau 85 de angajați. Deținuții i-au spus expertului că, în cazul în care ei ajungeau la vârsta de 18 ani înainte de a fi executat pedeapsa pe deplin, ei ar fi preferat să rămână în această instituție mai degrabă decât să fie duși la o închisoare pentru adulți. Directorul instituției i-a spus expertului că acest lucru este posibil până la vârsta de 21 de ani, dar nu mai mult.

Unii dintre deținuți au făcut apel la grațiere sau la reducerea sentinței. Expertul a înțeles că astfel de cereri ar putea fi luate în considerare numai dacă sunt însoțite de o aprobare din partea autorităților închisorii.

În timpul discuțiilor cu unii dintre deținuți, aceștia au amintit unele probleme specifice, printre care faptul că sentințele lor erau exagerat de lungi și că ei nu aveau posibilitatea să plătească serviciile unui avocat competent pentru proces și, prin urmare, aveau parte de asistență deficitară în ceea ce privește apărarea.

În ceea ce privește condițiile din instituție, ei s-au plâns de faptul că timpul acordat pentru apelurile telefonice era de doar 15 minute o dată pe lună. Erau permise vizite doar o dată pe lună (de șase ori vizite de 2-3 ore și de șase ori vizite de 24 de ore), dar unii dintre băieți nu au primit nici măcar o vizită și se simțeau abandonați. Unii dintre ei au făcut remarci pozitive despre faptul că au avut parte de formare profesională și au primit ceva bani pentru munca lor.

O problemă specifică ce a devenit evidentă în cursul discuțiilor a fost că o parte din deținuți au fost identificați de către alții ca fiind homosexuali și, prin urmare, au fost izolați social. Era utilizat termenul "de neatins". Conducerea instituției părea să fie conștientă de faptul că acești băieți erau în pericol. Această situație este, probabil, doar una dintre multele în care homosexualii - precum și persoanele bisexuale și transsexuale - se pot afla într-o poziție dificilă.

Instituțiile penitenciare din Tiraspol și Glinnoe

Expertul a vizitat colonia din Tiraspol (închisoarea nr. 2) în luna mai și pe cea din Glinnoe (închisoare nr.1) în luna septembrie. Prima avea la acel moment 1.187 deținuți, dintre care 170 cu regim special strict. Sentința medie era de 13 ani, i s-a spus expertului. Sentințele de 22-25 sunt executate pentru omor, infracțiuni repetate și infracțiuni de trafic de ființe umane.

În Glinnoe, expertului i s-a spus că erau 693 de deținuți; numărul lor a scăzut ca urmare a revizuirii recente a Codului Penal. Expertului i s-a spus că sentința medie era de 5 ani, deși mulți deținuți aveau sentințe care variaau între 10 și 15 ani.

Cercetarea atentă a pedepselor în cazurile individuale a indicat faptul că acestea sunt în multe cazuri foarte severe și au o durată prea mare. De exemplu, în timpul misiunilor sale, expertul s-a întâlnit cu o femeie de etnie romă care ispășea o pedeapsă de 12 ani cu regim strict în Penitenciarul din Tiraspol 3 (închisoarea pentru femei) pentru fapte legate de ghicit. Perioada de detenție a fost redusă mai târziu, ca urmare a unei grațieri, dar rămâne în continuare a fi una foarte lungă.

Ca o problemă conexă, situația familială și impactul social nu par să fie suficient luate în considerare atunci când vine vorba de condamnare. Astfel, în cazul menționat mai sus, sentința de 12 ani a fost dispusă în ciuda faptului că femeia în cauză era întreținător primar în familie. Ea nu a fost eliberată din arest, nici măcar după ce mama ei a murit, lăsându-i pe cei doi copii fără îngrijire familială.

Există câteva secțiuni în instituția Glinnoe: una pentru bărbații condamnați la închisoare pe viață și cu alte pedepse foarte severe și care sunt ținuti sub regim strict special; o alta pentru femei condamnate, de asemenea, pentru infracțiuni grave; una pentru foștii colaboratori ai organelor de aplicare a legii, de asemenea, cu regim strict; una pentru "executarea pedepselor" de către deținuții cu pedepse mai ușoare și plasați în dormitoare cu dimensiuni mari; precum și una pentru deținuții aflați în arest preventiv.

În Glinnoe, există, de asemenea, o secțiune specială pentru alcoolici care este conectată la instituție pentru executarea sentințelor.

Posibilitatea vizitelor efectuate de către rude era limitată. În penitenciarul nr. 2 din Tiraspol, regula de bază era că vizitele sunt permise de patru ori pe an, două mai scurte și două mai lungi. Apelurile telefonice erau permise timp de 15 minute o dată pe lună - cu supraveghere, cu excepția discuțiilor cu avocatul. Atât numărul vizitelor cât și cel al apelurilor telefonice puteau fi reduse ca o metodă de sancțiune disciplinară.

Astfel de măsuri au fost luate împotriva infracțiunilor cum ar fi posesia de alcool sau de telefon mobil. Măsurile disciplinare puteau include, de asemenea, izolarea pentru o perioadă de până la 15 zile.

Atmosfera și condițiile materiale nu păreau a favorabile reintegrării în societate. Regimul strict este foarte sever. Expertul a fost informat despre izolarea continuă a celor condamnați la închisoare pe viață, o problemă care a fost menționată de către Raportorul special al ONU privind tortura în 2009, ca un exemplu de tratament cu cruzime, inuman și degradant.

Hărțuirea anumitor deținuți de către alții este un alt aspect căruia trebuie să i se acorde atenție. Administrația penitenciarului are obligația de a oferi protecție împotriva violenței între prizonieri.

Printre deținuții din închisoarea nr. 2 cu care a vorbit expertul era unul care a cerut să fie pus într-un izolator separat pentru a fi protejat de abuzurile comise de alți deținuți. El a arătat semne de traume și a făcut apel la grațiere.

O problemă menționată de mai mulți deținuți din Glinnoe se referea la plățile pentru munca pe care o depuneau pentru funcționarea instituției, inclusiv repararea clădirilor și a infrastructurii. Ei se plâneau de faptul că normele pentru recompensele financiare nu erau respectate, precum și de faptul că cea mai mare parte din remunerare era dedusă pentru a acoperi cheltuielile legate de hrana lor și de alte facilități.

S-a afirmat că materialele pentru unele lucrări de construcție au fost, de fapt, furnizate din exterior, de către rudele prizonierilor - cu înțelegerea că acest lucru ar servi ca un argument pentru eliberarea înainte de termen. Nu există, practic, niciun program pentru reabilitarea și pregătirea pentru viitor a deținutului după eliberare. Accentul se pune pe control. Foștii deținuți trebuie să se prezinte la secția de poliție în termen de trei zile după eliberare. Dosarele lor sunt furnizate instanței de judecată și libertatea lor de mișcare este redusă pentru o anumită perioadă în care ei pot fi supuși unor vizite la domiciliu, chiar și în timpul nopții. În această perioadă, ei pot călători numai după ce primesc o permisiune specială de la poliție. Încălcările acestor reguli se pedepsesc.

Situația privind sănătatea în închisori

Serviciile de sănătate din instituțiile penitenciare se află, de asemenea, sub autoritatea Ministerului Justiției transnistrean, medicii și asistentele medicale din instituțiile respective fiind considerate ca parte a personalului închisorii. Resursele sunt limitate și expertul a constatat că starea de sănătate, în special în închisoarea Glinnoe, este îngrijorătoare, iar serviciile de îngrijire nu corespund standardelor. Există o comunicare limitată cu sistemul civil de sănătate, lucru care duce la o acoperire redusă în ceea ce privește testarea și tratamentul.

El a fost informat că trei deținuți au murit de tuberculoză (TBC) în timp ce își ispășeau pedepsele în închisoarea nr. 1 și că acolo existau alți 24 de deținuți infectați. Ei au fost izolați de ceilalți deținuți, dar nu separați unul de altul.

În închisoarea nr. 2 expertul a fost informat că erau 30 de deținuți cu tuberculoză "deschisă". Aceștia erau ținuti în regim de patru-la-șase în șase camere speciale și erau și alte asemenea camere pentru persoanele cu tuberculoză "latentă". Expertului i s-a spus că cei cu infecție multi-drog rezistentă (MDR) erau plasați separat.

În facilitatea de arest preventiv din Penitenciarul nr. 3 erau nouă pacienți cu tuberculoză, cinci dintre ei aveau infecții MDR.

Situația privind tuberculoza în închisori este foarte gravă. Deși au fost luate măsuri pentru a îi izola pe cei infectați de alți deținuți, aceștia nu sunt izolați unul de celălalt, ceea ce crește riscul de noi cazuri de MDR.

Tuberculoza se poate răspândi în societate prin intermediul foștilor deținuți infectați ale căror programe de tratament rămân nefinisate. Administrația închisorii este obligată să informeze spitalul local privind astfel de cazuri, dar continuarea tratamentului rămâne la discreția pacientului.

Medicația împotriva formelor mai grave de infecție este costisitoare, dar e în interesul pacientului, precum și a societății per ansamblul ca această investiție să fie făcută.

O altă problemă majoră de sănătate în închisori este HIV/SIDA. În închisoarea nr. 2 expertului i s-a spus că erau 40 de persoane infectate cu HIV la acel moment. În celelalte instituții vizitate cifrele nu erau la fel de precise, chiar dacă existau, evident, și acolo câteva cazuri.

Programele de Reducere a Riscurilor și de tratament antiretroviral (ARV) sunt disponibile în închisori, inclusiv în facilitățile de arest preventiv. Accesul la tratamentul ARV și tratamentul infecțiilor oportuniste este condiționat de dezvăluirea de către persoane a statutului lor HIV. Acest lucru necesită posibilitatea testării confidențiale și voluntare la HIV și în închisori.

Puținele resurse umane și capacitățile limitate de personal medical care există creează obstacole pentru accesul la servicii medicale de calitate în penitenciare. Nivelul de îngrijire a sănătății în închisoarea Glinnoe i s-a părut expertului unul foarte scăzut din toate punctele de vedere, inclusiv cu privire la ținerea evidențelor și măsurile preventive, cum ar fi controlul dietei. Acolo, existau plângeri cu privire la produsele alimentare de proastă calitate, în special că sunt amare.

Atunci când autoritățile privesc pe cineva de libertatea lui/ei, ele își asumă, de asemenea, responsabilitatea de a proteja sănătatea acestei persoane. Pare evident faptul că Ministerul transnistrean al Sănătății ar trebui să aibă o influență mai mare asupra îngrijirii sănătății în instituțiile penitenciare. De fapt, UNAIDS a remarcat faptul că între administrația penitenciarului și Institutul TBC din Tiraspol și Ministerul transnistrean al Sănătății există o cooperare limitată. Consecința este un tratament și o îngrijire sub nivelul acceptabil în închisori și referiri proaste la eliberare.

Comentarii

Sistemul penitenciar trebuie să fie complet reformat.

OHCHR oferă un ghid privind standardele juridice internaționale pentru protecția persoanelor private de libertate, precum și principiile de bază care reglementează detenția și întemnițarea.¹⁴ Acest ghid ar putea constitui baza pentru viitoarele activități de formare în acest domeniu. Un prim pas este acela de a se asigura că numărul de deținuți este redus.

La detenția preventivă trebuie să se recurgă doar ca la o măsură de ultimă instanță atunci când este necesară asigurarea unor investigații adecvate sau prevenirea sustragerii suspectului de la urmărirea penală în cazul în care există un risc concret și evident pentru acest lucru. Chiar și în astfel de cazuri, este necesar să fie asigurate condiții umane, inclusiv posibilitatea deținutului să mențină contactul cu familia. Legea permite eliberarea pe cauțiune și acest lucru a fost încercat în câteva cazuri - această abordare ar trebui să fie dezvoltată în continuare.

Modificările aduse Codului penal vor duce probabil la eliberări ulterioare. Cu toate acestea, ar trebui să fie luate măsuri suplimentare pentru a se asigura că pedepsele sunt rezonabile în raport cu gravitatea infracțiunii. De exemplu, expertul consideră că pedepsele sunt prea severe în cazurile de posesie și consum de substanțe narcotice ușoare, în special canabis. Comercializarea și vânzarea drogurilor mai grave sunt cele care constituie o adevărată amenințare pentru societate.

Pedeapsa pentru alte infracțiuni este, de asemenea, în mod evident foarte disproporționată, așa cum este remarcat în ceea ce privește sentința pronunțată în cazul cu ghicitul, rezumat mai sus.

Angajamentul de a dezvolta pedepse neprivative de libertate ar fi, în cazul în care sunt implementate, un alt pas pozitiv, la fel cum ar fi alte măsuri pentru ameliorarea naturii foarte punitive a sistemului actual care a dus la o rată ridicată de recidivă.

Transnistria nu dispune de un sistem de justiție pentru minori. Încarcerarea ar trebui să fie considerată ca fiind o măsură de ultimă instanță, iar reabilitarea socială să fie o prioritate pentru toate persoanele cu vârsta sub 18 ani. Există o serie de standarde internaționale, inclusiv Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului și Regulile Minime Standard ale Națiunilor Unite pentru Administrarea Justiției Juvenile care ar putea fi utile pentru punerea bazelor unui sistem adecvat. Cooperarea continuă cu UNICEF în acest domeniu ar fi foarte utilă.

Scăderea numărului de deținuți ar oferi mai mult loc pentru îmbunătățirea condițiilor în instituțiile penitenciare. Sistemul de îngrijire a sănătății ar trebui să fie îmbunătățit, iar competența Ministerului transnistrean al Sănătății să fie mai bine utilizat în astfel de eforturi. Trebuie dezvoltată o abordare mai sistematică pentru a pregăti deținuții pentru o viață în cadrul societății după eliberare. Acest lucru, la rândul său, vorbește despre necesitatea unei alte abordări a dreptului deținuților de a rămâne în contact regulat cu membrii familiei în timp ce se află în stare de arest.

Măsurile disciplinare inumane trebuie să fie eliminate, iar personalul să fie recrutat și instruit pentru a face față problemelor cotidiene cu demnitate și corectitudine. A fost desemnat un procuror care să monitorizeze situația din închisori și din centrele de arest preventiv, fiecare dintre care trebuie vizitate cel puțin o dată la fiecare zece zile. El ar urma să strângă de la deținuți plângerile verbale sau scrise. Ombudsmanul are un program similar. Expertul

---

¹⁴ Biroul Națiunilor Unite al Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), *Drepturile omului și închisori: Manual de instruire privind drepturile omului pentru oficialii închisorii*, Națiunile Unite: New York și Geneva, 2005.

are impresia că această funcție trebuie să fie consolidată și recomandările făcute ca urmare a acestor monitorizări să fie luate foarte în serios.

LOCUIŢELE, PROPRIETATE ŞI DREPTURILE DE PROPRIETATE ASUPRA TERENURILOR

Drepturile chiriaşilor

Dreptul la locuință este protejat de Constituția care prevede că nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de locuință. Acesta oferă "organelor statului" responsabilitatea de a crea condiții de protecție a dreptului la locuință.

De fapt, o problemă majoră a dreptului la locuință a apărut în legătură cu privatizarea unei societăți industriale de la Tiraspol, Electromash. Atunci când aceasta era companie de stat, ea dispunea de apartamente și cămine în care angajații aveau dreptul să locuiască în condiții subvenționate, inclusiv să obțină drept de proprietate prin plata în rate.

După privatizarea Electromash, proprietarul a vrut să renoveze și apoi să scoată aceste apartamente în vânzare. În acest proces, drepturile la locuință ale locatarilor au fost subminate; lor li s-a recomandat să se mute sau să plătească prețul de piață pentru apartamentele renovate.

Expertul a vizitat un cămin în stare proastă - fără electricitate sau apă caldă - în care locuiau opt familii. Ei aveau documente juridice care le ofereau dreptul de a se muta în apartamente renovate - dar acestea au fost deja vândute de către Electromash altor persoane. La subsol, în condiții chiar și mai proaste, alte familii erau în așteptarea unei soluții pentru conflict. Expertului i s-a spus că unii dintre cei care au luptat pentru drepturile lor la locuință au fost concediați de la locul lor de muncă de la Electromash.

Încercările de a aduce aceste probleme în fața instanței nu au dat rezultate pozitive. Administrația publică a întreprins, totuși, eforturi pentru a găsi soluții și a stabilit că apartamentele vor fi preluate de către stat. Ceea ce rămâne de făcut este să se asigure că acele familii ale căror situație privind locuința nu este încă rezolvată să aibă parte de niște decizii pozitive prompte.

Drepturile de proprietate asupra terenurilor

Expertul s-a întâlnit cu un număr de lucrători agricoli din câteva raioane pentru a discuta situația drepturilor de proprietate asupra terenurilor după dizolvarea colhozurilor. Ei susțineau că ei erau proprietarii de drept ai acestor terenuri în baza certificatelor de posesie eliberate în perioada Sovietică; fiecare dintre ei au oferit cotele lor spre utilizare colhozurilor. După prăbușirea Uniunii Sovietice ei au cerut pământul lor înapoi. În schimb, au primit doar permisiunea de a utiliza terenul, dar nu au recuperat dreptul de proprietate. Atunci când asociațiile utilizatorilor de terenuri a fost aduși la faliment, autoritățile au dat terenurile în chirie agenților privați pentru o perioadă de 99 de ani. Aceștia se comportă în prezent de parcă ei ar fi proprietari.

Lucrătorii agricoli fac trimitere la o lege din 1990 care a dat membrilor colhozurilor dreptul la posesia și exploatarea terenurilor comune. Acum, lor și familiilor lor le-au fost oferite compensații financiare, dar ei nu au acceptat acest lucru ca pe o soluție. Ei vor să le fie recunoscut dreptul de proprietate și să aibă, astfel, posibilitatea de a vinde, subînchiria sau moșteni pământul.

Problema a apărut atunci când autoritățile raionale și orășenești au început în 2003 să ofere aceste suprafețe de teren în condiții de concesiune pe un termen de 99 de ani unor anumite persoane fizice și companii. Anume legalitatea acestor tranzacții este acum contestată de către lucrătorii agricoli și avocatul lor.

Există o latură socială a acestei lupte juridice. Unele persoane au rămas pentru o perioadă de zeci de ani fără venituri. Mai mult de jumătate dintre proprietarii inițiali ai terenurilor au decedat deja și copiii lor au încercat în zadar să preia drepturile legale ale părinților lor. Unii dintre lucrătorii agricoli au trebuit să facă rost de un loc de muncă la noii "proprietari", dar ei spuneau că sunt prost plătiți și se simțeau umiliți.

Comentarii

Tranziția de la economia de stat planificată la economia de piață, cu privatizări și distribuții de loturi de pământ, a cauzat anumite probleme evidente care au lezat interesele, nu în ultimul rând, ale unor persoane în vârstă.

Unele dintre aceste modificări nu au fost însoțite de evoluții juridice care să protejeze, în practică, drepturile și interesele categoriilor mai vulnerabile din societate. Unele practici corupte au cauzat probleme mai profunde în acest context.

Oamenii care s-au simțit nedreptățiți în timpul acestor evoluții nu au reușit întotdeauna să își protejeze drepturile prin intermediul sistemului judiciar - legile nu au fost suficient de clare și procedurile prea lente. Cu atât mai important este acest lucru cu cât există capacitate în puterile executivă și legislativă de a acționa în apărarea celor defavorizați.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Statistici de bază și prezentare generală

Speranța medie de viață în 2011, conform datelor oficiale transnistrene primite de către expert, a fost de 73 de ani pentru femei și 64 de ani pentru bărbați. Cele mai frecvente cauze de deces au fost problemele cardio-vasculare (aproximativ 31%) și tumorile (aproximativ 16%).

Rata mortalității infantile a fost de 12 la 1.000 de nou-născuți în 2011. Principalele cauze ale deceselor infantile au fost condițiile materne în timpul sarcinii și anomaliile congenitale.

Rata avorturilor în Transnistria a scăzut oarecum, dar continuă să fie foarte mare, de aproximativ 4.500 pe an. În realitate, avortul rămâne încă o metodă de reglare a fertilității utilizată pe scară largă, lucru care naște întrebări cu privire la disponibilitatea contraceptivelor și o politică privind îngrijirea sănătății reproducerii și a informațiilor în acest domeniu. Rolul complicațiilor post-avort în decesele materne nu poate fi subestimat.

Asistența medicală primară se bazează în mare parte pe sistemul Semashko și este oferită de către medicii pediatri, specialiștii de medicină internă și asistentele lor medicale. Nu există medici de familie și este de remarcat lipsa generală a personalului medical, în special, în zonele rurale. Formarea profesioniștilor din domeniul medical la locul de muncă este foarte limitată.

Autoritățile raportează un număr de 2.000 de medici, inclusiv medici stomatologi, ceea ce ar însemna circa 38 per 10.000 de locuitori. Numărul de paturi de spital - 4.400, ceea ce ar însemna aproximativ opt la 10.000 de locuitori.

Majoritatea medicilor și-au făcut studiile în timpul URSS-ului și Ministerul recunoaște că ei trebuie să își actualizeze calificările lor prin formare și cursuri speciale. Unii merg în străinătate în acest scop, de exemplu, în Federația Rusă, Ucraina și Belarus. Recent, a fost înființată o asociație a medicilor din regiunea transnistreană pentru a promova interesele medicilor.

Mamele și copiii lor nu beneficiază de îngrijire perinatală la nivelul standardelor acceptabile pe plan internațional. Aceasta se întâmplă nu doar din cauza lipsei de echipamente moderne, în special la nivel de raion, dar și din cauza capacității reduse de personal medical și lipsa de protocoale.

Ratele generale de imunizare sunt raportate că ar fi atins circa 80%, ceea ce trebuie să fie considerat ca fiind un nivel scăzut. Nivelurile de imunizare pentru copii sunt, totuși, de peste 90% și se extind la antigene noi, cum ar fi hepatita B, rubeola, Haemophilus gripal de tip B. Imunizarea universală împotriva rotavirusului a început în mai 2012, iar în 2013 va fi introdusă vaccinarea împotriva Pneumococului.

Un sondaj în rândul populației realizat în 2011¹⁵ a arătat că șapte din zece respondenți au vizitat un medic cel puțin o dată în ultimele 12 luni, femeile făcând-o considerabil mai des decât bărbații. Persoanele în vârstă au vizitat o instituție medicală mai rar, lucru care a fost explicat prin faptul că acestea locuiesc într-o măsură mai mare în afara orașelor.

O altă problemă demonstrată în sondaj a fost faptul că lipsa mijloacelor financiare i-a împiedicat pe unii să caute servicii de îngrijire a sănătății, în ciuda faptului că astfel de servicii sunt oferite gratuit până la momentul în care

¹⁵ Vulnerabilitatea femeilor la HIV/SIDA în Transnistria. Raport de cercetare sociologică. UNAIDS 2011

este stabilit un diagnostic. Respondenții din rândul persoanelor în vârstă și din zone rurale, în special, au indicat faptul că penuria de mijloace financiare a fost un motiv pentru a nu solicita asistență medicală.

Legea asigură un anumit grad de acces la îngrijirea medicală gratuită. De asemenea, autoritățile din domeniul sănătății și-au exprimat interesul de a introduce o asigurare obligatorie de asistență medicală și au solicitat OMS asistență tehnică în acest domeniu. Există, totuși, o îngrijorare cu privire la costurile implicate. Expertului i s-a spus că ei au în vedere un sistem care ar trebui să se bazeze pe o finanțare combinată de la angajatori și angajați, cu subvenții de stat pentru săraci și alte grupuri vulnerabile. În prezent, farmaciile sunt, în mare parte, private în Transnistria. Cu toate acestea, farmaciile de stat din spitale furnizează produse farmaceutice gratuit. Există, de asemenea, unele farmacii "sociale" care oferă medicamente gratuite pentru o serie de boli social-condiționate, cum ar fi diabetul zaharat și astmul bronhic.

Cooperarea privind problemele de sănătate

Sănătatea este un domeniu în care a existat o cooperare constructivă cu autoritățile relevante de pe malul drept, precum și cu agențiile internaționale. Mii de pacienți din Transnistria au fost primiți pentru tratament, inclusiv pentru operații chirurgicale, în spitalele de pe partea de vest a râului. Resursele oferite de Fondul Global pentru Combaterea SIDA, Tuberculozei și Malariei au fost, de asemenea, utilizate pentru a plăti pentru prevenire, tratament, îngrijire și suport pentru persoanele cu HIV și TBC pe teritoriul transnistrean.

Grupul de lucru al experților privind problemele de sănătate între cele două părți (legat de procesul politic 5+2) a avut întâlniri constructive. Una din problemele discutate a fost posibilitatea de a introduce o asigurare obligatorie medicală în Transnistria care ar facilita, de asemenea, plata asistenței medicale spitalicești pentru acele servicii menționate în cazul tratamentului pe malul drept. În prezent, costurile pentru astfel de pacienți trebuie să fie achitate de către pacienții înșiși sau de către spitalele din Transnistria care i-au trimis.

Diverși donatori au oferit sprijin pentru a soluționa problemele legate de îngrijire perinatală în Transnistria. UNFPA a oferit sprijin prin furnizarea unui număr cuprinzător de servicii în domeniul sănătății reproducerii și informații prin înființarea unui Centru de Sănătate a Reproducerii în Camenca și organizarea a șapte Cabinete de planificare familială. Un nou Centru de Sănătate a Reproducerii va fi înființat la Tiraspol în 2013.

HIV/SIDA

Nivelul de infectare cu HIV este unul dintre cele mai ridicate din Europa. Prevalența în rândul populației cu vârstă de peste 15 ani a fost estimată la 1,07% în 2012, ceea ce este un semn că epidemia a devenit generalizată. Tiraspolul, Rîbnița și Slobozia sunt zonele cele mai afectate.

Nu există opțiunea testării anonime pentru HIV și adolescenții cu vârsta sub 18 ani pot fi testați doar cu acordul părinților. Sondajul general al populației a indicat faptul că doar doi din trei respondenți știau unde puteau fi testați pentru infecția cu HIV. Populația din zonele rurale nu are, practic, acces la testare în zonele respective. Din testele efectuate, o mare parte erau teste obligatorii.

Epidemia pare a fi concentrată în rândul utilizatorilor de droguri injectabile (CDI), a lucrătoarelor din industria sexului (CSW), a bărbaților care fac sex cu alți bărbați (MSM) și partenerii lor sexuali (jucând rolul de purtători ai infecției și contribuind la o generalizare a epidemiei). Estimările dimensiunilor grupurilor de populație cheie aflate în pericol au plasat populația UDI în jurul a zece mii, lucrătoarele din industria sexului - două mii cinci sute, la fel și MSM, în jur de două mii cinci sute de persoane.¹⁶

Există un program de tratament pentru persoanelor infectate. Terapia antiretrovirală a fost inițiată în 2007 și este aplicată de Centrul SIDA din Tiraspol (Instituția de Stat "Centrul pentru Prevenirea și Controlul SIDA și a altor Boli Infecțioase"). Tratamentul este ambulatoriu și, în unele cazuri, pacienții sunt internați la Spitalul Central din Raionul Slobozia acolo unde există locuri destinate pacienților diagnosticați cu SIDA. În prezent, există centre de tratament în Tiraspol, Rîbnița și Bender (care oferă servicii pentru pacienții cu coinfectia TBC /HIV), precum și în cadrul Departamentului pentru Instituții Penitenciare. Un total de 573 de pacienți au fost vizați de programul ART în luna iulie 2012. Toate medicamentele ARV au fost procurate din sursele Fondului Global.

¹⁶ Estimarea Dimensiunilor Grupurilor de Persoane care își injectează droguri, lucrătorii din industria sexului și bărbații care fac sex cu bărbați, Republica Moldova, 2011. Stroup et al.

Tratamentul trebuie să fie unul durabil pentru a fi eficient și există o tendință nefericită ca aderarea la tratament să fie una redusă - există abandonuri și o rată ridicată a cazurilor letale ca urmare a identificării cu întârziere a HIV și înscrierea târzie în tratament. Ratele ridicate de migrație, lipsa de consiliere adecvată, caracterul represiv al supravegherii medicale și epidemiologice, precum și sprijinul psihosocial limitat, toate aceste elemente pot constitui obstacole în calea continuării tratamentului. În programele de prevenire, o problemă majoră este faptul că folosirea prezervativului este limitată. Ponderele respondenților la întrebările sondajului privind grupurile de populație menționate mai sus care au spus că folosesc prezervativul a fost foarte mică, indiferent de tipul de partener sexual. Principalele motive menționate de către femei erau că partenerul a refuzat să folosească prezervativul și că era jenant să cumpere prezervative. Bărbații au indicat pierderea senzației de plăcere ca motiv-cheie pentru neutilizarea unui prezervativ.

Peste 50% din cazurile noi HIV sunt acum raportate în rândul femeilor (în timpul sarcinii, testarea HIV este parte a îngrijirei prenatale și este gratuită).

Tuberculoza

Răspândirea infecției TBC este o problemă gravă în Transnistria. Expertul a fost informat de către Ministrul transnistrean al Sănătății că la acel moment erau 462 de cazuri de TBC, o cifră care ar putea subestima cu mult anvergura problemei. Aproximativ o treime din aceste cazuri au fost considerate ca fiind cazuri de TBC extensiv rezistentă la medicamente (XDR-TB).

Aproape jumătate din cazuri au fost detectate în instituțiile penitenciare și 20-25 la sută au venit cu emigranții întorși acasă, de multe ori într-un stadiu avansat.

A fost dezvoltată cooperarea cu OMS și Organizația Națiunilor Unite pentru a stopa răspândirea TBC - atât prin măsuri preventive cât și prin vindecarea cazurilor existente. Ministerul transnistrean a declarat că urmează să fie deschisă o secțiune specială la un spital din Bender pentru cazurile de TBC pentru care este necesar un tratament avansat.

Lupta împotriva TBC este o chestiune ce ține de voința politică și de resurse. Este important să se dezvolte capacitatea de diagnosticare precisă și rapidă pentru a asigura furnizarea de medicamente de înaltă calitate, pentru a oferi un tratament supravegheat și standardizat și pentru a înregistra rezultatul fiecărui pacient la sfârșitul tratamentului.

În 2012, a fost adoptat un regulament privind tratamentul coercitiv pentru TBC. Ministerul transnistrean a declarat că până în prezent nu a fost necesară reținerea cuiva împotriva voinței lui/ei sau constrângerea cuiva să ingereze medicamente, dar astfel de măsuri s-ar putea să fie necesare a fi luate în viitor.

Tratamentul coercitiv

Expertul a fost informat că tratamentul medical forțat, combinat cu detenția, a fost folosit în colonia Glinnoe împotriva persoanelor care suferă de alcoolism și dependență de droguri. Deciziile privind un astfel de tratament au fost luate de către o instanță. Sentințele erau pentru o anumită perioadă de timp care trebuiau duse până la capăt, chiar dacă tratamentul era finalizat.

În cazul tuberculozei, expertului i s-a spus despre intenția de a desemna o unitate spitalicească pentru izolarea involuntară și tratamentul anumitor categorii de pacienți cu TBC. Există riscul ca această abordare să descurajeze potențialele cazuri în care s-ar solicita examinarea și tratamentul. Acest lucru, la rândul său, ar putea submina ambiția cheie pentru a detecta și a începe un tratament cât mai curând posibil.

Este esențial să se facă distincția între detenție, pe de o parte, și medicamentarea forțată, pe de altă parte. Privarea de libertate poate, în cazuri foarte excepționale, fi justificată dacă există un risc grav de răspândire a infecțiilor contagioase și periculoase. Astfel de decizii trebuie să se bazeze pe lege, să fie luate prin proceduri adecvate și să fie revizuite periodic. Condițiile trebuie să fie umane. Tratamentul forțat sau coercitiv este chiar mai problematic și trebuie, practic, să fie considerat ca fiind o încălcare clară a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului.

Convenția Consiliului Europei privind Drepturile Omului și Biomedicina prevede într-o Regulă Generală (articolul 5) că o intervenție în domeniul sănătății poate fi efectuată numai după ce persoana în cauză și-a dat consimțământul liber și în cunoștință de cauză. Acest consimțământ poate fi retras în orice moment. În plus,

persoanei i se va oferi în prealabil informații adecvate cu privire la scopul și natura intervenției, precum și la consecințele și riscurile acesteia.

Potrivit legislației internaționale, administrarea forțată de medicamente poate ajunge la "tratament degradant" și, în caz că se întâmplă așa ceva, nu pot fi oferite justificări legitime pentru asta. În ceea ce privește detenția pe motive de necesitate medicală, restricția trebuie să fie în conformitate cu legea și trebuie să se bazeze pe un obiectiv legitim și necesar. Mijloacele utilizate pentru a atinge obiectivul trebuie să fie proporționale cu scopul urmărit (adică, faptul că nu există nicio măsură alternativă disponibilă, care ar fi mai puțin intruzivă). Astfel de măsuri nu pot fi arbitrare sau să implice vreo formă de discriminare.

Comentarii

Provocările din domeniul sănătății sunt uriașe în Transnistria. Educația de bază în domeniul sănătății este un domeniu pentru care sunt necesare mai multe lucruri de realizat, atât în ceea ce îi privește direct pe pacienți, dar și în rândul publicului larg, pentru a promova mai multe stiluri de viață sănătoase (dieta, non-fumatul, consumul limitat de băuturi alcoolice etc). Prevenirii bolilor ar trebui să i se acorde mai mult prioritate, de asemenea, în cadrul sistemului însuși de îngrijire a sănătății. Educația personalului medical la toate nivelurile este esențială și ar necesita investiții considerabile, ca și modernizarea necesară a echipamentului și a tehnologiei informației utilizată în cadrul sistemului. Acest lucru va fi, de asemenea, valoros pentru dezvoltarea asamblării datelor relevante. Alte schimburi de experiență și sisteme din străinătate ar fi de ajutor la întreprinderea unor astfel de eforturi.

Normele privind drepturile omului ar trebui să fie un element esențial în educația personalului medical. O înțelegere la nivel de sistem ar trebui să fie elaborată cu privire la principiile consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei vizate de orice intervenție medicală, precum și cu privire la aplicarea practică a acestui principiu. Acest lucru ar necesita formarea profesională pentru personalul medical, precum și o analiză și o revizuire a procedurilor și protocoalelor pentru diferitele tipuri de intervenții de sănătate.

Extinderea gamei de contraceptive, îmbunătățirea serviciilor de sănătate a reproducerii și asigurarea drepturilor reproductive sunt preocupări centrale și conexe în furnizarea de servicii de planificare familială în Transnistria. Ele sunt, de asemenea, elemente fundamentale ale viziunii de sănătate a reproducerii subliniate la Conferința Internațională 1994 privind Populația și Dezvoltarea.

Starea de sănătate a copiilor trebuie să fie o prioritate. Este crucială întreprinderea de eforturi suplimentare pentru a reduce rata mortalității infantile prin îmbunătățirea colectării de date privind sănătatea mamei și a copilului. Trebuie să fie urmate planurile de îmbunătățire a serviciilor perinatale și asigurarea accesului deplin la imunizare.

Pandemia HIV necesită programe de prevenire axate pe schimbarea comportamentului; accesul grupurilor cheie de persoane aflate în pericol la măsuri de reducere a riscurilor pentru a preveni infecțiile ulterioare; medicație adecvată pentru cei care sunt HIV pozitivi; acces la teste de sânge anonime și voluntare; precum și campanii de sensibilizare pentru atitudini tolerante.

Capacitatea de a diagnostica rapid infecția TBC este esențială în lupta împotriva epidemiei. Sunt necesare eforturi pentru a evita orice caz de întrerupere a tratamentului. Cei cu formele multi-drog-rezistente de TBC trebuie să aibă acces la medicamentele care, deși costisitoare, sunt necesare.

Faptul că autoritățile din domeniul sănătății au stabilit o cooperare pozitivă cu colegii de pe malul drept și cu agențiile internaționale, inclusiv OMS, PNUD, UNICEF, UNAIDS, UNFPA, OHCHR și UNODC, este în sine o resursă.

DREPTURILE FEMEII ȘI EGALITATEA DE GEN

Informații și atitudini privind egalitatea

Femeile au o rată mai scăzută a ocupării forței de muncă decât bărbații în Transnistria (37% față de 46%), potrivit statisticilor oficiale. În același timp, femeile sunt în prezent mai frecvent reprezentate în învățământul profesional și superior. În sondajul realizat de UNAIDS în rândul populației, menționat mai sus, a fost făcută o evaluare a normelor de gen în societate și în familie. În general, egalitatea de gen este percepută de către populație doar în cadre de egalitate în drepturi și nu egalitatea de posibilități concrete. Un număr destul de mare dintre cei intervievați (între 20 și la 40%) au exprimat opinii ce reflectau atitudini discriminatorii. Rolul femeii în societate

este încă în mare măsură privit ca unul de protector al sferei casnice, în ciuda faptului că femeile de azi sunt parteneri cu drepturi egale cu bărbații pe piața forței de muncă și adesea asigură venitul de bază al familiei. Viața de familie rămâne divizată în responsabilități tradiționale pentru bărbați și femei. Mai puțin de zece la sută din membrii Sovietului Suprem sunt femei.

Violența domestică

Violența domestică este larg răspândită în Transnistria. Sondajul din 2011 privind vulnerabilitatea HIV a arătat că aproape un sfert din femeile intervievate (22%), care erau căsătorite sau care trăiau în concubinaj, au fost supuse violenței fizice din partea soțului sau a partenerului.

Mai mult de o treime din toate femeile intervievate au fost supuse la violențe fizice din partea persoanelor de gen masculin cel puțin o dată în viața lor. În jumătate dintre aceste cazuri, agresorul era soțul sau partenerul, în timp ce într-un sfert din cazuri făptașul era tatăl sau fratele.

Șase din zece femei au fost supuse la amenințări sau alte violențe psihologice, emoționale de către partenerul lor actual sau anterior. O treime dintre ele au experimentat un astfel de abuz în ultimele 12 luni.

Una din 17 persoane căsătorite a declarat că a fost expusă la violență sexuală de către fostul sau actualul ei soț sau partener. În mai mult de jumătate din aceste cazuri, abuzul a avut loc în ultimile 12 luni.

Femeile tinere, cu vârste cuprinse între 20 și 24 de ani, sunt cele mai expuse la aceste forme de violență. Persoanele sărace sunt în pericol mai mult decât altele. Nu există nicio sancțiune legală pentru violul marital.

Expertul a fost informat că o lege privind violența în familie a fost elaborată și este în curs de revizuire. Organizațiile non-guvernamentale, cum ar fi Rezonanța, au făcut campanii pentru adoptarea unui astfel de act normativ.

ONG-ul Interacțiunea, în cooperare cu OIM, a înființat o linie de asistență telefonică - Telefonul de încredere - pentru victimele violenței domestice, ca o măsură preventivă pentru traficul de ființe umane. Numărul de apeluri la Telefonul de încredere a crescut în fiecare an de la înființarea acesteia în 2009.

ONG-ul Inițiativa Femeilor, cu sprijinul OIM, a oferit asistență individualizată victimelor traficului de persoane și familiilor acestora, victimelor violenței domestice, migranților identificați în străinătate în situații dificile și altora. O serie de cazuri au fost semnalate prin Telefonul de încredere, dar și de către alte ONG-uri locale și internaționale, precum și de către autoritățile locale.

ONG-ul Speranța pentru copii a deschis un centru mic pentru femeile care se află în situații vulnerabile și sărace și care au copii, dar centrul nu poate primi femeile în caz de urgență.

În ciuda acestor inițiative, există o serie de dificultăți pentru ca victimele violenței să poată obține protecție și asistență cu privire la modul în care poate fi găsită o soluție pe termen lung. Activiștii din sectorul non-guvernamental raportează o lipsă de adăposturi de urgență și servicii relevante, inclusiv sprijinul psihologic și asistența juridică. Polițiștii nu sunt de multe ori pregătiți să se ocupe de cazurile de violență domestică în interesul victimei. De asemenea, există o conștientizare limitată în rândul victimelor privind oportunitățile existente pentru ajutor.

Ca rezultat, protecția eficientă și sprijinul social pentru victimele violenței în familie și ale altor forme de abuz violent împotriva femeilor, copiilor și persoanelor în vârstă sunt limitate.

Traficul de ființe umane

Transnistria este o "zonă sursă" de victime ale muncii forțate și ale exploatării sexuale comerciale. Un procent ridicat de tineri au planuri sau speranțe de a părăsi regiunea sau au făcut deja acest lucru. Odată implicați în migrația neregulată, ei riscă să fie vizați de către traficanți.

Rutele migrației în scop de muncă pentru bărbați și femei diferă în mod semnificativ. Principalul domeniu de ocupație pentru migranții de gen feminin - potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație, OIM - sunt

serviciile și comerțul pe teren (55%) și, de asemenea, îngrijirea copiilor și a persoanelor în vârstă (29%). Mulți dintre bărbații migranți sunt angajați în domeniul construcțiilor (44%).¹⁷

Femeile care lucrează mai frecvent în locuri izolate, cu acces limitat la servicii, sunt mai vulnerabile la diferite forme de exploatare. Un sfert din migranții din regiunea transnistreană în străinătate au evitat să viziteze instituțiile medicale atunci când au avut probleme de sănătate - femeile chiar mai rar decât bărbații.

Un număr de copii au devenit victime ale traficului de persoane. Mulți dintre ei nu au o pregătire profesională și unii nici măcar nu au frecventat instituții de învățământ primar. Potrivit organizației non-guvernamentale La Strada, mulți dintre ei provin din familii sărace, mari și incomplete, nu rareori cu probleme ce țin de abuzul de alcool și violență.

Există o *Lege privind contracararea traficului de persoane* adoptată în 2010 și un *Regulament al Comitetului interdepartamental cu privire la combaterea traficului de ființe umane* din 2011. Cu toate acestea, există probleme de implementare.

O inițiativă pozitivă a fost luată de către ONG-ul Interacțiune (menționat mai sus) - cu sprijinul altor organizații non-guvernamentale și al OIM. Aceasta administrează o linie fierbinte pentru persoanele care iau în considerare migrația ilegală, la care ONG-ul primește mai mult de o mie de apeluri în fiecare an - și numerele sunt în creștere. Au fost identificate și abordate o serie de cazuri care necesită protecție specială și asistență.

Comentarii

Drepturile femeilor sunt o preocupare majoră care ar trebui să fie parte a tuturor discuțiilor și planificărilor în domeniul drepturilor omului. Analiza și sugestiile din partea agenției UN Women ar fi în acest caz de o relevanță aparte.

Violența domestică tinde să fie o problemă ascunsă, dar foarte gravă în majoritatea societăților. Pentru a combate în mod eficient astfel de încălcări este necesară dezvoltarea unui program cuprinzător, care să includă o legislație strictă. Un adăpost ușor accesibil fizic este, de asemenea, necesar pentru cei care au nevoie să se adăpostească de un membru abuziv al familiei.

Parte a programului ar trebui să fie soluționarea tuturor cazurilor de abuz fizic în familii, precum și în diverse instituții, inclusiv școli. Ar trebui să existe toleranță zero pentru toate formele de violență inter-personale.

Pentru a detecta la o etapă timpurie semnele de violență, ar trebui să existe o politică clară privind căreia lucrătorii sociali, personalul medical, cadrele didactice și alți profesioniști cu statut oficial trebuie să raporteze suspiciunile de abuz fizic și, de asemenea, de hărțuire psihologică sau emoțională.

Polițiștii au responsabilitatea primară de a opri violența și trebuie să fie instruiți pentru a răspunde la rapoartele privind cazurile de violență domestică. Există rapoarte potrivit cărora poliția a refuzat să înregistreze plângeri, susținând că astfel de mărturii sunt, de obicei, retrase ulterior. Munca efectivă socială este, de asemenea, necesară pentru a ajuta victimele să se recupereze și să înceapă o nouă viață în cazul în care doresc acest lucru.

Expertul a fost informat că femeile tind să nu meargă la poliție și pentru că singura pedeapsă aplicată agresorului este o amendă care urmează să fie plătită din bugetul familiei.

Sistemul de linii telefonice de asistență este util și trebuie să fie dezvoltat în continuare, la fel ca și disponibilitatea de adăposturi pentru victimele violenței domestice (cu capacitatea de a primi o victimă pe un termen scurt, singură sau cu copii).

Ar trebui să fie stabilită o politică potrivit căreia făptașul, mai degrabă decât victima, să trebuiască să părăsească habitatul comun atunci când este necesar pentru a proteja victima împotriva violenței în continuare.

Traficul de ființe umane este o problemă foarte serioasă și măsurilor împotriva acestei forme de sclavie ar trebui să li se acorde prioritate. Un grad înalt de conștientizare publică este esențial. O analiză clară a cauzelor și a factorilor de bază care contribuie la această realitate trebuie să fie parte a eforturilor reînnoite de combatere a traficului de ființe umane. Coordonarea ulterioară a principalelor organe regionale și cooperarea autorităților locale sunt esențiale. Rolul Comitetului Interdepartamental prevăzut, având reprezentanți ai societății civile, ar trebui să fie revizuit; mandatului acestuia ar trebui să i se acorde putere suplimentară.

Contribuții esențiale au fost deja aduse de structurile internaționale, nu în ultimul rând, de către OIM, care a dezvoltat o relație constructivă de lucru cu un grup de ONG-uri implicate. Normele internaționale și planuri de

---

¹⁷ Informațiile expertului furnizate de Organizația Internațională pentru Migrație (OIM).

acțiuni clare și concrete pot servi drept cadru pentru o analiză a instrumentelor juridice și instituționale în Transnistria pentru eforturile de a pune capăt traficului de ființe umane.¹⁸

Munca inițiată deja pentru reformarea structurii de executare pentru contracararea traficului de ființe umane poate beneficia în continuare de schimburile internaționale, inclusiv cu autoritățile de la Chișinău, precum și cu alte structuri din vecinătate.

DREPTURILE COPILULUI

Standardele internaționale

Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului este unul dintre tratatele internaționale pe care autoritățile *de facto* din Transnistria s-au angajat să le respecte. O implementare coerentă a normelor acestui tratat este complicată și ar impune ca o prioritate reală să fie acordată drepturilor copilului, inclusiv în ceea ce privește alocările bugetare.

Pentru a ghida interpretarea Convenției, Comisia de competență ONU a definit patru principii majore: că niciun copil sau grup de copii nu ar trebui să fie discriminați; că cel mai bun interes al copilului ar trebui să fie un considerent primordial în toate deciziile care afectează copilul; că fiecare copil are dreptul la viață și dezvoltare; și că fiecare copil ar trebui să aibă dreptul de a-și exprima opiniile și ca acestea trebuie să fie ascultate și să li se acorde atenția cuvenită.

Convenția solicită măsuri concrete pentru a asigura implementarea principiilor și a normelor. Acestea trebuie să fie reflectate în legislația generală; ar trebui să existe planuri de acțiuni semnificative, precum și o monitorizare sistematică a progresului și a obstacolelor rămase; copiii defavorizați și copiii în situații de risc ar trebui să li se acorde o atenție deosebită și un sprijin pe măsură; personalul care lucrează cu copiii trebuie educat și instruit pentru această sarcină, iar publicul larg trebuie făcut să conștientizeze cerințele pentru o societate bazată pe drepturi și prietenoasă copiilor.

Expertul a adus în discuție aceste probleme în timpul întrevederilor cu decidenții cheie din Transnistria. Ei au manifestat cu toții un mare interes și au recunoscut că provocările sunt enorme în acest domeniu. Ei au subliniat, de asemenea, importanța cooperării lor cu UNICEF.

Un pas pozitiv l-a constituit recentul acord al autorităților transnistrene de a realiza un "Studiu al indicatorilor multipli în grupuri" pentru a obține date privind indicatorii bunăstării copilului privind sănătatea, educația, apa și canalizarea și alte probleme. Se speră că acest lucru o să completeze și o să consolideze eforturile de colectare a datelor existente, precum și o să faciliteze comparațiile internaționale.

Acest lucru ar trebui să fie, de asemenea, o contribuție valoroasă la soluționarea problemelor din domeniul sănătății copilului menționate mai sus în capitolul Dreptul la sănătate: îngrijirea perinatală; mortalitatea infantilă, precum și acoperirea imunizării.

Copiii cu dizabilități și alți copii vulnerabili

În jur de 4.000 de copii sunt plasați în îngrijire instituțională. Ei au dizabilități, sunt orfani sau provin din familii disfuncționale.

Datele din 2010 au arătat că 4.305 copii au fost plasați într-un tip de instituție. Printre aceștia, 1.715 cu dizabilități fizice, 408 orfani, 1.586 fără îngrijire părintească din alte motive și 596 luați din familii disfuncționale.

Acești copii sunt plasați într-una din cele circa douăzeci de instituții înființate pentru a îngriji copiii defavorizați. Patru dintre ele sunt "de tip familial" și adăpostesc 4-8 copii fiecare, dar alte câteva sunt mari, instituții de stil vechi cu până la o sută, sau chiar mai mulți, copii.

Expertul a vizitat casa de copii de la Tiraspol, școala-internat pentru copiii defavorizați din Parcani și secția psihoneurologică a internatului din Bender unde sunt ținute băieții cu dizabilități cu vârste cuprinse între 7 și 17 ani. În

---

¹⁸ A se vedea în special Biroul Națiunilor Unite al Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), "Comentarii: Principiile recomandate și liniile directe privind drepturile omului și traficul de ființe umane", New York și Geneva, 2010: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_en.pdf.

casa de copii erau câteva zeci de copii mai mici, unii cu dizabilități, alții orfani sau provenind din familii disfuncționale. În instituția din Parcani erau 220 de copii de vârstă școlară. Aproximativ jumătate dintre părinții acestor copii au murit sau au fost decăzuți din drepturile părintești. Acești copii sunt oficial clasificați ca "orfani". Cealaltă jumătate erau copii din familii vulnerabile. Unii copii erau cu dizabilități.

În instituția din Bender erau 20 de deținuți băieți, unii dintre ei diagnosticați cu paralizie cerebrală. Expertul este îngrijorat din cauza informațiilor primite de la membrii personalului cu care a avut întrevederi că speranța de viață a acestor copii este una foarte scurtă. Acest lucru nu ar trebui să fie în mod normal cazul copiilor cu paralizie cerebrală sau în stări similare, cum ar fi spina bifida, deoarece acestea nu sunt stări progresive.

Copiii cu statut de orfan obțin sprijin economic deplin din partea autorităților. Pentru alții, doar educația și hrana sunt asigurate. Acest lucru a făcut ca instituțiile să depindă de subvențiile oferite de asociațiile locale, biserici și donatorii internaționali. Cu resurse limitate, directorii și personalul din aceste instituții încearcă să creeze o atmosferă prietenoasă copilului.

Unii dintre copii au avut un start extrem de dificil în viață. În internatul din Parcani se află o serie de copii traumatizați în mod clar, cu experiență de violență și neglijare, care acum îi face să refuze orice contact cu părinții lor biologici.

Tutela oficial numită pentru orfani, inclusiv pentru cazurile în care părinții biologici au fost decăzuți din drepturile părintești, era atribuită directorului instituției.

În casa de copii de la Tiraspol personalul încerca să găsească soluții familiale adecvate pentru fiecare copil în parte, inclusiv prin adopție. Pentru copiii cu dizabilități fizice au fost căutate, de asemenea, posibilitățile de tratament medical. Unsprezece copii din școala-internat din Parcani au fost recent plasați în familiile pentru un fel de asistență parentală profesionistă. Cu toate acestea, expertul nu a văzut nicio abordare sistematică pentru a promova alternativele la sistemul instituțional. Totuși, vice-prim ministrul transnistrean responsabil de afacerile sociale și de sănătate a semnalat determinarea de a iniția un proces de dezinstituționalizare.

De asemenea, în instituția din Bender, părea să fie bine întreținută, în condiții de igienă și cu un personal care a dat impresia că lucrează cu afecțiune pentru băieți. Cu toate acestea, nu existau planuri individuale de tratament sau așteptări pentru cei mai mulți dintre ei pentru a fi reintegra vreodată în societate.

Nu erau oferite servicii de educație și exista o lipsă de specialiști în psihiatrie, asistență socială și terapie fizică. Această problemă a fost evidențiată de către membrii personalului care au simțit că unii dintre băieți ar avea un potențial de dezvoltare în cazul în care ar fi asistați. Lipsa eforturilor pentru a stabili și a atinge obiectivele stabilite înseamnă că băieții sunt condamnați la o viață de dependență extremă.

Paralizia cerebrală nu este întotdeauna însoțită de dizabilitate intelectuală, dar dezvoltarea va fi întârziată dacă există puțină stimulare sau deloc în instituțiile de îngrijire. Pentru ei, ca și pentru toți ceilalți, atenția și afecțiunea regulată din partea adulților care au grija de ei este necesară în cazul în care se dorește ca ei să formeze atașamente emoționale puternice și pozitive. Această necesitate poate fi satisfăcută prin asigurarea că ei au îngrijitori regulați care interacționează cu ei.

Există familii în Transnistria care își țin copiii cu dizabilități acasă, mai degrabă decât să încerce să îi plaseze în instituție. Ei se confruntă cu probleme economice deoarece în realitate mama este împiedicată să accepte un loc de muncă în afara gospodăriei și sprijinul oferit de stat este minim. O formă de instituție de îngrijire pe timp de zi pentru astfel de familii ar îmbunătăți situația, așa cum ar face-o și degrevarea îngrijitorilor persoanelor cu dizabilități și posibilitatea ca taberele de vară existente să fie accesibile pentru copiii cu dizabilități.

Consecințele emigrației

O problemă menționată în mai multe dintre discuțiile pe care le-a avut expertul a fost necesitatea de a găsi modalități de susținere a copiilor și a persoanelor în vârstă lăsate de către membrii de familie care au părăsit Transnistria pentru a munci în altă parte. Există un risc, i s-a spus expertului, că ei ar putea fi supuși la discriminare și expuși pericolului de a fi excluși social. Acest lucru necesită inițiative destinate protecției și asistenței copiilor și a persoanelor în vârstă care au fost lăsate acasă, precum și facilitarea reunificării familiei. Ar putea fi organizată furnizarea de sprijin specific prin implicarea activă a societății civile - așa cum s-a întâmplat pe malul drept, acolo unde ONG-urile au dobândit experiență în soluționarea problemei consecințelor negative ale emigrării asupra copiilor și ale persoanelor lăsate în urmă.

Progres prin cooperare

La casa de copii din Tiraspol a fost creat un centru de criză multifuncțional cu ajutorul ONG-urilor locale și al UNICEF. Scopul este oferirea de servicii și sprijin familiilor vulnerabile, astfel încât abandonul și instituționalizarea copiilor să fie evitate. Aceste eforturi au făcut posibilă inițierea reintegrării copiilor foarte mici din casa de copii în familiile lor biologice și prevenirea instituționalizării.

Organizațiile non-guvernamentale din Transnistria au fost active în eforturile de creștere a gradului de conștientizare referitor la Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului și ideea de drepturile omului pentru copii. Materialele tipărite au fost publicate și difuzate. Capacitatea grupurilor societății civile a fost consolidată prin sesiuni speciale privind pregătirea cu privire la modul de a pleda pentru drepturile copiilor, nu în ultimul rând, la nivel local.

Comentarii

Un minister separat pentru afaceri sociale va fi înființat în Transnistria în 2013. Acesta va avea sarcini majore în responsabilitatea sa. Una dintre ele se referă la modul de abordare a persoanelor vulnerabile, a familiilor disfuncționale, a orfanilor și a persoanelor cu dizabilități.

Un punct cheie este să se concentreze asupra dreptului copilului la un *mediu familial* ori de câte ori este posibil. Acest lucru necesită sprijin pentru familiile aflate în criză sau în situații de risc. Asistenții sociali, cadrele didactice și alții au în aceste situații un rol important, atât pentru identificarea problemelor cât și pentru asistarea la găsirea soluțiilor pentru acestea.

Pentru a proteja dreptul copiilor cu dizabilități de a trăi împreună cu familia va fi necesară încurajarea și consilierea părinților cu privire la modul de a face față unei asemenea situații. Posibilitatea îngrijirii de zi a unor astfel de copii ar face, în unele cazuri, viața mai ușoară pentru părinți, în special familiile monoparentale.

Pentru copiii cu dizabilități ar trebui să existe o evaluare profesională privind capacitatea și potențialul cognitiv și locomotor. Acest lucru ar constitui baza pentru planurile individuale de tratament pentru stabilirea obiectivelor și monitorizarea progresului spre dezvoltarea motrice și intelectuală. Copiii cu paralizie cerebrală și stări similare, cum ar fi spina bifida, ar trebui să beneficieze de un tratament adecvat, în conformitate cu standardele actuale.

În măsura în care este posibil, ar trebui să fie luate măsuri pentru a face posibilă pentru copiii cu dizabilități frecventarea școlilor obișnuite. Există, de asemenea, necesitatea de a promova acceptarea socială a incluziunii lor în școli și în comunitate în general.

Pentru a ajuta copiii cu dizabilități instituționalizați anterior, autoritățile ar putea crea centre pentru îmbunătățirea și formarea profesională a acestora. Astfel de cămine de grupuri mici au fost create pe malul drept, înregistrând rezultate bune.

Unii dintre copiii instituționalizați vin din condiții traumatizante, deoarece părinții lor nu au reușit să le ofere un mediu de îngrijire din cauza dependenței de droguri, a alcoolismului, a violenței domestice sau a altor probleme sociale profunde. Acest lucru necesită o abordare vigilentă pentru a preveni relele sociale și pentru a proteja copiii. Dar aceasta este, desigur, o luptă care nu va da rezultate rapide.

Vor exista, desigur, chiar și în viitorul îndepărtat, cazuri când un copil nu va putea sta într-o casă cu părinții săi. În aceste situații, un sistem funcțional de plasament în familie este de preferat instituțiilor colective.

Ar trebui să fie elaborat un plan serios pentru dezinstituționalizare în Transnistria. Este important ca acesta să includă criterii stricte pentru selectarea, formarea și consilierea familiilor adoptive pentru a le oferi protecție copiilor. Experiența internațională a demonstrat că astfel de sisteme trebuie să fie dezvoltate cu precauție. Acordul între autoritățile *de facto* și UNICEF privind o evaluare a sistemului de îngrijire a copilului ar putea constitui baza pentru reformele dorite de dezinstituționalizare.

DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Standardele internaționale

Autoritățile *de facto* nu s-au angajat încă să respecte și să implementeze dispozițiile Convenției Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD). Cu toate acestea, expertul i-a auzit pe oficialii de la Tiraspol declarând că aceasta ar fi doar o chestiune de timp.

Convenția CRPD este acum instrumentul-cheie internațional pentru promovarea și protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități. Unul dintre principiile sale de bază este faptul că societatea ar trebui să se adapteze cât mai mult posibil pentru a asigura șanse egale pentru toată lumea - inclusiv pentru cei cu dizabilități fizice sau intelectuale, precum și pentru persoanele cu probleme de sănătate mintală.

Convenția CRPD sprijină apelurile la educația incluzivă și de trai în cadrul comunității în loc de cazare în instituțiile de tip vechi. Aceasta respinge ideea de a priva unele persoane de capacitatea lor juridică din cauza dizabilității lor. Ideea aceasta este că toți ar trebui să aibă o șansă de a trăi o viață comună în societate și să li se permită și să fie susținuți să ia decizii pentru ei înșiși.

Îngrijirea instituțională a persoanelor cu dizabilități

Expertul a vizitat instituțiile de neuro-psihologice (INP) din Tiraspol pentru bărbați adulți și din Bender pentru femeile adulte (erau și băieți cu vârste cuprinse între 7 și 18 ani în această instituție - a se vedea capitoul privind Drepturile copilului). Expertul a vizitat, de asemenea, spitalul psihiatric din Vhvatintsi.

În spitalul din Vhvatintsi sunt internați deținuți care, așa cum i s-a spus expertului, sunt instituționalizați pentru o durată medie de șase ani. Persoanele care nu se așteaptă să fie niciodată eliberate au fost trimise de la Vhvatintsi la una dintre instituțiile INP. Deținuții din spitalul Vhvatintsi păreau să fie bine hrăniți, dar părea să fie puțin spațiu pentru viața privată a unei persoane în această instituție. Deținuții aveau oportunități limitate chiar și pentru a-și păstra lucrurile personale mici, cum ar fi fotografiile sau cărțile. Ei se aflau sub supraveghere atentă și expertului i s-a spus că există planuri de a consolida prevederile de securitate ale periferiei externe a spitalului. Revizuirea necesității continue pentru instituționalizare nu părea să îndeplinească standardele internaționale așa cum este prevăzut de către Convenția CRPD și potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.

Dintre cei 361 de pacienți din INP Tiraspol, două treimi erau ținuti acolo din cauza unor tulburări schizofrenice sau oligofrene, deși erau și o serie de deținuți cu alte probleme, inclusiv epilepsie, dependență de alcool și de droguri, precum și dizabilități fizice. De asemenea, 17 femei erau ținute acolo în ciuda diviziunii de gen între cele două instituții. Majoritatea celor 350 de femei din INP Bender erau diagnosticate ca fiind schizofrenice.

Numărul total al angajaților se ridică la 152 și, respectiv, 163 de persoane, în cele două instituții.

Băieții din Bender urmau să fie mutați la Tiraspol atunci când ajungeau la vârsta de 18 ani. Într-o altă instituție, mai mică, la Bender, sunt fete care vor fi mutate la INP-ul principal până la atingerea vârstei majoratului. În rest, atitudinea era că cei care au venit în aceste instituții ar rămâne acolo pentru tot restul vieții lor; ei nu erau considerați ca fiind vindecabili.

Condițiile în aceste instituții sunt simple și INP Tiraspol este, în special, supraaglomerat. Cu toate acestea, standardul privind condițiile materiale nu poate fi considerat ca fiind mai rău decât situația din instituțiile similare din alte părți ale fostei Uniuni Sovietice. De fapt, standardul de igienă părea să fie ridicat și personalului părea să aibă grijă, per ansamblu, de deținuți.

Conducerile nu s-au plâns de finanțare; cheltuielile au fost acoperite din bugetul de stat. Unele fonduri proveneau din pensiile deținuților în vârstă și sprijinul oferit de Federația Rusă cetățenilor ruși.

Expertul a fost informat că doctorul administra medicamentele și nu era acceptat refuzul; dacă era necesar pastilele erau puse în mâncare. Cu toate acestea, deținuții nu creau impresia că le-ar fi fost date supradoze de medicamente tranchilizante.

Cei care erau capabili din punct de vedere legal au primit niște bani de buzunar pentru cheltuieli minore; pe alții tutorele îi asista în achiziționarea lucrurilor necesare.

Majoritatea deținuților din INP au fost lipsiți de capacitatea lor juridică - la INP Bender, patru cincimi și la INP Tiraspol, două treimi. Instituțiile înseși au devenit tutori, după o aprobare formală din partea rudelor pacientului.

Unii dintre pacienții cu care a vorbit expertul au menționat o problemă care, aparent, nu este unică. Ei au spus că au fost mai mult sau mai puțin aruncați în instituție de rudele lor, în unele cazuri, de către proprii lor copii. Scopul lor s-a declarat că era preluarea casei sau apartamentului aflat în posesia pacientului. În unele cazuri, aceleași rudele s-au asigurat că pacientul a pierdut capacitatea sa juridică, lucru care a lipsit pacientul de posibilitatea de a solicita asistență juridică.

Expertului i s-a spus, de asemenea, despre existența unor persoane internate la INP - după ce au trecut printr-o depresie în legătură cu o tragedie personală - și nu s-au vindecat niciodată, murind după o scurtă perioadă de timp.

Deținuții, per total, dădeau impresia că ar fi "instituționalizați". Problema-cheie este abordarea însăși potrivit căreia persoanele cu dizabilități sunt ținute în instituții mari care nu pot niciodată funcționa în interesul deținuților. Rutina de zi cu zi tinde să îi dezumanizeze.

De asemenea, pacienții cu probleme diferite sunt cazați împreună într-un mod care provoacă tensiuni. Sistemul nu permite întreprinderea eforturilor prea mari de reabilitare, inclusiv formarea socială și fizică drept pregătire pentru o viață independentă în comunitate. Pacienții au tendința de a fi profund dependenți de viața instituției și contactele lor cu lumea exterioară sunt limitate.

Comentarii

Este necesară o revizuire a abordării persoanelor cu dizabilități. Cadrul de referință ar trebui să fie Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, cu principiile și norme sale importante. Ar trebui să fie elaborat un plan pentru închiderea instituțiilor de stil vechi. Planul ar trebui să încurajeze viața în cadrul comunității, fie cu familiile, fie în locuințe de grup mic, cu un oarecare ajutor de la, de preferat, autoritățile locale și grupuri ale societății civile.

Nimănui nu ar trebui să îi fie negat dreptul de a lua decizii. În loc de privarea de capacitate juridică, trebuie să fie elaborată o abordare în care asistență atentă, imparțială este oferită în conformitate cu Convenția ONU.

Este esențial ca publicul să fie conștient de necesitatea de a respecta drepturile persoanelor cu dizabilități. Casele noi și, în special, clădirile oficiale trebuie să fie construite în așa fel încât să existe acces pentru scaunele cu rotile. Persoanele cu dificultăți de auz și de vedere ar trebui să aibă acces la echipamentul necesar pentru a depăși o asemenea dizabilitate. Alte măsuri trebuie să fie de asemenea luate pentru ca toți să poată comunica și beneficia de mass media, educație și activități de petrecere a timpului liber.

Este nevoie de anumite resurse pentru aceste măsuri, chiar dacă unii pași inițiali nu ar fi, de fapt, prea scumpi. De asemenea, trebuie să se ia în considerare faptul că, atunci când persoanele cu dizabilități se vor putea angaja într-o măsură mai mare și să contribuie prin alte mijloace, acesta este un câștig pentru toți. Și mai important este că eforturile sunt mai mult decât justificate pentru construirea unei societăți mai umane - cu respect pentru toată lumea.

Pentru persoanele cu dizabilități pare să fie nevoie de un fel de avocat general sau un de un ombudsman special cu resurse pentru a desfășura activități de asistență pentru a asculta plângerile care altfel nu ar fi auzite sau chiar formulate.

DREPTURILE PERSOANELOR ÎN VÂRSTĂ

Unele date

În ianuarie 2012, erau 136.700 de pensionari în Transnistria, conform statisticilor furnizate expertului. Rata medie lunară de pensii a fost de aproape 1.000 de ruble transnistrene (mai puțin de 100 de USD).

Multe persoane în vârstă trăiesc în sărăcie, dar există cămine speciale pentru bătrâni în fiecare raion. O atenție specială este acordată veteranilor.

Deoarece multe persoane de vârstă mijlocie au plecat în alte țări în calitate de lucrători migranți, persoanele în vârstă au fost lăsate să aibă grijă de nepoți. Unele dintre aceste persoane în vârstă au dificultăți în a face față acestei situații din cauza lipsei resurselor fizice și economice.

Comentarii

Există un risc evident că persoanele în vârstă și interesele lor vor fi "uite" în societatea modernă, în special atunci când rudele lor mai tinere pleacă în străinătate. Aceștia le-ar putea lipsi resursele și contactele pentru a fi auziți de politicieni, dar, de asemenea, în ceea ce privește problemele lor personale. Situația lor ar trebui să fie, prin urmare, analizată cu atenție atunci când sunt elaborate politicile sociale. Aceasta va fi o sarcină importantă pentru Ministerul transnistrean nou-înființat pentru Afaceri Sociale și Muncă.

DREPTURILE DIFERITELOR GRUPURI DE POPULAȚIE

Politica generală privind grupurile de populație, inclusiv minoritățile

Nu există o recunoaștere oficială a minorităților ca atare în Transnistria. La sfârșitul anului 2011, cifra oficială pentru numărul de locuitori a fost de 513.000 - printre ei ruși (156.000), ucrainenii (148.000) și moldovenii (164.000). Restul de 45.000 aparțin unui număr de grupuri mici, cel mai mare fiind bulgarii (13.000).

Limbile rusă, ucraineană și moldovenească sunt recunoscute în Constituție ca limbi oficiale, având, în mod formal, statut egal (deși expertul a putut observa că limba rusă avea un statut privilegiat în multe contexte).

Un număr mare de locuitori din regiunea transnistreană dețin pașapoarte rusești, ucrainene sau moldovenești.

Naționalități și minorități etnice sau lingvistice

Constituția transnistreană recunoaște că Transnistria este "multi-națională". Trei limbi sunt oficial recunoscute: limba moldovenească, rusă și ucraineană.

Ruși

Federația Rusă este de departe cel mai important partener comercial și sursa principală de sprijin financiar pentru Transnistria. Contribuția bugetară este considerabilă și un număr de persoane în vârstă din Transnistria beneficiază de alocații de pensii din Rusia. Există, de asemenea, o prezență a soldaților ruși care au legătură cu Comanda Unificată de Control, precum și contingentului special care păzește echipamentul militar și depozitul de muniții de la Colbasna.

Cooperarea cu Federația Rusă este una strânsă și în alte domenii. Deciziile în Duma rusă au servit drept sursă de inspirație pentru procesul de legiferare transnistreană și există o cooperare în ceea ce privește curriculumul școlar. Aceste relații par să fi contribuit la o poziție consolidată pentru limba rusă și experiența din viața de zi cu zi, nu în ultimul rând în administrație însăși.

Ucrainenii

Aproximativ o treime din școlile primare sunt cu limba ucraineană drept limbă de instruire. Există un singur ziar în limba ucraineană și o emisiune de douăzeci de minute difuzată de unul dintre canalele de televiziune. Posturile de radio și TV Ucraina sunt disponibile în Transnistria.

Cei cu pașaport ucrainean au putut să voteze în Transnistria la alegerile oficiale din Ucraina. Acest lucru nu s-a mai întâmplat la alegerile din 2012, deoarece autoritățile ucrainene nu au deschis secții de votare în Transnistria, cerința a fost ca oamenii să meargă la Chișinău sau Bălți, pe malul drept, pentru a-și exprima voturile, lucru care nu a fost practic posibil pentru majoritatea celor care voiau să voteze. O altă problemă menționată de experți se referea la controlul la frontiera cu Ucraina. Frontiera a fost trasată, deși aceasta a divizat sate și, prin urmare, în unele cazuri, familii, făcând accesul la partea cealaltă mai dificil.

Moldovenii

Principala problemă adusă în atenția expertului de moldovenii din Transnistria a fost situația școlilor cu predare în grafie latină (a se vedea capitolul următor privind Dreptul la educație). Expertul a primit plângeri de la persoane care au considerat că sunt prost văzute sau discriminate din cauza contactelor lor strânse cu autoritățile sau organizațiile din Chișinău.

Începând din 2012, postul de televiziune privat din Moldova, "Publika TV", și postul de televiziune de stat din Republica Moldova, "Moldova 1", au putut emite în Transnistria. Emisia Publika TV a fost oprit în luna noiembrie

2012 cu argumentul că cealaltă parte nu a răspuns cu o licență similară pentru un post de televiziune care emite din Tiraspol.

Bulgari

Expertul nu a avut prea multe contacte cu reprezentanții comunității bulgare din Transnistria. Acesta este cel mai mare grup lingvistic după cele trei grupuri oficiale. Expertul a auzit opinia potrivit căreia drepturilor lingvistice ale bulgarilor li se acordă puțin respect.

Drepturile persoanelor de etnie romă

Există 5.500 - 6.000 de romi în Transnistria conform estimărilor unora dintre purtătorii lor de cuvânt. Numărul era mult mai mic (507) la recensământului din 2004 deoarece, la fel ca în alte părți, mulți romi s-au identificat ca aparținând unuia dintre principalele grupuri de populație.

Expertul a vizitat un număr de familii din Bender și Varnița (Zona de Securitate)¹⁹ și a constatat că situația lor era, în general, precară. Ei au puține posibilități de a-și câștiga traiul și câteva persoane în vârstă aveau probleme de sănătate pe care nu și le puteau permite să le rezolve. Cei care au fost capabili să facă acest lucru, au plecat în străinătate pentru a căuta locuri de muncă temporare.

Cei care au vorbit cu expertul au declarat că oamenii din vecinătate erau prietenoși și nu aveau nicio prejudecată împotriva romilor. Cu toate acestea, ei erau profund preocupați de situația unei femei care a fost băgată la închisoare pentru că a încercat să câștige bani prin ghicit (un caz pe care expertul l-a adus în discuții la întrevederile pe care le-a avut cu autoritățile).

Ei au menționat, de asemenea, o serie de cazuri de abuz fizic a romilor reținuți de poliție. Expertul a primit, de asemenea, informații că au existat cazuri în trecutul recent, când romii au fost expulzați în grupuri dintr-un teritoriu.

Comentarii

Asigurarea *drepturilor egale* pentru fiecare în societate, indiferent de caracteristicile sale etnice, lingvistice sau culturale este o provocare de bază a drepturilor omului. O reglementare pozitivă în negocierile politice ar fi, probabil, de ajutor în acest sens.

Accentul pe echilibrul între cele trei mari grupuri de populație ar putea pune în umbră necesitatea de a proteja minoritățile și interesele lor. Înființarea unei comisii cu membri din partea minorităților ar trebui luată în considerare pentru a le oferi un canal eficient spre decidenții cheie și discuțiile publice.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Politica educațională

Politica educațională transnistreană este construită pe baza școlilor de stat; autoritățile centrale decid asupra programelor de învățământ și autoritățile locale sau regionale sunt responsabile de problemele tehnice, inclusiv angajarea profesorilor.

Primele nouă clase sunt obligatorii și există posibilitatea de a continua studiile până în clasa a XI-a. Limba principală de predare este rusa sau ucrainiana sau moldoveneasca. Începând cu clasa a doua, elevii învață o a doua

---

¹⁹ Zona de Securitate, creată după conflictul din 1992, este o zonă delimitată (prin coordonate stabilite) între cele două părți aflate în conflict, unde acestea nu ar trebui să aibă forțe militare și armament, fără un acord comun. Securitatea în acest domeniu este pusă în aplicare de către Comisia Unificată de Control (Moldova, Transnistria, Federația Rusă, plus Observatori (Ucraina și OSCE)) care dă directive Forței trilaterale de menținere a păcii (Moldova, Transnistria și Rusia).

limbă (una din cele trei). În școlile de stat, predarea în limba moldovenească se face în baza alfabetului chirilic (a se vedea cu privire la grafia latină mai jos).

Este dezvoltată o rețea de instituții preșcolare, existând în prezent, potrivit ministrului Transnistrean, 160 astfel de instituții (în limbile moldovenească și rusă).

Au loc discuții cu privire la problemele legate de recunoașterea diplomelor eliberate de instituțiile de învățământ din Transnistria. Ucraina cere ca astfel de diplome să fie avizate în Republica Moldova înainte de a fi valabile la o universitate din Ucraina, în timp ce Rusia este gata să le recunoască fără un asemenea aviz. Expertului i s-a spus că, autoritățile moldovenești păstrau diploma eliberată de autoritățile transnistrene atunci când eliberează documentele moldovenești.

Această problemă a fost discutată în cadrul grupului de lucru al experților în domeniul educației între Chișinău și Tiraspol și, de asemenea, în discuțiile principale purtate în formatul 5 +2 când a fost sugerat că procedurile ar putea fi simplificate și că solicitantul și-ar putea primi înapoi diploma sa originală.

Școlile de stat

Expertul a vizitat o școală ucraineană din orașul Bender pentru discuții cu profesorii, elevii și părinții. Școala avea 40 de cadre didactice, o parte dintre care voiau să dobândească experiență în străinătate.

Expertului i s-a spus că există o lipsă de cadre didactice care să predea în limba ucraineană. Un număr tot mai mic de studenți învață în limba ucraineană în universități și cei care o fac au dificultăți în a găsi un loc de muncă în Transnistria.

O preocupare majoră era sentimentul de izolare de restul lumii, la care au contribuit și problemele legate de recunoașterea atestatelor și a diplomelor.

S-a afirmat că taxa pentru a avizarea diplomei e una mare și, în unele cazuri, solicitantul a trebuit să aștepte timp de câteva luni înainte ca să poată obține documentele necesare.

Predarea se baza pe un curriculum transnistrean, standardizat, cu unele ajustări în ceea ce privește istoria și cultura ucraineană. Materialele didactice au fost importate din Ucraina.

Expertul a vizitat, de asemenea, școala moldovenească (cu predare în grafie chirilică) din satul Teia. I s-a spus că manualele au fost editate în Tiraspol de către un grup de lucru din cadrul Institutului pentru Dezvoltare Educațională și că la editare s-a ținut cont de tradițiile moldovenești.

Ministrul transnistrean a spus că erau 4688 de elevi în școlile cu predare în grafia chirilică, comparativ cu 1244 de elevi din cele cu predare în grafie latină.

Școlile moldovenești cu predare în grafie latină

Școlile cu predare în grafie latină sunt administrate de către autoritățile moldovenești. Două din cele opt școli, cele din Dubăsari și din Grigoriopol, au fost anterior închise de către autoritățile transnistrene și au trebuit să se mute în teritoriul controlat de autoritățile moldovenești; celelalte rămân în zonele controlate de autoritățile transnistrene.

Școlile au avut o serie de probleme cu autoritățile. Au existat dispute legate de sediu, profesorii și părinții au fost intimidați și au existat obstacole în calea călătoriilor și a transporturilor de mărfuri. În 2004, a existat o încercare de a închide școlile din Tiraspol, Bender și Râbnîța cu forța. Autoritățile de la Tiraspol au cerut ca școlile să fie integrate în cadrul juridic transnistrean.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că tratamentul aplicat acestor școli și situația copiilor care le frecventează încalcă prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Expertul s-a întâlnit cu directorii și profesorii de la aceste școli în incinta școlii din Tiraspol. O anumită speranță a apărut datorită faptului că soarta școlilor acum este în discuție în cadrul grupului unificat de experți în domeniul educației și în negocierile în formatul 5 +2.

A fost raportat un acord privind o recomandare pentru autorități de a elimina sau cel puțin de a reduce chiria pentru sediu. Cu toate acestea, o serie de alte probleme rămân nerezolvate. Cele două școli care au fost mutate nu au putut încă să se mute înapoi și există în continuare probleme nerezolvate legate de clădirile școlilor.

Atunci când a discutat aceste aspecte cu decidenții cheie din Transnistria, expertului i-a fost dată impresia că aceste probleme ar putea fi rezolvate.

O problemă sensibilă politic pare a fi relația între aceste școli și sistemul de învățământ din teritoriul controlat transnistrean. Astăzi, cinci (din cele șase) școli de pe teritoriul transnistrean sunt înregistrate ca persoane juridice, dar niciuna dintre ele nu a fost autorizată să desfășoare activități educaționale.

Pentru autorizare, legea nu prevede necesitatea acreditării sau a atestării - adică, adoptarea programelor de studii transnistrene - dar aceasta cere, totuși, o anumită coordonare a curriculumului cu Ministerul transnistrean al Educației. Aceste fapte au fost prezentate într-un studiu recent de către Misiunea OSCE în Moldova, în cooperare cu Înalțul Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale.

Expertul a analizat studiul și a constatat că acesta este o bază utilă pentru eforturile constructive de căutare a soluțiilor adoptate în interesul copiilor.

Comentarii

Ambele aspecte controversate - unul privind *recunoașterea* diplomelor și celălalt privind *școlile cu predare în grafie latină* - au fost discutate în cadrul Grupului de lucru privind educația și negocierile în formatul 5 +2.

Expertul speră că vor fi căutate și găsite soluții în interesul drepturilor celor direct vizați. Persoanele fizice trebuie, în măsura în care este posibil, să fie protejate de consecințele negative ale situației politice actuale.

Acest lucru poate necesita unele activități diplomatice inteligente și disponibilitatea de a accepta propuneri concrete pas-cu-pas care ar construi încrederea și - cel mai important - ar avea sens pentru persoanele vizate.

LIBERTATEA DE RELIGIE, CONȘTIINȚĂ ȘI CREDINȚĂ

Legi privind religiile

Constituția prevede că libertatea de religie va fi protejată. În cazul în care o anumită religie este dominantă, așa cum e cazul în Transnistria, protecția libertății religioase va necesita o atitudine grijulie față de oamenii care aderă la religiile minoritare pentru ca aceștia să nu fie dezavantajați în posibilitățile lor de a profesa și practica credințele lor.

Normele care reglementează instituirea și funcționarea comunităților religioase - o lege din 1995 - au fost amendate în 2007 și apoi din nou în 2009. Ca urmare a amendamentelor din 2007, toate comunitățile religioase au fost obligate să se re-înregistreze în temeiul noii legi. Unii nu au reușit încă să facă acest lucru, iar alții nici măcar nu s-au înregistrat oficial în primă instanță.

Raportorul special al ONU privind libertatea de religie și credință a remarcat în timpul vizitei sale în 2011 că normele de înregistrare reprezintă o sursă de îngrijorare. El a menționat, în special, perioada de probă de 10 ani pentru comunitățile religioase noi, începând cu data de înregistrare inițială. Pe parcursul acestei perioade, comunităților le sunt interzise diverse forme de comunicare publică, inclusiv distribuirea de documente religioase sau apariții în mass-media. Expertului i s-a spus că această normă era încă în vigoare și a înțeles că acest lucru se bazează pe o anumită teamă de "culte".

Grupurile religioase minoritare

Există câteva comunități musulmane mici în Transnistria, dar niciuna dintre ele nu a fost înregistrată. Expertul s-a întâlnit cu un reprezentant al tătarilor, o comunitate cu câteva sute de membri care trăiesc în Tiraspol și Bender. Ei nu au nicio moschee și închiriază un birou pentru rugăciune. Femeile care își acopereau capul s-au confruntat cu probleme inter-personale. Expertului i s-a spus că musulmanii, în general, nu au avut probleme anume cu autoritățile. Cu toate acestea ei au înțeles că ei sunt supravegheați de către serviciile de securitate și sunt tratați cu suspiciune.

Există cinci comunități evreiești, toate reînregistrate conform legii din 2008 privind organizațiile religioase. Majoritatea membrilor acestora trăiesc în Tiraspol, Bender și Râbnița. Populația este acum mult mai redusă în comparație cu situația existentă de dinaintea celui de-al doilea război mondial. Expertului i s-a spus că numărul lor este acum de 4500, dar cifra oficială este mai mică.

În anii 1990 a fost construită o nouă sinagogă la Tiraspol, în timp ce alte sinagogi s-au închis. Recent, au avut loc niște acte de vandalism împotriva simbolurilor iudaice, inclusiv a memorialului Holocaustului și a unui cimitir, dar un purtător de cuvânt a declarat că astfel de acte erau rare și că ele nu sunt susținute de către autorități. Comunitatea evreiască din Tiraspol este în prezent în discuții cu autoritățile municipale privind crearea unui memorial al Holocaustului.

Expertul a vizitat o comunitate din Bender care în mod clar s-a confruntat cu o serie de probleme dificile legate de utilizarea unei sinagogi confiscate în timpul perioadei sovietice.

Comunitatea catolică numără mai puțin de 1000 de membri în Transnistria, aceștia locuind cu precădere în Sloboda-Rașcov și Râbnița. Expertul a vizitat biserica și comunitatea din Rașcov care au legături puternice poloneze. Ei au declarat că trăiesc în armonie cu biserica ortodoxă dominantă și, de fapt, organizează, în colaborare cu Caritas, asigurarea cu alimente și cursuri după-amiază pentru copiii vulnerabili, atât din familiile catolice cât și din cele ortodoxe.

Comunitatea *baptistă* de la Tiraspol a fost înregistrată anterior, dar i s-a cerut să se reînregistreze în conformitate cu amendamentele aduse în 2007 normelor valabile în Transnistria pentru crearea comunităților religioase. Pentru aceasta, autoritățile au solicitat o copie a procesului-verbal de la o întâlnire din 1966, an în care fost fondată comunitatea. Acest document lipsește; comunitatea consideră că acesta este arhivat la Chișinău și nu a reușit să-l obțină de acolo.

Reprezentantul baptiștilor cu care s-a întâlnit expertul a estimat numărul de membri la 1000 de persoane, răspândite într-o serie de localități. Unele dintre comunitățile locale sunt înregistrate, dar nu și cele două comunități, cele mai mari, din Tiraspol și Bender.

Un purtător de cuvânt al comunității i-a spus expertului că ei au avut probleme după adoptarea legii din 2008 în ceea ce privește munca în domeniul ajutoarelor umanitare, inclusiv oferirea de cadouri deținuților și copiilor într-un internat.

Există comunități *luterane* în Tiraspol și la Camenca. O clădire primară a comunității a fost confiscată în perioada sovietică și este în prezent folosită pentru birourile unuia dintre serviciile de securitate. Comunitatea a încercat să recupereze clădirea, încă fără succes. Membrii comunității luterane au lucrat în mod activ pentru a asista persoanele aflate în detenție. Înregistrată inițial în anul 2004, comunității îi este interzisă comunicarea cu publicul până în 2014, în temeiul normelor transnistrene din 2007 privind înregistrarea comunităților religioase.

Martorii lui Iehova din Transnistria s-au luptat mai mult de douăzeci de ani pentru a se putea înregistra oficial. De fapt, ei au obținut o primă înregistrare în Tiraspol în 1991 și au fost reînregistrați de Ministerul Justiției transnistrean în 1994. Până în 1997, ei își puteau liber profesa credința. Cu toate acestea, după numirea unui "Reprezentant autorizat în materie de religie și culte" (un post abolit în 2012) problema înregistrării a fost redeschisă. Reprezentantul Autorizat a solicitat Ministerului Justiției transnistrean să declare reînregistrarea ilegală. Ministerul a îndeplinit această cerere și a urmat o lungă luptă juridică care este încă în curs de desfășurare. Dacă, în cele din urmă, curtea va decide în favoarea retragerii înregistrării, comunitatea Martorilor lui Iehova ar putea să fie oficial dizolvată.

Chiar dacă cererea lor va fi acceptată de către instanța de judecată, ei se tem că acest lucru ar putea fi considerat drept o nouă înregistrare și că respectiva comunitate, în conformitate cu Legea cu privire la organizațiile religioase, va trebui să aștepte alți zece ani înainte de o confirmare finală a înregistrării care i-ar permite să funcționeze în mod deschis. Membrii Martorilor lui Iehova au declarat că, și în continuare, comunitatea rămâne sub presiune, la fel și membrii altor comunități religioase au declarat că ei cred că Martorii lui Iehova sunt sub presiune și amenințare în prezent.

Există, potrivit reprezentanților comunității, în jur de 2500 de Martori ai lui Iehova în Transnistria. În afară de comunitățile înregistrate cândva la Tiraspol și Râbnița, există aproximativ 30 de alte grupuri neînregistrate.

Un comitet de evaluare teologică a jucat, se pare, un rol anume în abordarea oficială a Martorilor lui Iehova. Expertul a fost informat că consultările cu acest organ au fost întrerupte, lucru care ar putea fi un semn al progresului.

O altă problemă majoră pentru Martorii lui Iehova este că nu există nicio lege care să prevadă serviciul civil de alternativă în Transnistria. De fapt, Constituția transnistreană prevede că serviciul militar este "universal". Ca urmare, în trecutul recent, vreo 30 de Martori ai lui Iehova au fost judecați pentru refuzul satisfacerii serviciului militar. Unii dintre ei au fost întemnițați, în timp ce alții au trebuit să plătească o amendă.

Expertul a fost informat că în ultimele luni nu au mai fost întreprinse încercări de a recruta membrii acestei comunități pentru serviciul militar și că instanța a acordat recent compensație unui membru al comunității care a fost anterior judecat pentru că a refuzat serviciul militar.

Comentarii

Constituția prevede că Transnistria este un stat laic și că toată lumea are dreptul de a profesa orice religie - sau să nu profeseze niciuna. Se pare că spiritul acestui principiu a fost pierdut și că unele grupuri, altele decât biserica ortodoxă, sunt văzute ca "secte".

Procedurile de înregistrare a organizațiilor religioase trebuie să fie revizuite. Înregistrarea - în cazul în care este necesară - ar trebui să fie rapidă, să nu fie în mod nejustificat birocratică și să nu fie discriminatorie. Perioada de probă necesară ar trebui să fie eliminată și nu ar trebui să existe vreo distincție între cei înregistrați și cei care nu sunt cât privește posibilitatea acestora de a-și exercita drepturile fundamentale ale omului.

Legea cu privire la serviciul militar obligatoriu ar trebui să fie amendată pentru a permite o alternativă civilă celor a căror conștiință îi împiedică să ia parte la activități militare.

ALTE MĂSURI DE IMPLEMENTARE SISTEMATICĂ

Planificarea pentru implementarea drepturilor omului

Pentru ca implementarea drepturilor omului să fie eficientă, este necesară o abordare strategică și coerentă. Trebuie să fie recunoscut faptul că unele schimbări vor avea nevoie de eforturi susținute pe o perioadă de timp.

Planificarea reformelor este necesară. Primul pas în construirea unui plan de acțiuni cuprinzător privind drepturile omului este de a identifica problemele-cheie. Un așa-numit studiu de bază ar produce o imagine de ansamblu a situației drepturilor omului. Pentru a avea sens, un astfel de studiu trebuie să se desfășoare într-o manieră transparentă și consultativă; reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale și ai altor grupuri de interese ar trebui să fie invitați să prezinte sugestii și idei. Atunci când un plan este elaborat și îi este dat autoritate politică, este esențial ca implementarea sa să fie monitorizată și supusă discuțiilor continue.

Colectarea și prelucrarea datelor relevante

Expertul a primit cifrele detaliate pentru 2010 sau 2010-2011 privind ocuparea forței de muncă, nivelurile salariale, ratele de mortalitate, mortalitatea infantilă, statisticile morbidității în legătură cu diferite boli, alte statistici de îngrijire a sănătății, înscriere la școală și alte date educaționale, numărul de pensionari și ratele de pensii, migrație și informații de bază privind populația. El a primit direct de la Ministerul Justiției transnistrean datele privind numărul de deținuți din instituțiile penitenciare.

Cu toate acestea, se pare că statisticile și datele vitale sunt disponibile doar pentru alte câteva persoane în afara decidenților; există puține publicații relevante și date on-line disponibile pentru publicul larg. O altă preocupare este fiabilitatea și utilitatea datelor existente.

Explicația este că serviciile de statistică nu beneficiază de resurse suficiente și nu sunt suficient de dezvoltate. Expertul a înțeles că există intenția de a pregăti desfășurarea unui recensământ al populației pe scară largă, precum și un sondaj privind bugetele gospodăriilor casnice și introducerea statisticilor sistematice clasificate pe gen și vârstă. Astfel de planuri ar avea nevoie de traininguri, seminarii și conferințe pentru a dezvolta competențele personalului, dar, de asemenea, de tehnologie modernă.

Autoritățile de pe malul drept și-au exprimat dorința de a coopera în astfel de eforturi, inclusiv în ceea ce privește schimbul de experiență.

Educația privind drepturile omului și formarea personalului

În ciuda faptului că drepturile omului au o poziție proeminentă în Constituția transnistreană și că au fost luate decizii referitoare la tratatele internaționale privind drepturile omului, expertului i s-a părut că există puțină educație cu privire la standardele din domeniul drepturilor omului - în sistemul de învățământ de bază, la nivel de universitate, precum și în școlile profesionale. Acest lucru pare a fi unul dintre motivele pentru care există lacune în implementarea drepturilor omului.

Referințele utile care ar putea ajuta la dezvoltarea de activități practice pentru școlile primare și secundare pot fi găsite în publicația numită "ABC: Predarea Drepturilor Omului".²⁰

Există anumite categorii de profesii care prezintă un interes special pentru dezvoltarea unei culturi a drepturilor omului. În afară de judecători, procurori și avocați, această listă îi include pe polițiști, asistenții sociali, personalul medical și profesorii de la toate nivelurile - și, cu siguranță, politicienii și funcționarii publici.

Activitatea Ombudsmanului

Expertul a vizitat Biroul Ombudsmanului pentru discuții cu avocatul parlamentar însuși. Biroul procesează plângerile primite de la persoane fizice și monitorizează situația în instituții, cum ar fi închisorile. Ombudsmanul a declarat că recomandările sale sunt luate în serios de către autoritățile competente.

Directorii de penitenciare au catalogat vizitele Biroului Ombudsmanului ca fiind utile. Cu toate acestea, expertul a observat că au existat puține referiri la Ombudsman din partea reprezentanților societății civile, lucru care a dat impresia că asistența oferită de birou este una limitată. De asemenea, expertul a constatat că există o anumită lipsă de claritate în ceea ce privește diviziunea muncii între Ombudsman și Procuratură.

Alte referințe relevante pentru instituțiile naționale pentru drepturile omului pot fi găsite în Principiile de la Paris²¹ și în Setul de instrumente PNUD-OHCHR pentru colaborare cu instituțiile naționale pentru drepturile omului.²²

Mecanisme de depunere a plângerilor și proceduri care să asigure responsabilizarea

O atmosferă de transparență în administrație tinde să creeze încredere. Trebuie să existe în toate instituțiile publice, nu numai în închisori, un sistem de depunere a plângerilor (inclusiv în formă confidențială) și să li să se acorde atenția cuvenită. Ar trebui ca depunerea unei plângeri să poată fi făcută în siguranță - persoanele care o fac și martorii ar trebui să beneficieze de protecție și încurajare.

Cei aleși și alții care sunt investiți cu putere ar trebui să răspundă pentru faptele lor în raport cu societatea și indivizii care fac parte din aceasta. Infrațiunile, oricine le-a comis, ar trebui să fie aduse în fața sistemului judiciar pentru a fi pedepsite. Alte acte de comportament inadecvat, greșeli birocratice sau încălcări ale încrederii ar trebui să fie, de asemenea, abordate pentru aplicarea unei corecții corespunzătoare.

O cultură a responsabilității este absolut importantă, de asemenea, pentru combaterea *corupției*. Expertul a avut întâlniri cu oameni care i s-au plâns de practicile corupte, inclusiv în structurile de aplicare a legii. Principiul fundamental al egalității în fața legii nu permite niciun fel de mituire.

---

²⁰ A se vedea Biroul Națiunilor Unite al Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului, ABC: Predarea drepturilor omului <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/ABCCoveren.pdf> Publicația are ca scop să servească în calitate de instrument prietenos utilizatorului pentru educația în domeniul drepturilor omului și o umbrelă multicoloră care acoperă o serie de domenii de bază ale drepturilor omului. Aceasta oferă sfaturi practice pentru profesorii și educatorii care doresc să promoveze conștientizarea drepturilor omului și acțiunea în rândul copiilor de școală primară și secundară, inclusiv sugestii pentru dezvoltarea de activități de învățare. Aceasta nu este menită să plaseze o povară suplimentară pe un curriculum deja supraîncărcat, ci să ajute la a infuza problemele drepturilor omului în materii deja predate în școli.

²¹ <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

²² <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/NHRI/1950-UNDP-UHCHR-Toolkit-LR.pdf>

Cooperarea cu grupurile societății civile

Expertul s-a întâlnit cu reprezentanți ai unui număr de organizații non-guvernamentale. Unele sunt direct implicate în munca de caritate în favoarea, de exemplu, copiilor sau a persoanelor cu dizabilități, altele reprezintă și apără interesele unei minorități, iar altele și-au asumat o sarcină mai clasică privind drepturile omului, cum ar fi cea de a monitoriza procedurile din sistemul de justiție sau de a promova legi și politici mai eficiente privind drepturile omului.

Aceste grupuri difuzează informații cu privire la drepturile omului și trebuie să fie considerate ca fiind un bun de preț pentru populația din Transnistria. Cu toate acestea, unii dintre ei au simțit că activitățile lor au fost privite cu suspiciune de către autorități și au întâlnit bariere birocratice. Acest lucru a fost în special menționat de grupurile care au cooperat cu ONG-urile de pe malul drept.

Grupurile societății civile au, desigur, un rol cu totul diferit decât autoritățile oficiale și, prin urmare, este un lucru destul de normal să existe dezacorduri. Cu toate acestea, experiența expertului este că abordarea adecvată pentru a face față unor astfel de diferențe este existența unui dialog și a unor canale deschise între ONG-uri și autorități.

CONCLUZII ȘI REZUMATUL RECOMANDĂRILOR

Concluzii

Activitatea expertului a fost facilitată de mai mulți factori pozitivi: deschiderea și răspunsul constructiv al autorităților *de facto*; sprijinul Guvernului Republicii Moldova și al comunității internaționale, inclusiv reprezentanții diplomați ai statelor membre ale acesteia la Chișinău; cooperarea constructivă din partea organizațiilor societății civile; asistență din partea personalului și a conducerii a numărului mare de instituții vizitate de către expert; încrederea manifestată de persoanele care sperau că expertul ar putea contribui la găsirea de soluții pentru problemele lor specifice.

Expertul a lucrat în strânsă cooperare cu Biroul Coordonatorului Rezident ONU și OHCHR, dar, de asemenea, cu PNUD, UNICEF, OMS, UNFPA, UNODC și OIM. De asemenea, expertului i-au fost oferite cu generozitate sfaturi de către birourile OSCE, al Consiliul Europei și al Uniunii Europene.

Faptul că Transnistria nu este recunoscută ca stat independent, dar este condusă de către autoritățile *de facto* este un factor care nu poate fi ignorat. Expertul realizează că o soluție pentru "problema statutului" ar facilita rezolvarea unora dintre problemele menționate în raport.

De asemenea, el a observat că mulți oameni din Transnistria și-au exprimat îngrijorarea cu privire la limitele capacității lor de a călători și de a transporta bunuri. El nu s-a implicat însă în discuții privind aspectele legate de libertatea de circulație, deoarece aceste probleme pot fi rezolvate numai prin negocieri, cum ar fi discuțiile în formatul 5 +2.

Întrucât autoritățile *de facto* recunosc relevanța standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, discuțiile privind consecințele concrete ale acestora au fost acceptate ca fiind relevante. Expertul a aflat, de asemenea, că în Constituția, de fapt, se fac referiri la standarde identice sau similare.

O problemă-cheie în Transnistria, la fel ca în multe alte societăți, este *implementarea* standardelor convenite.

La sfârșitul anului 2011 a fost aleasă o nouă conducere. Aceasta s-a confruntat cu un număr mare de probleme structurale și de atitudine privind drepturile omului. Corupția era profundă și răspândită, iar încrederea în sistemul de justiție era în mare parte limitată în rândul oamenilor. Instituțiile publice nu au fost obișnuite cu situația în care sunt supuse monitorizării sau interogării. Problemele sociale erau uriașe și situația financiară precară.

Astfel de probleme nu sunt soluționate rapid. Cu toate acestea, au existat semne de îmbunătățire de-a lungul lunilor în care expertul a vizitat Transnistria. Numărul deținuților a scăzut cu mult ca urmare a mai mult de două sute și cincizeci de decizii de grațiere, inclusiv și amendamentelor aduse în Codul Penal și ar trebui să se reducă și mai mult ca urmare a modificărilor legislative în continuare. Potrivit relatărilor, în ultimele luni, persoanelor cunoscute că ar fi obiectori de conștiință nu li s-a mai cerut să efectueze serviciul militar. Un număr de persoane care au fost amenințate cu evacuarea sunt, potrivit relatărilor, pe cale de a fi readăpostite. Au fost luate măsuri pentru a stabili o mai bună "egalitate a părților" în sistemul judiciar. Decidenții cheie au manifestat interes pentru cunoașterea mai multor lucruri despre experiențele din străinătate cu privire la modul de soluționare a problemelor legate de drepturile omului.

Expertul a observat că așteptările au crescut, se dorește mai multă justiție și dialog în societate. El este convins de importanța crucială de satisfacere a acestor speranțe. Sarcina principală pentru aceasta revine decidenților interni - lor li se adresează recomandările de mai jos.

Cu toate acestea, actorii comunității internaționale pot contribui la o dezvoltare pozitivă. Un rol deosebit de important poate fi jucat de acele organizații internaționale care sunt deja reprezentate în zonă și promovează dezvoltarea drepturilor omului; printre acestea, agenții ale Organizației Națiunilor Unite, Uniunii Europene, Consiliului Europei și Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, OSCE. Sprijinul comunității internaționale, atât prin consiliere cât și prin finanțare strategică este și va fi de o importanță crucială. Lista donatorilor-cheie cu o capacitate de sprijin flexibil și bine orientat include unele guverne reprezentate diplomatic în Republica Moldova.

Un obstacol în calea implementării, în afară de resursele financiare limitate, este lipsa de competențe de specialitate, educația în domeniile-cheie ale reformei din Transnistria. Acest lucru este recunoscut de către decidenții cheie care ar saluta posibilitățile de a trimite oameni să învețe din experiențele țărilor europene și ale

altor țări.

Câteva agenții implicate deja în proiecte de dezvoltare în Transnistria ar fi actorii cei mai potriviți în eforturile de *modernizare* a contribuțiilor la promovarea și protecția drepturilor omului în Transnistria, unele dintre ele bazându-se pe abordarea de consolidare a încrederii între ambele maluri ale râului.

Abordarea lor de cooperare cu organizațiile non-guvernamentale a fost una de succes în majoritatea cazurilor și ar putea fi, prin urmare, recomandată și pentru viitor.

Pentru ca aceste agenții să poată face asta ele vor avea nevoie de mai mult sprijin financiar din partea donatorilor.

Nevoile prioritare pentru o posibilă cooperare care au fost identificate de către experți și de către echipa sa sunt următoarele:

- Privirea de ansamblu analitică a situației *femeilor* în societate; inclusiv reprezentarea în viața publică, învățământ, sănătate și locuri de muncă, precum și protecția împotriva violenței.
- Revizuirea progresului și a problemelor la implementarea legii împotriva *traficului de ființe umane*. Pregătirea remediilor care ar include o mai bună cooperare cu grupurile societății civile, precum și cu autoritățile relevante din afara teritoriului.
- Elborarea unei strategii pentru închiderea instituțiilor mari, învechite destinate persoanele cu dizabilități, precum și contribuția în baza experienței privind măsurile pentru *dezinstituționalizare* care ar fi durabile și ar oferi un mediu familial în cât mai multe cazuri posibile pentru persoanele în cauză.
- Continuarea evaluării în derulare a *sistemului de îngrijire a copilului*, prin oferirea nivelurilor de referință și obiectivelor pentru reformă și strategie, concentrându-se pe sprijinul familiei și alternative bazate pe familie.
- O amplă campanie de *conștientizare a drepturilor și a nevoilor copiilor*: asistența în proiectarea unui program de formare profesională pentru profesioniștii care se ocupă de copii în activitatea lor obișnuită, inclusiv poliție, judecători, procurori și asistenți sociali.
- Sprijin pentru alte programe complexe de *sănătate publică* în prevenirea și controlul tuberculozei și al HIV/SIDA implicând abordări multi-sectoriale și pentru planificarea introducerii unei scheme largi de asigurări de sănătate.
- Ajutor pentru elaborarea unor abordări educaționale pentru *înțelegerea drepturilor omului* la toate nivelurile din sistemul școlar.
- Împărtășirea experiențelor cu privire la metodele de a se asigura că nu sunt comise abuzuri în timpul arestărilor și interogatoriilor.
- Reformele *sistemului penitenciar* cu scopul de a umaniza condițiile și de a reduce rata de recidivă.
- Definirea unei abordări bazate pe drepturile copilului a justiției juvenile. Studiul de referință realizat de UNICEF în 2011 este o contribuție relevantă pentru acest lucru.
- Strategia pentru asigurarea competenței, imparțialității și a non-corupției în *sistemul judecătoresc*.
- Dezvoltarea unui sistem îmbunătățit de *colectare și prelucrare a datelor*, cu capacitatea de a colecta date-cheie, ca o bază pentru reformele bazate pe drepturile omului.
- Consiliere metodologică cu privire la modalitățile de elaborare a unui *plan de acțiuni* cuprinzător pentru implementarea drepturilor omului.

Toate aceste domenii există o experiență internațională - bazată pe succesele și lecțiile învățate din eșecuri - care cu siguranță ar fi de interes pentru Transnistria.

Recomandări

1. Dezvoltarea, în consultare cu societatea civilă și cu alte organizații relevante, planurilor de acțiuni cuprinzătoare privind drepturile omului.
2. Constituția transnistreană enumeră o serie de libertăți și alte drepturi ale omului și face referință la drepturile universal recunoscute. Au fost de asemenea luate măsuri pentru a respecta unele dintre tratatele internaționale privind drepturile omului, cum ar fi Convenția Europeană și cele două Pacte ONU. În conformitate cu aceste angajări pozitive, este recomandată o *revizuire a legislației ordinare*, pentru a

aborda punctele din legile care nu sunt în concordanță cu legislația internațională privind drepturile omului.

3. Moratoriul privind *pedeapsa cu moartea* ar trebui să fie monitorizat până la eliminarea *de jure* a acestei pedepse.
4. Ar trebui luate măsuri pentru a preveni și a acționa cu privire la orice caz de *tortură și rele tratamente*. Ar trebuie să se acorde prioritate unei politici de toleranță zero în ceea ce privește tortura și alte metode violente. Acest lucru ar trebui să fie stipulat clar în Codul de conduită etică pentru polițiști și subliniat în procesul lor de educare și formare profesională. Procedurile de recrutare pentru structurile de aplicare a legii ar trebui să excludă solicitantii nepotriviți. Termenul însuși de "tortură" ar trebui să fie definit de legislație. Atunci când un caz de tortură sau tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante sunt expuse, vinovații trebuie să fie supuși sancțiunilor penale și disciplinare. Polițiștii care se confruntă cu acuzații credibile de tortură trebuie să fie imediat suspendați din serviciul activ, atât timp când anchetele sunt în derulare. Încăperile utilizate pentru interogare și detenție ar trebui să fie în mod regulat și eficient monitorizate printr-un mecanism care este gata și echipat pentru a primi plângeri confidentiale.
5. Decizia de a reorganiza funcțiile *de cercetare și urmărirea penală* ar trebui să fie monitorizate pentru a clarifica rolul precis al procurorului. În interesul principiului "egalității armelor", procurorul ar trebui să aibă posibilitatea de a acționa ca o singură parte în cadrul procedurilor de judecată. Procurorului ar trebui să îi fie acordate funcții extinse - altele decât cele de urmărire penală și apărarea interesului public în sistemul justiției penale - numai dacă sunt respectate anumite criterii, printre care principiile de separare a puterilor, imparțialitatea, subsidiaritatea și excepționalitatea. Ar fi utilă consultarea Avizelor Comisiei de la Veneția și a Ghidului Oficiului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR) în această revizuire.
6. Măsuri suplimentare ar trebui să fie luate în considerare pentru a asigura *integritatea, independența și imparțialitatea sistemului judiciar*. Procedurile de recrutare a judecătorilor ar trebui să recompenseze competențele profesionale și standardele morale înalte. Comportamentul corupt și alte încălcări ale încrederii de către un judecător ar trebui să fie investigate și pedepsite printr-un mecanism disciplinar credibil și competent.
7. Judecătorilor în funcție ar trebui să le fie oferite *o pregătire specială pentru a-și actualiza cunoștințele*, în special în ceea ce privește aplicarea drepturilor omului. Materialele de formare OHCHR ar putea fi o bază utilă pentru o astfel de formare. Ar trebui luate măsuri pentru a introduce mai multe tehnici moderne de informare în instanțe. Este necesară formarea specială pentru acei judecători care sunt implicați în probleme de *justiție juvenilă*.
8. *Sistemul penitenciar* trebuie să fie complet reformat. Un prim pas ar fi acela de a se asigura că numărul de deținuți este redus; actuala tendință pozitivă în acest sens trebuie continuată. La detenția preventivă trebuie să se recurgă doar în ultimă instanță, atunci când este necesar pentru a asigura anchete adecvate sau pentru a preveni sustragerea suspectului de la justiție în cazul în care există un risc evident pentru acest lucru. Eliberarea pe cauțiune ar trebui să fie practică mai frecvent. Angajamentul de a dezvolta pedepse non-privative de libertate ar constitui, dacă ar fi implementat, un pas pozitiv. În sistemul de justiție juvenilă încarcerarea minorului ar trebui să fie considerată ca fiind o măsură de ultimă instanță și ar trebui, în schimb, să se pună accentul pe reabilitarea socială.
9. *Condițiile din instituțiile penitenciare* trebuie să fie revizuite. Sistemul de îngrijire a sănătății trebuie să fie îmbunătățit, iar competența Ministerului transnistrean al Sănătății să fie mai bine utilizată în astfel de eforturi. Sunt necesare măsuri ferme pentru a combate răspândirea infecțiilor, în special TBC și HIV.
10. abordare mai sistematică ar trebui elaborată pentru *a pregăti deținuții pentru o viață în societate după eliberare*. Acest lucru, la rândul său, vorbește despre o altă abordare a dreptului tuturor persoanelor aflate în detenție de a păstra legătura permanentă cu membrii familiei în timp ce se află în stare de arest.
11. Măsurile disciplinare inumane din închisori ar trebui să fie eliminate, iar personalul să fie recrutat și instruit pentru a face față cu demnitate și corectitudine problemelor de zi cu zi. Rata mare de recidiva din prezent este un semn că practicile actuale nu funcționează bine.

12. Tranziția de la economia planificată de stat la economia de piață cu procese de privatizare a dus la consecințe negative pentru unii oameni, nu în ultimul rând pentru familiile vulnerabile. Acești oameni nu au reușit întotdeauna să își protejeze drepturile lor prin intermediul sistemului judiciar - legile nu au fost suficient de clare și procedurile au fost prea lente. Ar trebui să fie luate măsuri pentru a apăra interesele acelor *oameni care și-au pierdut drepturile la locuință și de proprietate asupra terenurilor* ca o consecință a acestor evoluții.
13. În ceea ce privește eforturile suplimentare de dezvoltare a sistemului de îngrijire a sănătății, este important să fie solicitată și utilizată expertiza agențiilor internaționale. Standardele și protocoalele ar trebui să fie elaborate în conformitate cu recomandările internaționale și cele mai bune practici. Educația și formarea personalului bazată pe drepturile omului la toate nivelurile ar trebui să fie o prioritate. Posibilitatea introducerii unui regim general de asigurare medicală care ar include produsele farmaceutice este o altă problemă care să fie luată în considerare atunci când va fi posibil.
14. *Sănătatea copiilor* ar trebui să fie în centrul atenției, inclusiv reducerea mortalității infantile și asigurarea accesului deplin la imunizare. Ar trebui urmate planuri de îmbunătățire a serviciilor perinatale.
15. *Îngrijirea sănătății reproducerii* ar trebui să includă un accent pus pe consiliere pentru a promova sexul sigur și utilizarea contraceptivelor pentru a evita situația în care avorturile sunt folosite ca metodă de planificare familială și pentru a reduce incidența mare de boli sexual transmisibile.
16. Răspunsul la *pandemia HIV* necesită investiții în programe de reducere a riscurilor adresate populațiilor-cheie aflate în pericol și măsuri pentru a schimba comportamentele pentru a preveni infecțiile ulterioare. Mai mult, este nevoie de tratament, îngrijire și sprijin adecvat pentru cei care sunt infectați cu HIV; accesul la teste de sânge voluntare și anonime, cu garanții de confidențialitate depline; precum și campanii de sensibilizare pentru a preveni stigmatizarea persoanelor care trăiesc cu HIV. Controlul co-infecțiilor, în special al HIV/TB, este extrem de important și necesită o cooperare între instituțiile specializate.
17. Capacitatea de a *diagnostica rapid infecția TBC* este esențială în lupta împotriva epidemiei. Sunt necesare eforturi eficiente de informare și de îngrijire și programe de sprijin pentru a evita cazurile de tratament întrerupt. Cei cu infecția multi-drog rezistentă trebuie să aibă acces la medicamentele necesare. Este recomandată cooperarea continuă cu organizațiile societății civile, cu colegii de pe malul drept și cu agențiile internaționale, inclusiv cu OMS, UNICEF, UNAIDS, UNFPA, PNUD, OHCHR și UNODC.
18. Politica privind *tratamentul medical coercitiv* ar trebui să fie revizuită, cu un accent pe respectarea voluntară a tratamentului. Detenția persoanelor bolnave este o măsură extremă și ar trebui să fie luată în considerare numai pe bază individuală și atunci când este absolut necesar. Chiar și în astfel de situații, asigurarea consimțământului liber și în cunoștință de cauză al persoanei vizate ar trebui să fie abordarea primară.
19. *Violența domestică* tinde să fie o problemă ascunsă, dar serioasă în majoritatea societăților. Pentru a combate în mod eficient astfel de abuzuri este necesară elaborarea unui program cuprinzător care să includă o Lege dedicată combaterii violenței domestice. O parte a programului ar trebui să vizeze soluționarea tuturor cazurilor de abuz fizic în familie, precum și în diverse instituții, inclusiv școli. Ar trebui să existe o toleranță zero pentru toate formele de violență inter-personală. Pentru a detecta, la o etapă timpurie, semnele de violență, ar trebui să existe o politică clară potrivit căreia asistenții sociali, personalul medical, cadrele didactice și alți profesioniști în postură oficială ar trebui să raporteze suspiciunile de abuz fizic și, de asemenea, hărțuire psihologică sau emoțională. Polițiștii trebuie să fie instruiți pentru a răspunde la cazurile de violență domestică. Sunt necesare acțiuni la nivelul comunității pentru a reduce toleranța față de violență și consolidarea rețelelor de sprijin.
20. Liniile telefonice de asistență sunt utile și ar putea fi dezvoltate în continuare, precum și disponibilitatea de *adăposturi pentru victimele violenței domestice, în special femei* (având, de asemenea, capacitatea de a primi o victimă pe termen scurt și cu copii). Ar trebui să fie stabilită o politică potrivit căreia făptașul, mai degrabă decât victima, să trebuiască să părăsească habitatul comun atunci când este necesar pentru a proteja victima de violență suplimentară.

21. *Traficul de ființe umane* este o problemă gravă și măsurilor împotriva acestei forme de sclavie ar trebui să li se acorde prioritate. Sensibilizarea publicului larg este esențială. O analiză clară a cauzelor și a factorilor de bază care contribuie la această problemă trebuie să fie parte a eforturilor reînnoite de combatere a traficului de ființe umane. Cooperarea în continuare a autorităților locale este esențială. Organizațiile internaționale au adus deja contribuții importante, dezvoltând relații constructive de lucru cu ONG-urile implicate în acest domeniu. Normele internaționale și planurile de acțiuni sunt clare și concrete și pot servi drept cadru pentru o analiză a instrumentelor juridice și instituționale din Transnistria pentru întreprinderea de eforturi care ar pune capăt traficului de ființe umane.
22. Noul Minister transnistrean al Muncii și Afacerilor Sociale are sarcina importantă de apărare a drepturilor persoanelor vulnerabile, a familiilor disfuncționale, a orfanilor și a persoanelor cu dizabilități. Un punct cheie este concentrarea asupra *dreptului copilului la un mediu familial* ori de câte ori este posibil. Acest lucru necesită sprijin pentru familiile aflate în criză sau în pericol. Asistenții sociali, cadrele didactice și alții au în aceste situații un rol important, atât pentru a identifica problemele cât și pentru a contribui la găsirea soluțiilor pentru acestea.
23. Pentru a proteja *dreptul copiilor cu dizabilități de a trăi cu familia* necesară încurajarea și consilierea părinților cu privire la modul în care să facă față acestor sarcini. În prezent, există posibilitatea ca unui părinte să i se acorde rolul de asistent social cu un salariu mai mic pentru a avea grijă de un copil cu dizabilități. O altă posibilitate care i-a fost propusă expertului a fost un sistem de îngrijire de zi în care să poată fi plasat copilul cu dizabilități în timp ce unul din părinți lucrează - acest lucru ar face viața mai ușoară pentru părinți, în special pentru familiile monoparentale.
24. Pentru copiii cu dizabilități trebuie să existe o *evaluare profesională privind capacitatea și potențialul cognitiv și locomotor*. Acest lucru ar fi baza pentru planurile de tratament individual pentru stabilirea și monitorizarea progresului spre dezvoltarea motrice și intelectuală.
25. Ar trebui luate măsuri pentru a face posibilă frecventarea de către copiii cu dizabilități a *școlilor și cursurilor obișnuite*.
26. Unii dintre copiii din instituții vin din condiții traumatizante deoarece părinții lor nu au reușit să le ofere un mediu de îngrijire din cauza dependenței de droguri, a alcoolismului, a violenței domestice sau a altor probleme sociale profunde. Acest lucru necesită un sistem de asistență socială cu resurse suficiente pentru rază largă de acțiune și cooperare strânsă cu organizațiile comunitare, școlare și personalul din sistemul de sănătate pentru a identifica cât mai curând posibil copiii care au nevoie de susținere.
27. Abordarea tuturor persoanelor cu dizabilități trebuie să fie revizuită. Cadrul de referință ar trebuie să fie, în mod ideal, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, cu principiile și standardele sale importante. Trebuie să fie elaborat un plan pentru eliminarea treptată a instituțiilor de stil vechi. Planul ar trebui să încurajeze traiul în comunitate, fie în mediul familial sau în alte aranjamente de trai independent. Nimănui nu ar trebui să îi fie refuzat dreptul de luare a deciziilor; în locul privării de capacitate juridică ar trebui să fie elaborată o abordare potrivit căreia este oferită o asistență atentă, imparțială în conformitate cu Convenția ONU. Ar trebui să fie întreprinse eforturi considerabile pentru a consolida drepturile persoanelor private de libertate în contextul îngrijirii psihiatrice, în special în spitalul Vhvatintsi.
28. Este esențial ca *publicul să conștientizeze necesitatea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități*. Casele noi și, în special, clădirile oficiale trebuie să fie construite în așa fel încât să existe acces pentru scaunele cu rotile. Persoanele cu dificultăți de auz și de vedere ar trebui să aibă acces la echipamentul necesar pentru a depăși o asemenea dizabilitate. Ar trebui să fie luate și alte măsuri pentru a face posibilă comunicarea pentru toată lumea și beneficierea de mass-media, educație și activități de petrecere a timpului liber. Ar trebui să se acorde atenție posibilității de a crea un mecanism de depunere a plângerilor, cu o capacitate de asistență pentru a asculta problemele care altfel nu ar fi auzite sau chiar formulate.
29. *Drepturile persoanelor în vârstă* necesită atenție. Este recomandată realizarea unei cartografieri a nevoilor lor specifice.

30. Trebuie să fie inițiat procesul de elaborare a *unei legi anti-discriminare cuprinzătoare*. O astfel de lege ar defini motivele inacceptabile de discriminare, cum ar fi etnia, limba, religia, vârstă, dizabilitatea, genul, identitatea de gen, orientarea sexuală și originea socială. Legea va specifica, de asemenea, procedurile pentru luarea de măsuri împotriva actelor de discriminare și să ofere astfel protecție persoanelor care au nevoie de aceasta.
31. Pentru a proteja interesele grupurilor de populație în afara celor trei grupuri importante (moldoveni, ruși și ucraineni), trebui să fie luată în considerare posibilitatea de a înființa o *comisie cu membri din rândul minorităților*. Acest lucru le-ar putea oferi un canal eficient spre decidenții cheie și discuțiile publice.
32. Procedurile pentru înregistrarea organizațiilor religioase trebuie să fie revizuite pentru a le face rapide, non-birocratice și non-discriminatorii în practică. Perioada de probă solicitată în prezent trebuie să fie eliminată. Măsurile de restrângere a activităților grupurilor neînregistrate ar trebui să fie oprite.
33. Legea cu privire la serviciul militar obligatoriu ar trebui să fie amendată pentru a permite o alternativă civilă celor a căror conștiință și credință îi împiedică să ia parte la activități militare.
34. Trebuie să fie luate măsuri concrete pentru a asigura înregistrarea grupurilor de musulmani, a martorilor lui Iehova, a grupurilor creștinilor evanghelici și a altora care există, dar care nu au reușit încă să obțină recunoașterea oficială prin înregistrare. Proprietatea comunității luterane din Camenca ar trebui să fie întoarsă proprietarilor de drept. Centrelor comunitare ale Martorilor lui Iehova și ale bapțiștilor din Tiraspol ar trebui să le se asigure posibilitatea de utilizare și dezvoltarea nestingherită. Conștientizarea publică a Holocaustului ar trebui să fie promovată în mod activ, inclusiv cu privire la evenimentele care au avut loc în Transnistria.
35. Expertul recomandă ca statutul de Patrimoniu Mondial UNESCO să fie solicitat pentru complexul de obiecte arhitecturale - inclusiv Biserica Catolică, Biserica Ortodoxă și complexul ruinat al Sinagogei, precum și pentru cimitirul evreiesc de pe malul drept și, eventual, alte obiecte relevante din imediata apropiere. O astfel de confirmare ar putea servi, printre altele, la sublinierea importanței multi-culturale din trecut și din prezent a regiunii, și, astfel, să contribuie la celebrarea diversității.
36. Două probleme în domeniul educației au fost abordate în cadrul discuțiilor politice dintre Transnistria și Guvernul Republicii Moldova: *recunoașterea* certificatelor și a diplomelor universitare eliberate în Transnistria, dar care nu sunt valabile pe plan internațional, precum și situația *școlilor cu predare în grafia latină*. Deși expertul nu este implicat în aceste negocieri, el își exprimă speranța că vor fi căutate și găsite soluții constructive în interesul drepturilor celor direct vizați; persoanele trebuie, în măsura în care este posibil, să fie protejate de consecințele negative ale situației politice actuale. În ceea ce privește școlile cu predare în grafie latină, el recomandă ca autoritățile transnistrene să rezolve problemele legate de chiria spațiilor (așa cum s-a convenit deja) și să găsească soluții pentru alte probleme de proprietate nerezolvate, inclusiv întoarcerea celor două școli care au fost mutate anterior. Problema "licențierii" ar putea fi, de asemenea, rezolvată într-un mod care să nu submineze independența acestor școli.
37. Un sistem eficient de *colectare, organizare și diseminare a datelor relevante*, clasificate în funcție de vectorii-cheie, cum ar fi genul, vârsta, etnia, dizabilitatea, precum și alte domenii relevante pentru incluziunea socială, este crucial pentru dezvoltarea programelor cost-eficiente pentru a îmbunătăți protecția drepturilor sociale, precum și alte drepturi ale omului.
38. Biroul *ombudsmanului* este crucial pentru monitorizarea situației drepturilor omului și ar trebui să i se acorde toate posibilitățile pentru o muncă eficientă și independentă, inclusiv resursele bugetare necesare și răspunsuri constructive privind demersurile către diferite autorități.

Anexă: Activitățile expertului, inclusiv vizite și întâlniri

Expertul Thomas Hammarberg, a condus trei misiuni în Transnistria împreună cu Consilierul ONU pentru drepturile omului Claude Cahm: în luna mai, în septembrie și în noiembrie 2012. În timpul acestor misiuni, el a vizitat raionul Camenca (inclusiv satele Rașcov și Alexandrovca), raionul Râbnița (inclusiv satul Vhvatintsi), raionul Grigoriopol (inclusiv satele Glinnoe și Teia) și Slobozia, precum și municipiul Tiraspol (inclusiv satul Parcani) și Bender / Tighina, situat pe malul de vest al Nistrului, dar administrate de către autoritățile transnistrene. El a vizitat, de asemenea, satul Varnița din zona de securitate (adică administrat de autoritățile moldovenești).

Au fost efectuate un număr de vizite la fața locului, inclusiv în următoarele instituții: închisoarea nr. 1 (Glinnoe), Centrul de corecție nr. 2 (Tiraspol), Colonia penitenciară pentru femei nr. 3 (Tiraspol), izolatorul închisorii nr. 3 (Tiraspol); Colonia penitenciară pentru minori (Camenca); celula de detenție din secția de poliție (Bender/Tighina); internatul (Parcani); Orfelinatul republican specializat "Casa copilului" (Tiraspol); Spitalul republican de psihiatrie (Vhvatintsi); Instituția neuropsihologică pentru băieți și femei (Bender/Tighina); Instituția neuropsihologică pentru bărbați (Tiraspol); școala ucraineană (Bender/Tighina); școala moldovenească cu predare în grafia latină (Tiraspol); și școala moldovenească cu predare în grafia chirilică (Grigoriopol).

Întrevederile cu autoritățile *de facto* i-a inclus pe președinte, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Justiției; Comitetul de stat de securitate (Serviciul de Informații), Biroul Comisarului pentru Drepturile Omului în Transnistria (Ombudsman), Procurorul General, Curtea Supremă, Ministerul de Sănătate și Protecției Sociale, Ministerul Educației și Sovietul Suprem. Au avut loc multiple întâlniri cu reprezentanții unora dintre aceste birouri. Pe malul drept, au avut loc întâlniri cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene; Biroul de Reintegrare, Procurorul General, Ministerul Justiției, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Sănătății și Biroul Național de Statistică.

Au avut loc întâlniri cu un număr de organizații ale societății civile, precum și comunități religioase și etnice, inclusiv cu ONG "Mamele pentru Drepturile Omului"; ONG "Casa comună"; ONG "Centrul pentru Protecția Drepturilor Omului în Transnistria"; ONG "Promovarea justiției eficiente pentru un proces echitabil"; ONG "Institutul Independent pentru drepturile societății civile"; ONG "Jurnaliști și drepturile acestora"; ONG "Interacțiune", ONG "Perspectiva", ONG "Resonanse", ONG "Societatea pentru cultură bulgară Rodoliubeț"; ONG "Alianța romani"; ONG pentru Drepturile romilor; Asociația familiilor copiilor cu dizabilitati TASDI; ONG "Alye Parusa"; ONG "PromoLex" (drepturile Omului); ONG "CReDO" (drepturile omului); ONG "Speranța pentru copii", ONG "Chiutkosti", ONG "Asociația persoanelor cu nevoi speciale"; ONG "Femeile cu dizabilități", ONG "Centrul pentru un viitor sănătos"; ONG "Apriori", ONG "Trandafirul alb" - Sprijin pentru persoanele HIV pozitive", ONG "Centrul de Sănătate a Reproducerii", Asociația Avocaților din Transnistria; ONG "Centrul de Reabilitare și consultare" OSORTS"; și ONG "Centrul pentru Inițiative juridice".

Au avut loc întâlniri și au fost efectuate vizite în comunitățile religioase, inclusiv Martorii lui Iehova, comunitatea evreiască, comunitatea musulmană, comunitatea catolică, luterană și comunitatea baptistă, precum și în comunitățile etnice: polonezi, romi, nemți, bulgari și ucraineni.

Expertul s-a întâlnit, de asemenea, cu lucrătorii agricoli deposedați de terenurile lor ca urmare a unor măsuri de privatizare, precum și cu persoanele amenințate cu evacuarea din locuințele lor. Au fost, de asemenea, efectuate vizite vizând victime ale abuzurilor drepturilor omului, precum și grupuri informale ale societății activând pe probleme ce implică drepturile omului. Într-o serie de cazuri, au avut loc mai multe reuniuni pentru a asigura verificarea faptelor și a solicita feedback cu privire la constatările preliminare.

Au fost ținute prelegeri și făcute prezentări privind drepturile omului pentru următoarele grupuri: prelegere publică pentru studenții la Drept și Relații Internaționale de la Universitatea de Stat din Transnistria, la Tiraspol; prezentare pentru societatea civilă la sediul OSCE; prezentare pentru tinerii diplomați de la Tiraspol; prezentarea în cadrul Sovietului Suprem pentru 43 de membri.

Au avut loc, de asemenea, reuniuni cu membri ai comunității diplomatice, inclusiv cu ambasadele ce au o reprezentare semnificativă în Republica Moldova, cu Consiliul Europei, Uniunea Europeană și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Echipa de țară a Organizației Națiunilor Unite, precum și agențiile ONU cu sediul în Republica Moldova, au fost în mod regulat consultate și implicate în aspecte ce țin de activitățile misiunii.